

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Art Against Racism

Taide rasisminvastaisen nuorisotyön välineenä

Jenni Koskensuu & Ksenia Peltovuori

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

11/2010

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Jenni Koskensuu & Ksenia Peltovuori	Sivumäärä 69 ja 19 liitesivua
Työn nimi Art Against Racism. Taide rasisminvastaisen nuorisotyön välineenä	
Ohjaava opettaja Riikka Jalonen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry, Asta Rentola	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyömme on osa Art Against Racism -prosessia, jonka tavoitteena on tuottaa opas nuorisotyöhön taidekasvatuksen keinoin tehtävästä rasisminvastaisesta työstä. Opinnäytetyömme toimii pohjana keväällä 2011 ilmestyvälle oppaalle. Lähtökohtana työllemme oli uusien menetelmien ja toimintatapojen kehittäminen rasisminvastaiseen nuorisotyöhön. Tuleva opas tarjoaa menetelmiä tavallisille nuorisotyöntekijöille, joilla ei ole taidekasvatuksellista otetta työhönsä. Tilaajana toimi Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry.</p> <p>Opinnäytetyömme tarjoaa ajankohtaisen tietoperustan, jossa käsitellään rasismia ja taidekasvatusta nuorisotyön näkökulmasta. Lähestymme aihetta myös yhteisöllisyyden ja osallisuuden näkökulmista. Toivomme opinnäytetyömme olevan askel kohti kokonaisvaltaista, nuorisotyökentällä sisäistettyä rasisminvastaista nuorisotyötä, jossa vallitsee nollatoleranssi rasismien suhteen.</p> <p>Opinnäytetyömme empiirinen aineisto koostuu Art Against Racism -prosessiin kuuluneen rasisminvastaisen taidetyöpajan havainnoinnista ja työpajaan osallistuneiden teemahaastatteluista. Haastattelimme taidetyöpajaan osallistuneita nuoria, nuorisotyöntekijöitä sekä taideohjaajia. Analyysimenetelmänä käytimme teemoittelua. Toiminnallisuus opinnäytetyössämme näkyy osallistumisessamme aktiivisesti sekä taidetyöpajaprosessin suunnitteluun että taidetyöpajan toimintoihin. Arvioimalla ja analysoimalla Art Against Racism -työpajasta kerättyä aineistoa olemme tehneet johtopäätöksiä sekä antaneet kehittämisajatuksia tulevaan.</p> <p>Suomalaisessa nuorisotyössä ei uskalleta puhua rasismista, vaikka haluttaisiinkin. Nuoret ovat uskaliaita tarttumaan aiheeseen, kunhan heille annetaan siihen mahdollisuus ja tila. Eri ryhmien kohtaamisia tarvitaan, jotta monikulttuurisuus voisi toteutua yhteiskunnassamme. Rasismista puhuttaessa tulisi uhrinäkökulma viedä yhteiskunnalliselle tasolle ja keskustella rasismista yhteiskunnan rakenteissa leppävänä ilmiönä. Rasisminvastaista nuorisotyötä voi tehdä kantasuomalaisten nuorten keskuudessa ennaltaehkäisevästi. Rasisminvastaisessa toiminnassa tulisi tehdä työtä taustaltaan monikulttuuristen nuorten aktivoimiseksi.</p> <p>Välineenä taide toimii ajatusten ja tunteiden herättelijänä ja auttaa sisäistämään rasismiteemoja. Art Against Racism -taidetyöpajassa taide toimi inspiraationa hedelmällisille keskusteluille sekä nuorten että nuorten ja aikuisten kesken. Nuoret kokivat saaneensa taiteen avulla välineitä itsensä ja rasisminvastaisuuden ilmaisuun. Nuoret kokivat saaneensa myös rohkeutta puuttua rasistisiin tilanteisiin, mikä on osa työpajassa alkanutta voimaantumisprosessia.</p> <p>Läpikäymämme prosessin perusteella voimme todeta, että rasisminvastaista nuorisotyötä on tehtävä ja kehitettävä. Opinnäytetyömme on ensisijaisesti nuorisotyöntekijöille suunnatun menetelmäoppaan pohjamateriaali, mutta se tarjoaa uutta ja ajankohtaista tietoa kaikille nuorten kanssa toimiville ja aiheesta kiinnostuneille.</p>	
Asiasanat nuorisotyö, rasismi, taide, taidekasvatus, osallisuus, voimaantuminen	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Jenni Koskensuu & Ksenia Peltovuori	Number of Pages 69 + 19
Title Art Against Racism. Art as a tool in youth work against racism	
Supervisor Riikka Jalonen	
Subscriber and/or Mentor Finnish Youth Cooperation Allianssi/ Asta Rentola	
Abstract <p>Our final thesis is part of a process titled Art Against Racism that aims to produce a guidebook for youth workers on the use of art education in work against racism. The thesis serves as a basis for the guidebook, to be published in spring 2011, and strives to provide a new, up-to-date knowledge base on the opportunities offered by art education in youth work against racism. Its overarching aim is the development of new methods and practices for use in such work. The upcoming guidebook is intended to serve as an introduction to these methods for ordinary youth workers without prior experience in using art education. Our thesis was commissioned by Finnish Youth Co-operation Allianssi.</p> <p>Our thesis approaches racism and art education from the perspectives of youth work, sense of community and participation. We hope it serves as another step towards holistic youth work against racism, actively implemented in practical youth work and with zero tolerance towards racism.</p> <p>The empirical data in this thesis consists of our observations of an Art Against Racism workshop and of interviews with workshop participants. In addition to young people participating in the workshop, we also interviewed youth workers and art educators. The thesis is action-based in that we actively took part in the planning of the workshop process and in workshop activities. Having evaluated and analysed the material, we proceeded to draw conclusions and present suggestions for development.</p> <p>Finnish youth workers dare not talk about racism even if they want to. At the same time, young people are willing to address the issue if they are given the opportunities and space they need. Different groups must meet to create multiculturalism in society. When talking about racism, the victim's perspective should be taken to a societal level and racism should be addressed as a structural issue. Preventive youth work against racism should be used among ethnic Finns, and one should also promote the active participation of young people with a multicultural background in work against racism. Art is a useful tool in preventing racism. It gives rise to thoughts and feelings on the subject. In the Art Against Racism workshop, art served as a background and inspired fruitful discussions both among young people and between young people and adults. Young people felt art gave them tools for self-expression and for expressing anti-racist views. They also felt the art workshop gave them courage to intervene in racist situations and started an active process of empowerment.</p> <p>On the basis of this process, it is evident that youth work against racism must be continued and developed. Our thesis mainly provides material for a guidebook for youth workers on the use of art education in youth work against racism. It also offers new and up-to-date information for everyone working with young people and for those with an interest in the matter. This thesis is our contribution to this important work.</p>	
Keywords youth work, racism, art, art education, participation, empowerment	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
1.1 Tuumasta toimeen	6
1.2 Tavoitteet	8
1.3 Yhteistyötä, dialogia ja näkökulmia	9
2 AIHEISTA AMMENTAEN	9
2.1 Rasismi ja rasisminvastainen nuorisotyö	10
2.1.1 Nuoret ja rasismi	11
2.1.2 Rasisminvastainen nuorisotyö	14
2.2 Taidekasvatuksen mahdollisuudet rasisminvastaisessa nuorisotyössä	17
2.2.1 Taidekasvatus	17
2.2.2 Taide välineenä	18
2.2.3 Osallistava ja yhteisöllinen taidekasvatus	19
3 ART AGAINST RACISM	22
3.1 Yhteistyötä	26
3.1.1 Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry	26
3.1.2 Nuori Kulttuuri	27
3.1.3 NoRa-hanke	28
3.2 Taidetyöpajaviikonloppu	28
3.4 Työpajoja, toimintaa ja turinaa	31
3.4.1 Sarjakuvatyöpaja	31
3.4.2 Kirjallisen ilmaisun työpaja	32
3.4.3 Valokuvatyöpaja	33
3.4.4 Poikkitaiteellinen teosvaihto	35
4 TEEMOISTA TIEDONLÄHTEILLE	35
4.1 Havainnoiden hajulle	36
4.2 Teemahaastattelulla tietäjiksi	38
4.3 Teemoitellen tuloksiin	41
5 EVÄITÄ RASISMINVASTAISEEN NUORISOTYÖHÖN	41
5.1 Ennaltaehkäisten sanansaattajiksi	41

5.2 Taide herättelee ja välittää	43
5.3 Mahdollistaja, innostaja, tukija ja palautteenantaja	47
5.5 ”Ihan vapaasti on voinut sanoa kaikki...”	52
5.6 Valmiuksia ja rohkeutta	55
5.7 Tulevaisuuden työpajoihin	57
5.8 Henkilökohtaisesta yhteiskunnalliseen	59
5.9 Tiiviisti tulevaisuuteen	61
6 YHTEISTÄ TAHTOA JA TOIMINTAA	63
LIITTEET	70
Liite 1. Nuorille lähetetty kutsukirje, aikataulu ja lupalomake	70
Liite 2. Kirjallisen ilmaisun työpajassa käytetyt harjoitukset.	78
Liite 3. Havainnointi taidetyöpajaviikonloppuna 5.-7.11.2010	80
Liite 4. Teemahaastattelurunko - nuoret	82
Liite 5. Teemahaastattelurunko - ohjaajat	84
Liite 6. Esimerkkejä Art Against Racism -taidetyöpajateoksista	85

1 JOHDANTO

Kokemuksemme mukaan rasisminvastaisten kampanjoiden ja tapahtumien sisältö jää harmillisen usein sanahelinäksi. Konsertit ja kilpailut ovat teemaan liittyvällä otsikolla varustettuja tempauksia, joiden rasisminvastainen anti näkyy vain mainosjulisteeseen. Aihetta voi pohtia kriittisesti myös siitä näkökulmasta, onko suvaitsevaisuutta tai rasisminvastaisuutta ylipäättään mahdollista opettaa. Omakohtaisella kokemuksella on suuri merkitys yhdenvertaisuuden sisäistämisessä. (Nuorisotutkimus 1/2001 2002, 189.) Rasisminvastaiseen nuorisotyöhön kaivataan siis konkreettisia ja nuoria osallistavia menetelmiä. Art Against Racism -taidetyöpajakokeilun perusteella tuomme opinnäytetyössämme kehittämisajatuksia nuorisotyöhön. Opinnäytetyömme on osa toimivamman rasisminvastaisen nuorisotyön kehittämisprosessia.

1.1 Tuumasta toimeen

Opinnäytetyömme käsittelee rasisminvastaisen nuorisotyön tekemistä taiteen keinoin. Kansainväliseen ja monikulttuuriseen toimintaan suuntautunut Jenni Koskensuu oli tehnyt kehittämisprojektinsa muun muassa Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry:n (Allianssi) ja Pelastakaa Lapset ry:n NoRacism (NoRa) -hankkeen rasisminvastaisen [statement] -videokilpailun parissa ja vastaan tuli mahdollisuus jatkaa samojen aiheiden työstämistä opinnäytetyössä. Alusta asti oli selvää, että rasisminvastaisen nuorisotyön ja taidekasvatuksen yhdistämisessä on paljon haastetta niin tietoperustan kuin käytännönkin kannalta ja hyvän lopputuloksen saavuttamiseksi työsarkaa riittäisi kahdelle opiskelijalle. Tässä vaiheessa taide- ja kulttuurikasvatuksen ohjaus- ja vuorovaikutusopintoja suorittanut Ksenia Peltovuori astui mukaan prosessiin. Työnjako oli selkeä - Jenni keskittyisi rasismiin ja Ksenia taiteeseen, nuorisotyön näkökulma kulkisi luonnollisesti molemmilla mukana.

Opinnäytetyöprosessin alkaessa tapasimme Allianssin Asta Rentolan, joka koordinoi yhdessä NoRa-hankkeen työntekijöiden Heli Markkulan ja Satu Kannisen kanssa Art

Against Racism (AAR) -prosessia. Tapaamisessa keskustelimme AAR-prosessin tavoitteista ja opinnäytetyön rajaus alkoi selkiytyä. Art Against Racism -prosessin yhtenä tavoitteena on kokeilla ja kehittää työkaluja rasisminvastaiseen nuorisotyöhön. Punaiseksi langaksi varmistui rasisminvastaisessa nuorisotyössä taidekasvatuksen menetelmien kehittäminen kuvailemalla ja arvioimalla AAR-työpajaa ja verraten havaintoja ja nuorten ja ohjaajien ajatuksia työpajasta tietoperustaan.

Saimme jo alussa huomata, että olimme mukana luomassa jotain täysin uutta ainakin Suomen mittakaavassa. Taiteesta ja kulttuurisesta nuorisotyöstä sekä hankkeista, joissa oli yhdistetty taidekasvatusta ja monikulttuurista työtä, löytyi tietoa ja kokemusta, mutta rasisminvastaisen nuorisotyön käytännöistä, eteenkään taiteen tai taidekasvatuksen keinoin, ei löytynyt aikaisempaa tietoa. Päätimme rajata aihealueen tiukasti rasisminvastaiseen nuorisotyöhön jättäen monikulttuurisen työn kulkemaan prosessissa mukana, mutta ilman erityistä painotusta. Rajaukseen vaikutti se, että nuorisotyön kentälle on kaivattu käytäntöjä nimenomaan rasisminvastaiseen nuorisotyöhön sekä se, että rasisminvastaisen työtteen tulisi olla pysyvä osa nuorisotyötä – ei vain monikulttuurisessa nuorisotyössä vaan kaikessa nuorisotyössä. Myös esille tullut nuorten halu puhua rasismista rasismina ilman sen kätkemistä monikulttuurisuus- ja yhdenvertaisuus-diskurssiin vahvisti päätöstämme. Kirjallisuuden lisäksi erityisesti Nuorisotutkimusverkoston Antti Kivijärven ja Leena Suurpään sekä Allianssin Asta Rentolan kanssa rasismista käymämme keskustelut antoivat paljon uutta näkökulmaa aiheen käsittelyyn.

Jennin keskittyessä rasismien määrittelyyn ja esiintymiseen nuorten keskuudessa Ksenia lähestyi taidekasvatuksen käsitettä. Taiteen, kasvatuksen ja taidekasvatuksen määritelmät lomittuivat yhteisötaiteen, vaikuttavan taiteen ja kulttuurisen nuorisotyön käsiteviidakkoon aiheuttaen innostusta, hämmennystä ja vaikeutta poimia mukaan opinnäytetyön kannalta vain olennaisin. Rohkaisua ja näkökulmia aiheeseen antoi HUMAKin taide- ja kulttuurikasvatusta opettavan lehtorin, Erja Anttosen, lisäksi Helsingin Nuorisoasiainkeskuksen Arja Huotari, joka työskentelee Nuorten Toimintakeskus Hapen Värkkäämössä vastaten kuvataiteesta ja kädentaidoista. Keskustelussa esille tulleiden työelämän esimerkkien, kokemuksen ja taidekasvatuksen lähtökoh-

tien pohjalta opinnäytetyömme näkökulma rajautui luontevasti taidekasvatuksen ja yhteisöllisen taidekasvatuksen käsitteisiin.

1.2 Tavoitteet

Tämän opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet muotoutuivat ja selkiytyivät jo varhaisessa vaiheessa opinnäytetyöprosessia. Tämä oli pitkälti seurausta työn selkeästä työelämälähtöisyydestä, jossa tilaajan tarpeet ja toivomukset vaikuttivat tavoitteiden muotoutumiseen. Työmme päätarkoitus on pohjustaa keväällä 2011 laadittavaa nuorisotyöntekijöille suunnattua opasta, joka antaa eväitä rasisminvastaisuuden käsittelemiseen taidekasvatuksen keinoin. Oppaan laatijoista ei ole vielä varmuutta. Oppaan avulla kuka tahansa ohjaaja, ei pelkästään taidekasvatukseen perehtynyt, pystyy ohjaamaan nuoria rasisminvastaiseen ilmaisuun taiteen keinoin. AAR-työpaja toimi opinnäytetyössämme kokeilukenttänä, jonka pohjalta lähdimme kehittämään taidekasvatuksellisia menetelmiä rasisminvastaiseen nuorisotyöhön.

Opinnäytetyömme on yksi virstanpylväs matkalla nuorisotyöhön, jossa rasisminvastaisuus on normi ja osa jokaisen nuorisotyöntekijän työtettä, ei erilliseksi tavoitteeksi asetettu nuorisotyön alue. Opinnäytetyön sisällöllisenä tavoitteena on tarjota ajankohtainen tietoperusta rasisminvastaisesta nuorisotyöstä ja taidekasvatuksen mahdollisuuksista sen menetelmänä sekä kehittämisideoita uusia käyttökelpoisia toimintamalleja varten. Tavoitteen toteutumiseksi opinnäytetyöprosessiimme kuului tietoperustaan tutustumisen lisäksi yhden taidekasvatuksellisen rasisminvastaisen nuorisotyön prosessin suunnittelua, havainnointia, dokumentointia, kuvailua sekä sen tulosten arviointia. Tämän seurauksena olemme johtopäätöksiä tehden pyrkineet antamaan kehittämisideoita ja välineitä rasisminvastaiseen nuorisotyöhön.

Läpi prosessin työtämme ohjasivat seuraavat kysymykset: Voidaanko Art Against Racism -taidetyöpajassa käytettyjä menetelmiä käyttää tulevaisuudessa rasisminvastaisessa nuorisotyössä ja kuinka niitä voidaan tarvittaessa kehittää? Miten ja millä

ehdoin taidekasvatuksen keinoja voidaan hyödyntää rasisminvastaisessa nuorisotyössä?

1.3 Yhteistyötä, dialogia ja näkökulmia

Koimme prosessin kannalta tärkeäksi sen, että vaikka olimme keskittyneet eri teemoihin, olimme molemmat läsnä kaikissa asiantuntijakeskusteluissa. Yhdessä saimme keskusteluista enemmän irti ja opinnäytetyömme johtoajatus, rasisminvastainen nuorisotyö taidekasvatuksen keinoin, kehittyi alusta asti kokonaisuutena. Kaikkien asiantuntijoiden kanssa käymiemme keskustelujen sekä muiden opinnäytetyöprosessiin liittyvien tapaamisten aikana kirjoitimme ylös muistiinpanoja. Tämänkin onnistumisen mahdollisti pitkälti se, että meitä oli kaksi: toinen keskittyi keskusteluun, toinen kirjoitti. Aktiivinen keskinäinen yhteydenpitoimme oli myös tärkeää kokonaisuuden kannalta – tapasimme toisiamme koko prosessin ajan useamman kerran viikossa, keskustelimme puhelimitse ja lisäksi teksti- ja sähköpostiviestit kulkivat välillämme. Pääteemojen jaosta huolimatta teimme yhdessä kaikki päätökset opinnäytetyötä koskien, otimme kantaa toistemme pohdintoihin synnyttäen uusia näkökulmia ja havaintoja. Koemme, että opinnäytetyömme vahvuutena näkyy juuri dialogi ja näkökulmien moninaisuus.

2 AIHEISTA AMMENTAEN

Jo opinnäytetyöprosessin alussa keskinäinen työnjakomme perustui rasismiin ja taidekasvatuksen näkökulmien jakamiseen. Jenni Koskensuun lähtökohtana ja pääteemana on opinnäytetyössämme rasismi ja rasisminvastainen nuorisotyö. Ksenia Peltovuori on keskittynyt taidekasvatukseen ja sen mahdollisuuksiin rasisminvastaisessa nuorisotyössä. Parhaiten jaottelu näkyy tässä luvussa, jossa kuvaamme opinnäytetyömme tietoperustaa keskeisten käsitteiden avulla. Koska olemme toimineet

tiivisti yhdessä koko opinnäytetyöprosessin ajan ja pyrkineet selkeään lopputulokseen, jaottelua ei korosteta enää johtopäätöksissä ja kehittämisideoissa.

Käytämme opinnäytetyössämme paljon monikulttuurisuuden käsitettä, varsinkin taustaltaan monikulttuuristen henkilöiden yhteydessä. Päädyimme kyseiseen käsitteeseen, koska emme halua rajata kulttuuriselta taustaltaan kantasuomalaisesta poikkeavia pelkästään maahanmuuttajataustaisiksi käsitteen suppean merkityksen vuoksi. Taustaltaan monikulttuurinen henkilö voi olla ulkonäöltään tai kulttuurisesti kantasuomalaisista poikkeava, mutta kokee itsensä ja identiteettinsä suomalaiseksi. Hänellä ei välttämättä ole minkäänlaisia siteitä maahan, jossa hänen juurensa ovat. Maahanmuuttajista puhuttaessa tarkoitamme nimenomaan maahanmuuttajia.

2.1 Rasismi ja rasisminvastainen nuorisotyö

Marraskuussa 2010 ilmestyneen Nuorisobarometrin mukaan suomalaisnuorten asenteet maahanmuuttoa kohtaan ovat koventuneet viimeisen viiden vuoden aikana (Myllyniemi 2010, 90–93). Asenneilmapiiri on muuttunut kielteisempään suuntaan. Esimerkiksi kantasuomalaisten ja maahanmuuttajanuorten välillä solmittuja ystävyys-suhteita on vähemmän kuin viisi vuotta sitten. Näyttää siltä, että on palattu 90-luvun puolenvälin asetelmaan, jota vahvistaa äärioikeistolaisten liikkeiden nousu ja skinheadkerhojen synty moniin kaupunkeihin (Kivijärvi 2010.)

Ovatko syynä laman vaikutukset? Talouden vaikutusta asenteisiin tukee tutkimukset, joista käy ilmi, että viime laman aikoihin maahanmuuttajiin suhtauduttiin kielteisemmin kuin esimerkiksi vuosituhannen vaihteessa (Jaakkola 2001, 31; Liebkind 2001, 31 ja 172.) Suomen Somaliliiton puheenjohtajan Said Adenin mukaan huomion kuluva vuosikymmenen lopun talouskriisin seurauksena on, että maahanmuuttajia leimataan taas pakolaisiksi, uhaksi ja ongelmaksi (Aden 2009, 28–29).

Hämmästyttävää on, että vaikka rasisminvastaista työtä tehdään enemmän ja Suomi on monikulttuuristunut 2000-luvulla entisestään, on asenneilmapiiri taantunut. Ra-

sismi ei näytä olevan Suomessa ohimenevä ilmiö (Perho 2010, 81) eikä se katoa minnekään automaattisesti yhteiskunnan monikulttuuristumisen myötä (Rastas 2007, 122). Silti rasismista ei haluta puhua julkisissa keskusteluissa: sen olemassa olo kiistetään ja mieluummin puhutaan siitä, mitä rasismi ei ole kuin mitä se on (Kivijärvi 2010; Rastas 2009, 55). Keskusteluissa vedotaan sananvapauteen ja oikeutukseen omasta mielipiteestä.

Maahanmuuttajia kohtaan koventuneet asenteet eivät ole vain Suomessa esiintyvä ilmiö. Naapurimaassamme Ruotsissa maahanmuuttokriittinen Ruotsidemokraatipuolue nousi Ruotsin valtiopäiville kahdenkymmenen kansanedustajan voimin syyskuussa 2010. Suomessa perussuomalaiset, jotka myös suhtautuvat maahanmuuttoon kriittisesti, ovat kevään 2011 vaaleissa saamassa galluppien mukaan ennätysmäärän paikkoja eduskuntaan (Borg 2010). Lisäksi Ruotsin Malmön tapahtumat syksyllä 2010 ovat huolestuttava merkki maahanmuuttajia kohtaan osoitetusta suoranaisesta vihasta. Vuoden ajan Malmössä liikkui aseistautunut mies, joka ampui ulkomaalaisen näköisiä ihmisiä selkään. Heistä yksi kuoli ja useita loukkaantui. (STT-TT 2010; YLE Uutiset 2010.)

2.1.1 Nuoret ja rasismi

Yhteiskunnan asenteet heijastuvat nuoriin, jotka ovat vasta muodostamassa mielipidettään ympäröivästä maailmasta. Vanhempien maahanmuuttajavastaisuus heijastuu nuorten asenteisiin ja nuorisotyöntekijät kokevatkin, että nuorten kielteisiin asenteisiin on vaikea puuttua (Honkasalo, Souto & Suurpää 2007, 26 ja 57; Perho 2010). Nuoret kokevat ristiriitaa kodista heijastuvien asenteiden sekä yhä monikulttuuristuvan yhteiskunnan välillä. Nuorille kulttuurien väliset kohtaamiset ovat osa arkea verrattuna aiempiin sukupolviin (Haikkola 2010, 219; Harinen & Suurpää 2003, 5; Honkasalo 2007, 11; Perho 2010, 81). Nykysukupolven voidaankin sanoa kasvaneen monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Oletuksena on, että nuoret ikään kuin kasvavat rasismista ulos ja hyväksyvät automaattisesti monikulttuurisen yhteiskunnan ja sopeutuvat sen tuomiin haasteisiin. Tutkimukset ja tilastot näyttävät kuitenkin muuta:

rasismi ei ole ohimenevä ajatussuunta, vaan kyse on pysyvämmästä ajattelutavasta, jota vahvistaa ilmiön ympärille rakentunut yhteisöllisyys (Perho 2010).

Miten rasismista tulisi sitten puhua Suomessa? Rasismi on ollut suomalaisessa yhteiskunnassa pitkään vaiettu aihe ja edelleen rasismi-sanaa vältellään. Rasismi käsitteen negatiivinen kaiku aiheuttaa varovaisuutta sen käytössä, sillä se kärjistää asioita ja sen käyttö voi turhaan korostaa ongelmaa (Honkasalo & Kivijärvi 2010, 263; Rastas 2005, 69). Lisäksi pelätään, että rasismin olemassaolon myöntäminen tulkitaan rasismin hyväksymiseksi (Rastas 2005, 88). Silti nuorten mielestä rasismista pitäisi puhua rasismina, vaikka aikuiset kokevatkin sanan käytön syyttävänä (Kivijärvi 2010; Rentola 2010a). Nuoret toivovat avointa keskustelua rasismista ja siihen puuttumisesta (Honkasalo, Souto & Suurpää 2007, 57; Kivijärvi 2010). Kyse onkin siitä, miten, kenen kautta ja millä välineillä rasismista puhutaan. Onko näkökulma uhrin, rasistisen, tiedostavan vai vasta mielipidettään muokkaavan nuoren? Jotta rasisminvastaisia työtä voitaisiin ylipäätään tehdä, tulee rasismista puhua rasismina ja käsite tulee määritellä.

Mitä rasismi sitten on? Rasismista puhuttaessa on kyse valtasuhteista. Se on toimintaa ja asenteita, joiden seurauksena ja lopputuloksena ihminen asetetaan eriarvoiseen asemaan ja hänen ominaisuuksiaan arvioidaan pysyvästi biologisen tai kulttuurisen taustan mukaan. Rasismi on puhe-, toiminta- ja ajattelutapoja, joiden pohjalta luodaan valta- ja alistussuhteita (Rastas 2005, 76–78). Valtaväestöön kuuluvilla on valta määritellä itsensä ja muut omien mieltymystensä mukaan, sekä se kuinka vakavaksi ongelmaksi rasismi määritellään ja mikä ylipäätään on rasismia (Rastas 2009, 55). Lisäksi tulee huomioida, että kaikki syrjintä ei suinkaan ole rasismia, vaan rasismista puhuttaessa tulee eriyttää esimerkiksi niin kutsuttu ikärasismi syrjinnäksi. Rasismi sanana viittaa englanninkieliseen race-sanaan, joka tarkoittaa rotua ja erottelee ihmiset biologisten ja kulttuuristen eroavaisuuksien mukaan.

Nuorisotyöntekijät käyttävät mieluummin termiä suvaitsevaisuus kuin rasismi (Kivijärvi 2010). Siihen liittyy kuitenkin oma jännitteensä. Vallankeskiössä olevalla ryhmällä, joka määrittelee erilaisuuden, on oikeus suvaita määrittelemäänsä erilaisuutta, ja

tehdä jako sille, kuka hyväksytään keskiöön ja kuka ei. Toisin sanoen valtaväestöön kuuluvat vetävät rajan sille, mitä heidän tulee suvaita ja millaiset ovat ne suvaitsevaisuuden ehdot, jotka valtaväestöön kuulumattomien tulisi täyttää (Suurpää 2002, 46 ja 2005, 48). Suvaitsevaisuus liittyy rasismiin tavoin valtasuhteisiin, vaikka sitä usein käytetäänkin rasismiin vastakohtana. Rasismia vastustetaan suvaitsevaisuutta edistämällä (Suurpää 2002, 42–43 ja 2005, 58–62). Suvaitsevaisuus-termin käyttö kuitenkin kategorisoi ihmiset eri asemiin. Varsinkin nuoret kyseenalaistavat suvaitsevaisuuden sisällön. Taustaltaan monikulttuuristen nuorten näkökulmasta suvaitsevaisuus onkin sietämistä (Kivijärvi 2010). Vaikka tarkoitus suvaitsevaisuus-käsitteen käytölle on ollut luoda tasa-arvoista yhteiskuntaa, on suvaitsevaisuus käsitteenä moni-ilmeinen. Jos käsitettä käytetään, tulisi sen käyttö perustella ja arvioida.

Määrittelyistä huolimatta rasismi on aina subjektiivinen kokemus. Kokemuksella ei kuitenkaan tarkoiteta sitä, että yksilö itse on välttämättä joutunut rasismiin uhriksi tai käyttänyt itse rasismia vallan välineenä, vaan kokemus ja ajatus rasismista on voinut syntyä ilman henkilökohtaista kokemustakin. Rasismista pitää pystyä puhumaan myös niiden nuorten keskuudessa, joilla ei ole henkilökohtaista kokemusta rasismista ja joiden asenteisiin voidaan vielä vaikuttaa positiivisilla kokemuksilla. Art Against Racism -taidetyöpajan tarkoituksena olikin vaikuttaa pitkällä tähtäimellä taidetyöpaajaan osallistuvien nuorten käsityksiin rasismista ja edesauttaa asenteiden leviämistä osallistujien lähiympäristöön.

Miten rasismi näkyy nuorten keskuudessa? Ongelma rasismiin määrittelyssä on, että kenttää määrittelevät pitkälti viranomaiset ja eritoten aikuiset. Aikuisten silmissä rasismi on väkivaltaa ja näkyviä symboleja, mutta todellisuudessa ne ovat vain jäävuorenhuippu. Nuorten keskuudessa esimerkiksi väkivaltaa kohdataan erittäin harvoin (Kivijärvi 2010). Nuoret näkevät rasismiin pienissä teoissa, katseissa ja lausahduksissa. Tällöin on kyse arjen rasismista, joka tarkoittaa huomiotta jättämistä, nimittelyä, toiseen kohdistettua vitsailua ja halveksivia katseita (Honkasalo, Souto & Suurpää 2007, 56–57; Keskisalo 2003, 122–157; Kivijärvi 2010; Perho 2010, 193). Nuorille onkin tärkeää, että rasismia nimetään, koska ilman käsitteitä ei rasisminkokemuksista voida puhua.

Kuten aikaisemmin todettiin, tulee rasismista puhuttaessa miettiä näkökulmaa, jonka valossa aihetta tarkastellaan. Nuorten puheissa on käynyt ilmi, että rasismista tulisi keskustella yhteiskunnallisena ilmiönä. Se vaikuttaa yhteiskunnan rakenteissa tuottaen epätasa-arvoa ja muovaten näin yhteiskunnallisia suhteita (Rastas 2005, 96). Ei ole tarkoituksenmukaista eikä mielekäästäkään nostaa yhtä nuorta esimerkiksi ja puhua rasismista yhden nuoren kautta, jolloin kyseinen nuori myös leimataan uhriksi. Racististen nuorten puhetapa tulisi kyseenalaistaa ilman, että kyseenalaistetaan heidän omaa identiteettiään (Kivijärvi 2010, Perho 2010, 25–30). Rasismilla on historialliset juurensa, joiden perusteella se on osa yhteiskuntaa ja monin tavoin osa kulttuuriamme. Se myös muovaa yhteiskunnallisia suhteita ja yhteiskunnan rakenteita, ja asenteiden muuttuminen vaatiikin ympäröivän kulttuurin muuttumista, jota ennen on käytävä yhteiskunnallista keskustelua. (Kivijärvi 2010; Rastas 2005, 101; Rastas 2007, 125 ja 139.)

2.1.2 Rasisminvastainen nuorisotyö

Perusteet rasisminvastaiselle nuorisotyölle löytyvät nuorisolain ensimmäisestä pykälästä, jossa määritellään lain tavoitteet:

Lain tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja.

Tavoitteen toteutumisessa lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen. (Nuorisolaki 2006, 1 luku, 1§.)

Rasismi teemana houkuttelee nuoria enemmän kuin suvaitsevaisuus tai monikulttuurisuus. Nuoret selvästi toivovat rasisminvastaista toimintaa nuorisotyöhön (Honkasalo 2007, 12; Honkasalo & Kivijärvi 2010, 261.) Nuorisotyön kentälle tarvitaan konkreettisia välineitä rasismin käsittelyyn monikulttuuristen nuorten kanssa sekä asenteellisten että niidenkin nuorten kanssa, joilla ei ole henkilökohtaista suhdetta rasismiin,

kanssa (Honkasalo, Souto & Suurpää 2007, 56–58). Rasisminvastainen toiminta tulee nähdä kantaväestöön kuuluvien suomalaisnuorten asenteisiin vaikuttavana toimintana, mutta myös toimintana maahanmuuttajanuortenkin kanssa (Honkasalo 2007, 12). Opinnäytetyömme kohdistuu rasisminvastaiseen toimintaan juuri asennekasvatuksen näkökulmasta eli kuinka nuorten mielipiteisiin ja käyttäytymiseen voidaan vaikuttaa positiivisten kokemusten ja myönteisen mallin kautta.

Rasisminvastaisuus nuorisotyöhön on ylhäältä annettu. Honkasalon, Soudon ja Suurpään tekemässä tutkimuksessa vuodelta 2007 käy ilmi, kuinka eri kunnissa rasismistä puhuttaessa näkyy, onko kunnan strategiaan määritelty rasismin nollatoleranssia (mt., 56–57). Nuorisotyöntekijät määrittelevät itse monissa kunnissa rasisminvastaisen toiminnan ja -työotteen sekä millä tavalla rasisminkokemuksiin puututaan vai puututaanko lainkaan. On huolestuttavaa, että taustaltaan monikulttuuristen nuorten osallistumiselle nuorisotoimintaan on esteenä usein sekä nuorisotyöntekijöiden että kantaväestöön kuuluvien nuorten asenteet maahanmuuttajia kohtaan (Honkasalo 2007, 44–49; Honkasalo & Kivijärvi 2010, 260; Rentola 2010a). Nuorisotyöntekijöiden omien asenteiden tarkistaminen on olennaista rasisminvastaisen toiminnan eteenpäin viemiselle.

Rasismista ei nuorten mielestä puhuta tarpeeksi eikä keskustelulle luoda avointa ilmapiiriä. Nuoret kokevat, ettei heille anneta tilaa käsitellä rasismia ja rasisminkokemuksista puhutaan pitkälti vain kaveriporukoissa. Esimerkiksi nuorten kutsuminen asiantuntija-asemaan rasismiin liittyvissä paneelikeskusteluissa on tuottanut positiivisia kokemuksia (Kivijärvi 2010). Nuoret uskaltavat puhua rasismista rasismina, eivätkä he välttele sen määrittelyä samaan tapaan kuin esimerkiksi nuorisotyöntekijät, jotka käyttävät mieluummin suvaitsevaisuus-termiä ja haluavat lähteä purkamaan teemaa myönteisempien asioiden kautta. Myös rasistisille nuorille tulisi antaa tilaa oman näkökantansa esiintuomiselle. Reija Salovaaran artikkelissa Sini Perho toteaa, ettei nuorisotyöntekijän tule hyväksyä rasististen nuorten asenteita, vaan haastaa heidän näkemyksensä (Salovaara 2010, 26). Tärkeää on myös estää rasististen asenteiden leviäminen nuoriin, joilla ei ole vielä jyrkkiä mielipiteitä, koska nuorten

ajatteluun vaikuttaminen on vielä mahdollista ja kuva sisäisistä arvoista ja maailmas-
ta on yleensä vielä rakenteilla (Liebkind 2000, 179; Perho 2010).

Nuorisotyössä rasisminvastaisuus nähdään usein osana monikulttuurista nuorisotyö-
tä. Monikulttuurinen nuorisotyö taas nähdään vain maahanmuuttajien kanssa tehtä-
vänä työnä (Honkasalo 2007, 11–13; Honkasalo, Souto & Suurpää 2007, 58). Näkö-
kulmaa tulisikin laajentaa koskemaan myös kantaväestön nuoria. Rasisminvastainen
toiminta tulisi sisällyttää kokonaisvaltaisesti koko nuorisotoimintaan. Käytännössä
rasisminvastainen nuorisotyö on esimerkiksi rohkeasti rasistisiin tilanteisiin puuttu-
mista, selkeitä pelisääntöjä kaikille sekä nuorisotyöntekijän vastuunottoa muun mu-
assa rasistisiin puheisiin ja vitseihin puuttumisena (Honkasalo, Souto & Suurpää
2007, 58). Työ vaatii systemaattista otetta, faktojen tarjoamista, aikaa ja keskustelu-
mahdollisuuksia nuorille sekä asenteiden kyseenalaistamista (Perho 2010, 25–30).
Rasisminvastainen työ on omalta mukavuusalueelta poistumista, tavallisuuksien rik-
komista ja raja-aitoja ylittävää toimintaa, jota aikuisen nuorisotyöntekijän tulisi tavoit-
tella. Rasisminvastainen työ ei ole pelkästään jo tapahtuneisiin konflikteihin puuttu-
mista vaan ennaltaehkäisevää asenteisiin vaikuttamista.

Rasisminvastaisen nuorisotyön tavoitteena tulisi olla maahanmuuttajanuorten ja kan-
taväestön nuorison yhteen saattaminen. Veronika Honkasalon tutkimuksessa Moni-
kulttuurinen nuorisotyö Helsingin nuorisotaloilla (2007) käy ilmi, että juuri kohtaamiset
monikulttuuristen- ja kantaväestöön kuuluvien nuorten kanssa rakentaisi siltoja nuor-
ten välille. Erilaisuuksien sijaan, joita kulttuuriesittelytkin korostavat, tulisi etsiä nuor-
ten väliltä samankaltaisuuksia. (Honkasalo 2007, 61.) Yhdessä tekemällä voidaan
luoda samaistumisen mahdollisuuksia nuorille. Yhdessä tekeminen helpottaa tutus-
tumista puolin ja toisin sekä hälventää ennakkoluuloja (Honkasalo & Souto 2007,
128). Onnistuneiden yhteisten toimintojen taustalla on monia elementtejä. Toiminnan
tulee olla muun muassa pitkäjänteistä, avointa ja sille tulee asettaa selkeät tavoitteet.
Suunnitteluvaiheessa keskeistä on nuorten osallistuminen suunnitteluun jo alkumet-
reillä (mt., 128–129).

2.2 Taidekasvatuksen mahdollisuudet rasisminvastaisessa nuorisotyössä

Voiko nuorisotyöntekijä taidekasvattaa? Miksi rasisminvastaista nuorisotyötä tulisi tehdä juuri taiteen keinoin? Mitä sillä voi tavoitella? Suunnitteluvaiheessa opinnäytetyön työnimi oli ”rasisminvastainen nuorisotyö taidekasvatuksen keinoin”. Aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen ja muuhun lähdemateriaaliin tutustuva saa huomata, että taidekasvatus ei ole yksiselitteinen käsite.

2.2.1 Taidekasvatus

Taidekasvatuksella tunnutaan usein viitattavan koulussa opettaviin taide- ja taitoaineisiin sekä koulun ulkopuoliseen taiteen perusopetukseen (Efland, Freedman & Stuhr 1998; Kettunen, Hiltunen, Laitinen & Rastas 2006; OKM 2010). Tästä johtuen on pohdittava taidekasvatuksen käsitteen käytön oikeutusta ja relevanssia opinnäytetyössämme, joka suuntautuu nuorisotyöhön, informaaliin kasvatukseen. Nuorisotyöntekijä voi kuitenkin mielestämme kasvattaa taiteen avulla ja taiteen keinoin, vaikka ei olisikaan taidekasvattaja. Taidekasvatuksen käsitettä analysoitaessa toistetaan usein Juho Hollon vuonna 1917 antamia taidekasvatuksen neljää eri ulottuvuutta, joita ovat kasvatus taiteen avulla, kasvatus taidetta varten, kasvatus taiteeseen ja kasvatuksen taide (Huuhtanen 1984, 10; Räsänen 2006, 11). Opinnäytetyössämme taidekasvatuksen näkökulma on Hollon jaottelun mukaan lähinnä taiteen avulla kasvattamisessa. Tästä näkökulmasta katsottuna tavallinen nuorisotyöntekijä on pätevä käyttämään taidekasvatusta työnsä välineenä. Taiteen ja kasvatuksen moninaisen sisällön vuoksi muitakaan Hollon määrittelemiä ulottuvuuksia ei voi sulkea pois, vaan eri tilanteissa voi nähdä niidenkin esiintymistä.

Suomessa on 2000-luvulla toteutettu useita monikulttuurisen taidekasvatuksen hankkeita, kuten TAIKOMO, SYREENIn Taimi sekä Telta (Kantonen 2005; Oikarinen-Jabai 2001; Pääjoki 2004). Monikulttuuriset taidekasvatushankkeet ovat keskittyneet lähinnä kulttuurien väliseen kohtaamiseen ja oman identiteetin käsittelyyn taiteen keinoin, usein kouluympäristössä. Tarja Pääjoki pohtii taiteen ja taidekokemuksen

merkitystä monikulttuurisessa taidekasvatuksessa. Onkin kuvaavaa, että tässä yhteydessä puhutaan juuri taidekasvatuksesta eikä taideopetuksesta, vaikka ympäristönä onkin koulumaailma. Kasvatuksen tehtäväksi nähdään yhteiskunnallisten tavoitteiden saavuttaminen - taidetta käytetään siis välineenä eikä itseisarvoisena oppimisen kohteena. (Pääjoki 2004, 32.) Vaikka rasisminvastainen nuorisotyö ei välttämättä ole monikulttuurista nuorisotyötä, voisi se parhaimmillaan sitä ollakin. Näkökulma taiteesta välineenä eikä itseisarvona rohkaisee taiteeseen vihkiytymätöntäkin käyttämään sitä välineenä esimerkiksi rasisminvastaisessa nuorisotyössä.

2.2.2 Taide välineenä

Taide voi välittää tietoa, erityisesti eksistentiaalista olemassaolon tietoa tunteista, suhtautumistavoista, arvoista ja kokemuksista. Taide tekee ne näkyväksi ja välittää niitä muuttaen "toisen" kokemukset "minun kokemuksiksi". (von Bonsdorff 2006, 158–159.) Miksi rasisminvastaisessa nuorisotyössä tulisi käyttää taiteen menetelmiä? Helsingin Nuorisoasiainkeskuksen toimintakeskus Hapen kuvataideohjaaja Arja Huotarin mukaan taide on hyvä nuorisotyön väline (Huotari 2010). Hän kuvaa taiteellista prosessia ihmisen sisällä tapahtuvaksi prosessiksi, jossa ihminen peilaa itseään maailmaan tuottaen näkökulmia ja tuoden oman itsensä näkyville – tekee näkymättömästä näkyvää (myös esim. Räsänen 2006, 13 ja 2008, 77, 116; Sava 2007, 16). Taiteellisen prosessin aikana yksilössä tapahtuu aina muutos, vaikka muutoksen laatu ja merkitystä on mahdotonta ennakoida. Prosessi vaikuttaa minuuden kehittymiseen, voimaantumiseen ja sen seurauksena ihmisen toimintaan yhteiskunnassa. Huotari kuvaa taidetta ja taiteellista prosessia anarkistiseksi, jonka vuoksi ohjaajan on vaikeaa tai jopa tarpeetonta asettaa prosessille tiukkoja tavoitteita. Toisin sanoen ohjaaja ei voi päättää millaista sanomaa nuori tuottaa, vaan toimii mahdollistajana prosessille ja muutokselle. (Huotari 2010.) Myös Inkeri Sava nostaa esille taiteen ja taidekasvatuksen alttiuden epävarmuudelle. Kuten muussakin elämässä myös taidekasvatuksessa ja kokemusten erilaisuudessa on mahdollista syntyä hämmennystä tai sekaannusta "yhteisen tanssin" sijaan. (Sava 2007, 93.)

Taiteen käyttämistä rasminvastaisen nuorisotyön välineenä voi perustella useiden eri tutkijoiden päätelmissä taiteen mahdollisuuksista. Pääjoen mukaan taidetta ei voi nähdä ratkaisuna johonkin ongelmaan, vaan se antaa mahdollisuuden tutkia ja tulkita ympäröivää maailmaa, jossa kohtaamme toisia löytäen samalla uusia toimintamuotoja ja ajattelumalleja (Pääjoki 2004, 76). Syrjäytymisen ehkäisyyn liittyneessä SYREENIn Taimi -hankkeessa käytettiin taiteen menetelmiä, koska taiteella on kyky ja tapa saada mieli liikkeeseen ja etsimään ja luomaan tunteiden ja kokemusten todellisuuksia. Normatiivisessa kasvatuksessa, esimerkiksi valistustyössä ja koulussa, yritetään saada aikaan muutosta nuorena ja hänen käyttäytymisessään erottamalla oikea ja väärä toisistaan tai kertomalla millainen toiminta on sallittua. Tämän onnistuminen riippuu siitä, kuinka hyvin opastus kohtaa nuoren kokemusmaailman. Käsiteltäessä asiaa taiteen keinoin pyritään vaikuttamaan itse kokemusmaailmaan eli aktivoimaan mielen eri kerroksia, jotka - ilmentäessään tunteita ja aistimuksia toisin kuin tietoinen kerros - auttavat täydentämään sen toimintaa. Taiteellisissa prosesseissa kokemusmaailma ja sen myötä myös käyttäytyminen muokkaantuu. (Bardy 2002, 12; Känkänen 2006, 137–138.)

2.2.3 Osallistava ja yhteisöllinen taidekasvatus

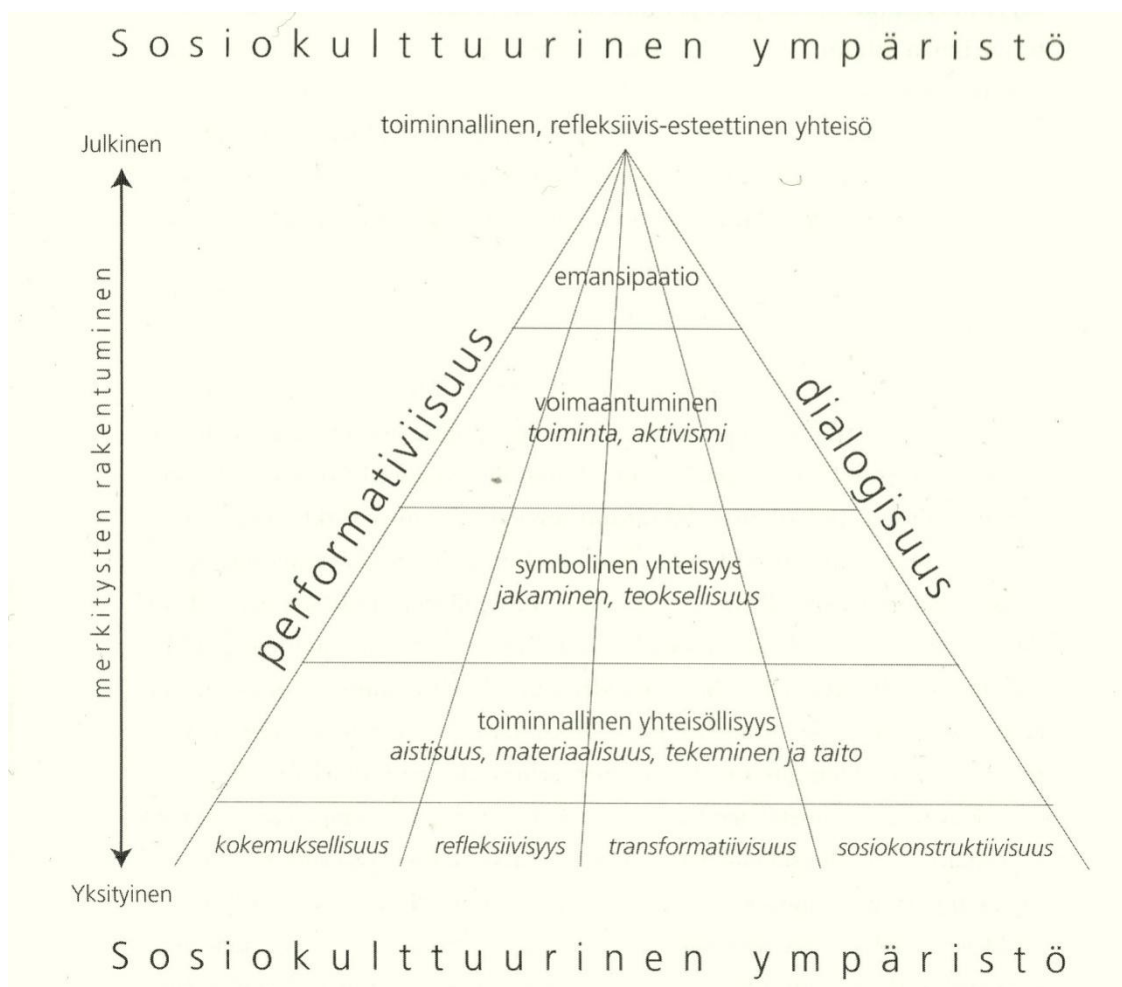
Vaikka taiteilija-nuorisotyöntekijä Arja Huotari kuvaa taiteellista prosessia yksilön sisällä tapahtuvaksi jonkinlaisen muutoksen tuottavaksi prosessiksi, korostaa hän myös ryhmän ja jakamisen merkitystä. Syntyneen tuotoksen esille tuominenkin on tärkeää, koska toisen nähdessä tuotoksen tapahtuu uudelleen muutos – usein sekä tekijässä että näkijässä (Kantonen 2005, 45). (Huotari, 2010.) Sava kuvaa taiteellista työskentelyä paitsi yksilölliseksi myös yhteiseksi työskentelyksi, jossa jokaisen työskentely vaikuttaa muihin. Yhteisen työskentelyn kautta rakentuu syvempi ymmärrys kuin mikä yksin työskenneltäessä olisi mahdollista saavuttaa. Yhteistoiminnallisuus rakentuu parhaimmillaan erilaisuudelle taidekasvatuksen toimiessa paikkana, jossa osallistujat saavat ilmaista itseään ilman tilanteen sitomista heitä ennalta annettuun kaavaan. (Sava 2007, 192–193.) Kuten Antti Kivijärvi keskustellessamme totesi, rasismi ei ole yksilön vaan yhteisön tai yhteiskunnan piirre ja sitä vastaan on toimittava

yhdessä (Kivijärvi 2010). Koska nuorisotyöhön yleensä liittyy ryhmätoiminta ja yhteisöllisyys, tarkastellaan seuraavassa osallistavaa ja yhteisöllistä taidekasvatusta, myös osin yhteiskunnallisen vaikuttamisen näkökulmasta.

Inkeri Sava määrittelee osallistavan taidekasvatuksen juuri yhteistoiminnallisuuden pohjalta, jossa osallistujille syntyy kokemus osallisuudesta. Prosessissa taide toimii keinona aktiivisuuteen omassa elämässä sekä tietämisen ja toiminnan alueena, joka integroituu yhteiskunnalliseen toimintaan: ”Lapsen ja nuoren yksilöllisestä ja jaetusta kokemuksesta lähtevän osallistavan taidekasvatuksen yhtenä päämääränä on visuaalisen kulttuurin kriittinen ymmärrys ja tämän ymmärryksen ohjaama aktiivinen toiminta.” Osallistava taidekasvatus liittyy usein poliittiseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan ja siitä puhutaan usein yhteisötaiteen ja yhteisöllisen taiteen yhteydessä. (Sava 2007, 193–195.)

Lapin yliopiston kuvaamataidon lehtori, taiteen tohtori Mirja Hiltunen on tutkinut ja ohjannut Lapissa toteutettuja yhteisöllisiä taidekasvatushankkeita. Hankkeissa on keskitytty pohjoisen kylien ja taiteen väliseen vuorovaikutukseen paikkakunnan sosiokulttuurisen ympäristön huomioiden. Väitöstutkimuksessaan *Yhteisöllinen taidekasvatus – Performatiivisesti pohjoisen sosiokulttuurisissa ympäristöissä* (2009) Hiltunen muun muassa tarkastelee kahta eri hanketta yhteisöllisen taidekasvatuksen ja taidetoiminnan toimintaympäristönä, joiden avulla hän on kehittänyt yhteisöllisen taidekasvatuksen teoriaa ja käytäntöä. Vaikka Lapin kylissä toteutettujen taidekasvatuksellisten hankkeiden lähtökohdat ja ympäristöt eroavat nuorisotyöstä, osuu Hiltusen kehittämä yhteisöllisen taidekasvatuksen teoria ja kokemukset hyvin myös rasminvastaisen nuorisotyön tavoitteisiin. Hiltusen tutkimusprosessin aikana taide herätti yksilöitä ajattelemaan, tuntemaan ja toimimaan uusin tavoin. Toiminnan ja oppimisen tuloksena syntyi sekä toiminnallista yhteisöllisyyttä että symbolista yhteisyyttä, joka voimaannutti ja paransi yksilön ja yhteisön toimijuutta. (Hiltunen 2009.) Yhteisöllinen taidekasvatus kohtaa mielestäni hyvin rasminvastaisen nuorisotyön ja sen haasteet. Onnistuneet taidekasvatukselliset prosessit luovat nuorille turvallisen tilan, jossa konkreettisen yhdessä tekemisen myötä kohtaaminen helpottuu. Vaikeita tee-

moja voidaan käsitellä vuorovaikutuksessa, jossa ajatukset ja toiminta muokkautuvat ja yhteisöllisyys kehittyi nuorten voimaantuessa.

Kuvio 1. Yhteisöllisen taidekasvatuksen performatiivisuusperiaate. (Hiltunen 2009, 256.)

Yhteisöllisen taidekasvatuksen lähtökohta löytyy ennen kaikkea sosiokulttuurisesta ympäristöstä, vuorovaikutuksesta ja kohtaamisesta toisten kanssa. Siinä on kyse jatkuvan muutoksen tilasta ja liikkeestä, ei tiettyyn päämäärään, yhteisöutopiaan, tähtäävästä toiminnasta. Hiltunen on koonnut yhteisötaiteen synnyttämän prosessin 'yhteisöllisen taidekasvatuksen performatiivisuusperiaatteeksi', jonka hän esittää myös kuviona (1). Kuviossa on viisi eri tasoa, joiden mukaan yhteisöllisyys ponnistaa sosiokulttuurisesta ympäristöstä ja rakentuu ja syvenee yhteisöllisen taidekasvatusprosessin myötä. Lopputuloksena on sosiokulttuurista ympäristöään rikastava toiminnal-

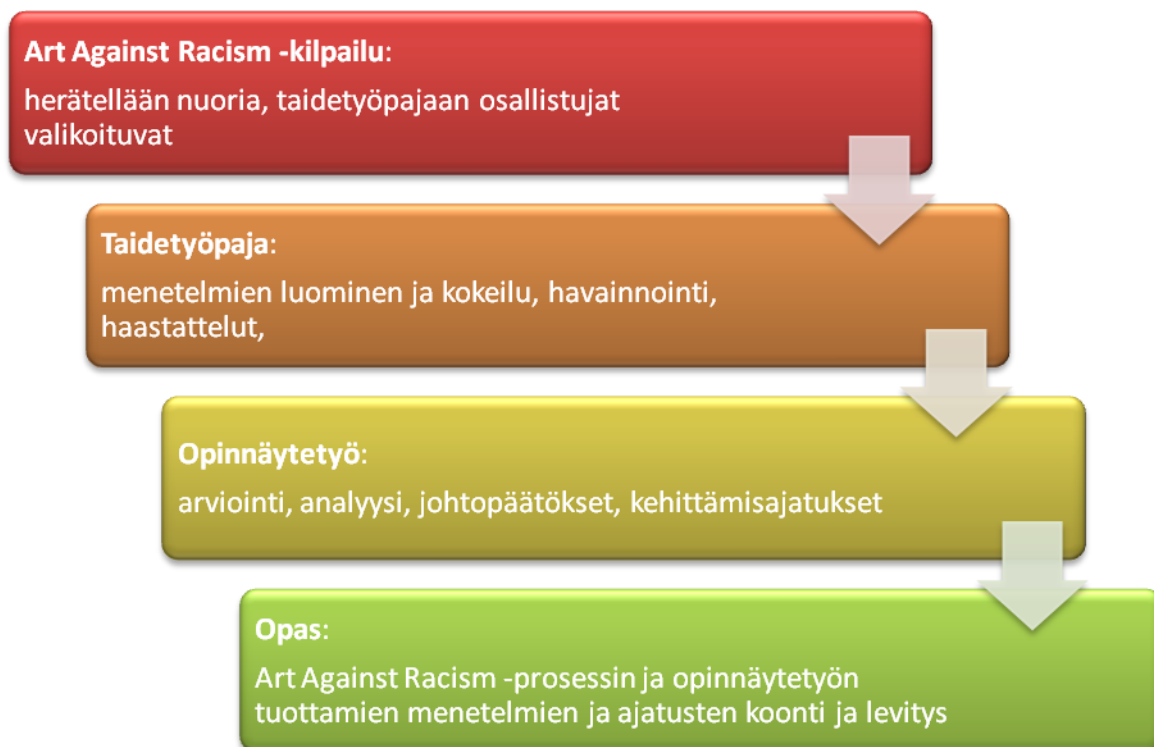
linen, esimerkiksi sosiologi Scott Lashin määrittelemä, refleksiivis-esteettinen yhteisö, jossa yksilön ja yhteisön sekä yhteisön ja ympäristön välillä vallitsee avoimen vuorovaikutuksen synnyttämä tasapaino (Hiltunen 2009, 48–50; Suhonen 2010). Yhteisölliseen taideprosessiin liittyvät kokemuksellisuus, refleksiivisyys, transformatiivisuus (muutoksellisuus) sekä sosiokonstruktivisuus (tieto ja merkitykset syntyvät vuorovaikutuksen kautta) toimivat lähtökohtana taiteellisten ja kasvatuksellisten tavoitteiden vuorovaikutukselle. Performatiivisessa dialogissa, toiminnallisessa vuorovaikutuksessa, aistisuuden, materiaalisuuden, tekemisen ja taitojen kehittymisen myötä syntyy toiminnallista yhteisöllisyyttä. Jakamisen ja teoksellisuuden yhteydessä kehitty symbolinen yhteisyys ja tekemisen muuttuessa tavoitteelliseksi toiminnaksi, kenties aktivismiksi, tuloksena on voimaantumista ja emansipaatiota. (Hiltunen 2009, 255–260.) Ymmärrämme emansipaation tässä yhteydessä riippumattomuutena ennakkoluuloista ja -oletuksista, tasa-arvona.

Kuten Huotari (2010), myös Hiltunen painottaa prosessin tuotosten, eli teosten, esitysten ja juhlien, merkitystä havahduttajina ja yhteisyyden tiivistäjinä. Toiminnallisen yhteisöllisyyden jatkeena syntyvä symbolinen yhteisyys tiivistyy teoksellisuudessa, jossa prosessin aikana syntyneet merkitykset saavat muodon. Tuotokset toimivat merkitysten välittäjinä paitsi mukana olleille myös yleisölle. (Hiltunen 2009, 257–260.) Vaikka nuorten kanssa toteutettavissa taidetyöpajoissa ei päämääränä olisikaan yleisölle tuotettava teos, kannattaa sellaisen mahdollisesti syntyessä pohtia mahdollisuuksia esittää se yleisölle. Rasisminvastaisessa nuorisotyössä tuotoksen esille asettaminen tai esittäminen voi herättää ajatuksia ja keskustelua myös yleisöön kuuluvissa nuorissa muokaten osaltaan yhteisöä rasisminvastaiseen suuntaan.

3 ART AGAINST RACISM

Art Against Racism -prosessin voi jakaa neljään päävaiheeseen tai kokonaisuuteen, jotka todellisuudessa lomittuvat osin toistensa joukkoon. Seuraava kuvio (2) kuvaa

prosessin kulkua erottelemalla vaiheet toisistaan sekä tiivistetään jokaisen vaiheen tavoitteet.

Kuvio 2. Opinnäytetyö- ja Art Against Racism -prosessi.

Art Against Racism -prosessi oli käynnistynyt jo ennen mukaan astumistamme. Prosessin ensimmäisen vaiheen, Art Against Racism -kilpailun, tavoitteena oli tarjota 10–20 -vuotiaille nuorille mahdollisuus rasismien käsittelyyn ja rasisminvastaiseen ilmaisuun taiteen keinoin sekä kannustaa nuoria aktivoitumaan rasisminvastaisessa liikkeessä. Tavoitteena oli myös saada tietoa, kuinka nuoret käsittelevät rasismia pääosin omaehtoisesti tuottamissaan töissä. Kilpailun konkreettinen tavoite oli myös koota osallistujat rasisminvastaiseen taidetyöpajaan. Jokaisesta kilpailusarjasta, joita olivat valokuvaus, kirjallinen ilmaisu ja sarjakuva, valittiin seitsemän parasta Art Against Racism -työpajaviikonloppuun. (Muistio Art Against Racism -työpajan suunnittelutapaamisesta 13.10.2010.) Asiantuntijaraati valitsi voittajatytöt ja kirjoitti palaut-

teen jokaisesta kilpailuun osallistuneesta työstä, joita saapui yhteensä 304 kappaletta.

Opinnäytetyöprosessin aikana osallistuimme AAR-taidetyöpajan suunnittelutapaamisiin. Tapaamisiin oli kutsuttu kolme taidetyöpajan taiteilija-ohjaajaa, kolme nuorisotyöntekijää ja monikulttuurisen nuorisotyön asiantuntijaa sekä kolme tapahtuman järjestäjää NoRa-hankkeesta ja Allianssista. Suunnitteluryhmä koostui siis itse taidetyöpajan niin kutsutusta henkilökunnasta. Kaikki eivät olleet tapaamisissa paikalla, mutta tapaamisista tehtiin tarkat muistiot, jotka lähetettiin jälkikäteen kaikille prosessissa mukana olleille.

Ensimmäisessä tapaamisessa pohdittiin työpajojen sisältöä sekä käytännönjärjestelyjä. Tunnelma oli innostunut ja moniammatillisuus näkyi ajatusten ja ideoiden syntyessä ja kehittyessä. Jälkeenpäin huomasimme kuitenkin, että itse pääteema, rasminvastaisuus, oli jäänyt melkein huomiotta suunnittelussa niin työpajojen sisällön kuin työpajaviikonlopun rasminvastaisen työotteenkin osalta. Koimmekin epävarmuutta siitä, oliko rasminvastaisuus todella sisäistetty taidetyöpajan teemaksi. Myöhemmin Asta Rentolan kanssa käydyssä keskustelussa kuitenkin selvisi, että aiheen ja tavoitteiden käsittely oli inhimillisistä syistä jäänyt taka-alalle ensimmäisessä tapaamisessa. Toisaalta tämä kuvastaa myös rasismiteeman haastavuutta nuorisotyössä. Toimintaa onkin helpompi lähteä rakentamaan käytännöllisemmästä näkökulmasta, mutta vaarana on silloin teeman jääminen vain tapahtuman nimeen. Seuraavassa tapaamisessa keskityttiin kuitenkin pääasiassa pohtimaan koko Art Against Racism -prosessin tavoitteita niin järjestetyn kilpailu, työpajaviikonlopun, tulevan oppaan sekä kokonaisuuden kannalta ja mietittiin kuinka ne saavutettaisiin.

Työpajaviikonlopun tavoitteiksi asetettiin nuorten informoiminen rasismista, sen ilmenismuodoista sekä kantaaottavasta ja vaikuttavasta taiteesta. Tavoitteeksi asetettiin antaa nuorille myös välineitä käsitellä rasismia taiteen keinoin, kannustaa heitä aktivoitumaan oman äänensä esille tuomisessa sekä käyttää poikkitaiteellisuutta mahdollisuuksien mukaan. Opinnäytetyömme ja rasminvastaisen nuorisotyön kannalta erityisen tärkeäksi tavoitteeksi asetettiin luoda ja kokeilla uudenlaisia menetel-

miä ja työvälineitä rasismiin käsittelemiseen nuorisotyössä taidetta hyödyntäen. (Muistio Art Against Racism -työpajan suunnittelutapaamisesta 13.10.2010.)

Kävimme vielä yhteisesti läpi opinnäytetyömme ja tulevan oppaan merkityksen, jotta taidetyöpaja ei olisi jäänyt irralliseksi tapahtumaksi siihen osallistuville ohjaajille. Halusimme heidän ymmärtävän, että taidetyöpaja on osa Art Against Racism -kokonaisuutta. Oppaan tavoitteiksi asetettiin antaa tavallisille nuorisotyöntekijöille välineitä käsitellä rasismia ja tehdä rasisminvastaista nuorisotyötä taiteen keinoin aktiivisen kansalaisuuden näkökulmasta. (Muistio Art Against Racism -työpajan suunnittelutapaamisesta 13.10.2010.)

Kolmannessa tapaamisessa aloimme tavoitteiden pohjalta suunnitella työpajaviikonlopun käytännön toteutusta. Vaikka emme olleet mukana työpajan toteutuksessa, vaan osamme oli havainnoida, pääsimme tapaamisten kautta hyvin sisälle taidetyöpajaprosessiin ja tutustuimme ohjaajiin. Saimme samalla mahdollisuuden tuoda esille omia näkökulmiamme suunnitteluvaiheessa. Koska olimme uppoutuneet tietoperustan läpikäymisen ja syvälle rasisminvastaisuuden ja taidekasvatuksen maailmaan, pystyimme tuomaan esille omia näkökulmiamme AAR-prosessin tavoitteita painottaen.

Tapaamisen aikana viikonlopun ohjelma ja sisältö alkoivat selkiytyä kunnolla ja saimme tyytyväisinä todeta, että prosessin tavoitteiden saavuttaminen oli mahdollista, koska mukanaolijat ymmärsivät taidetyöpajan osaksi laajempaa kokonaisuutta. Oli huojentavaa, että rasisminvastaisuus tuli paitsi osaksi työpajoja myös osaksi nuorisotyöntekijöiden osuutta esimerkiksi ryhmäyttämisen, lämmittelyleikkien ja erilaisten ajatuksia aiheeseen virittävien harjoitusten kautta. Rasisminvastaisuus näkyi myös nuorisotyöntekijöiden osaamisessa ja valmiudessa nuorten kanssa käytäviin keskusteluihin, esille nousseiden tunteiden purkamiseen ja turvallisen ilmapiirin luomiseen. Tapaamisessa ei päätetty lopullisesti taidetyöpajojen tarkkaa sisältöä ja viikonlopun ryhmäyttämisharjoituksia, vaan taiteilijat ja nuorisotyöntekijät valmistelivat viikonlopun sisällön itsenäisesti käymiemme keskustelujen pohjalta ennen työpajaa.

Ensimmäisessä tilaajan kanssa käymässämme keskustelussa sekä opinnäytetyösuunnitelmaa laatiessa yhtenä ajatuksena oli alustuksen pitäminen työpajaohjaajille. Tarkoituksenamme oli tietoperustaan tutustuessa koota alustus rasisminvastaisesta nuorisotyöstä ja taidekasvatuksesta. Tämä ei kuitenkaan toteutunut. Aikataulu oli liian tiukka, jotta olisimme voineet sisäistää tietoperustan ja muodostaa aiheesta omia huomioita ja näkökulmia siinä määrin, että olisimme pystyneet esittelemään niitä muille. Koemme kuitenkin, että osallistumisemme työpajan suunnittelutapaamisiin ajoi saman asian, jopa vielä paremmin kuin pelkkä alustus. Pääsimme vuorovaikutuksessa ohjaajien kanssa esittämään omia ajatuksiamme, jotka edelleen kehittyivät ja selkiytyivät vuorovaikutuksen tuloksena.

3.1 Yhteistyötä

Art Against Racism (AAR) -kilpailun järjestäjinä toimivat Suomen nuorisoyhteistyö – Allianssi ry (Allianssi), Nuori kulttuuri ja Pelastakaa lapset ry:n ja Helsingin nuorisosiainkeskuksen No Racism (NoRa) -hanke. Koko AAR-prosessia hallinnoivat yhdessä Allianssi ja NoRa-hanke. Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskus tarjosi tilat AAR-prosessin työpajalle, joka järjestettiin Kallahden nuorisotalolla Helsingissä.

3.1.1 Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry

Suomen nuorisoyhteistyö – Allianssi ry on valtakunnallinen nuorisotyön palvelu- ja vaikuttajajärjestö, joka on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton edunvalvoja. Allianssin strategiassa 2007–2010 mainitaan arvoiksi oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon, yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja suvaitsevaisuuden edistäminen yhdessä, luotettavasti, edistyksellisesti ja innostavasti (Allianssi 2010). Lähtökohtana arvoille ja toiminnalle on Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusjulistus ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen periaatteet.

Järjestön tehtävänä on tuottaa sekä nuorille että nuorisoalan toimijoille palveluita ja sen jäsenenä on yli sata valtakunnallista nuoriso- ja kasvatustalouden järjestöä. Tarkoituksena on edistää nuorten kasvua yhteiskunnan vastuullisiksi jäseniksi, osallistumista päätöksentekoon ja kansainväliseen toimintaan (Allianssi 2010).

Käytännössä Allianssin toiminta on vaikuttamista ja palvelujen tarjoamista. Allianssi järjestää seminaareja, tapaamisia ja osallistuu keskusteluun nuorisoalan kysymyksissä. Kotimaassa Allianssi tukee kunnallista nuorisotyötä, kehittää osallistumisprojekteja ja tekee nuorisotoiminnan tutkimus- ja kehittämistyötä. Lisäksi Allianssi toimii kansainvälisesti kansallisena nuorisokomiteana tarkoituksenaan edustaa suomalaista nuorisotyötä ulkomailla. Järjestön tarjoamia palveluita ovat informaatiopalvelujen lisäksi nuorisoalan kehittämiseen ja kouluttamiseen liittyvät palvelut.

AAR-prosessi on osa Allianssin monikulttuurisuus- ja vähemmistötyötä, jonka tarkoituksena on tukea ja palvella alan toimijoita monikulttuurisuus ja vähemmistötyössä sekä tarjota nuorisotoimijoiden käyttöön yhdenvertaisuutta ja monimuotoisuutta edistäviä menetelmiä. AAR-prosessissa keskeisenä toimijana Allianssin puolelta on toiminut monikulttuurisuus- ja vähemmistöasioiden suunnittelusihteeri Asta Rentola.

3.1.2 Nuori Kulttuuri

Nuori kulttuuri on kulttuurisen nuorisotyön muoto, jota hallinnoi Allianssi. Se on nuorten omaehtoista taiteen tekemistä ja tapahtumia ympäri Suomen. Toiminta-ajatuksena on kannustaa ja tukea nuoria kulttuuriin harrastuksiin nuoren omasta taustasta riippumatta. Lisäksi nuorelle halutaan tarjota mahdollisuus kokea yhteenkuuluvuutta muiden nuorten kanssa (Nuori kulttuuri 2010). AAR-prosessissa Nuori Kulttuuri on tukenut Allianssin monikulttuurisuus- ja vähemmistötoimintoja siten, että taiteen hyödyntäminen ja taidekasvatuksellinen näkökulma tulee osaksi rasminvastaisista nuorisotyöistä. Lisäksi Nuori Kulttuuri on antanut prosessin käyttöön omat verkostonsa, kontaktit ja asiantuntemuksen nuorten taidetapahtumien suunnittelussa, markkinoinnissa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja levittämisessä. (Rentola 2010b.)

3.1.3 NoRa-hanke

Pelastakaa lapset ry on kolmannella sektorilla toimiva sitoutumaton kansalaisjärjestö, jonka tavoitteena on lapsen oikeuksien toteutumisen edistäminen ja lapsiväestön aseman parantaminen. No Racism (NoRa) on verkkonuorisotyön hanke, jota Pelastakaa lapset ry hallinnoi yhdessä Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen kanssa. Allianssi toimii hankkeen ohjausryhmässä. Opetusministeriön rahoittama hanke aloitettiin vuonna 2009.

NoRa-hankkeen tavoitteena on lisätä tietoa rasismista ja sen tunnistamisesta sekä siihen puuttumisesta. Tarkoituksena on kehittää yhteistyöverkoston tuella rasisminvastaista työtä, tukea rasismia kohdanneita nuoria ja kouluttaa nuorten kanssa toimijoita ja vapaaehtoistyöntekijöitä rasisminvastaiseen työhön. Päämääränä hankkeella on lisätä yhdenvertaisuutta ja poistaa ennakkoluuloja (Pelastakaa lapset ry, 2010).

AAR -prosessin lisäksi NoRa-hanke on ollut järjestämässä erilaisia rasisminvastaisia tapahtumia nuorille ja lapsille sekä ollut mukana [statement] – videoi rasismia vastaan -kilpailussa mukana.

AAR-prosessissa mukana ovat toimineet NoRa-hankkeen projektisuunnittelijat Satu Kanninen ja Heli Markkula.

3.2 Taidetyöpajaviikonloppu

Taidetyöpajaviikonloppu järjestettiin 5.–7.11.2010. Osallistujia, Art Against Racism -kilpailun voittajia, saapui yhteensä 17 eri puolilta Suomea. Nuorten ikähaarukka oli 11–19 vuotta, joka asetti työpajaviikonlopun järjestelyille ja sisällölle omat haasteensa. Nuorista 15 oli tyttöjä ja 2 poikia. Saapuessaan osallistujilta kerättiin kutsun mukana lähetetyt lupalomakkeet (liite 1), jotka alaikäisten tuli täyttää huoltajansa kanssa ja joissa kysyttiin esimerkiksi kuvaus- sekä haastattelulupaa opinnäytetyötämme varten.

Työpajaviikonloppu käynnistettiin Helsingissä Tennispalatsilla perjantai-iltapäivänä klo 16. Osallistujat saapuivat Helsingin Taidemuseolle, jonka edessä otimme itse nuoret vastaan ja ohjasimme heidät varattuun tilaan, jossa ohjaajat odottivat nuoria. Olimme tyytyväisiä tähän järjestelyyn, koska näin pystyimme luomaan nuoriin jonkinlaisen kontaktin heti alussa ja pääsimme osaksi työpajan niin kutsuttua henkilökuntaa. Koko viikonlopun ajan pyrkimyksenämme oli osallistua mahdollisimman aktiivisesti ohjelmaan sekä olla mahdollisimman paljon vuorovaikutuksessa nuorten kanssa. Kaikkien saavuttua museosta varattuun työskentelytilaan oli tarjolla välipalaa ja tutustumista pienten leikkien avulla.

Pikkuhiljaa aloimme orientoitua viikonlopun teemaan, rasismiin. Varsinainen ohjelma alkoi Akuliina Saarikosken, toimittajan ja aktivistin, alustuksella rasismista. Alustuksen aikana hän muun muassa määritteli rasismia, kertoi kuinka rasismi on ollut hänen elämässään läsnä ja kuinka hän on itse ilmaissut rasisminvastaisuuttaan. Alustuksen jälkeen kiersimme yhden taidetyöpajan taiteilijan johdolla eteläafrikkalaisen nykytaiteen Peekaboo-näyttelyä, jonka teemoina oli esimerkiksi apartheidin jättämät arvet sekä uskontojen muuttunut rooli murrosta läpikäyvässä yhteiskunnassa (Helsingin taidemuseo 2010). Taidenäyttely teemoineen johdatti nuoria työpajaviikonloppuun antaen näkökulmia rasismiin ja rasisminvastaiseen ilmaisuun taiteen keinoin. Alustuksen ja taidenäyttelyyn tutustumisen jälkeen suunnattiin metrolla kohti Kallahden Nuorisotaloa, joka oli suljettu muilta ihmisiltä koko viikonlopuksi. Illan aikana asetuttiin taloksi ja tutustuttiin muihin nuorisotyöntekijöiden ohjaamien ryhmäytämisharjoitusten ja vapaan oleskelun myötä.

Lauantaiaamu käynnistyi klo 8.30 aamiaisella, jonka jälkeen jatkoimme tutustumista nuorisotyöntekijöiden vetämien pienten harjoitusten avulla. Klo 9.15 nuoret jakautuivat omiin työpajaryhmiinsä, valokuvaukseen, sarjakuvaan ja kirjalliseen ilmaisuun, ja varsinainen työskentely alkoi. Työskentelyä jatkettiin lounaaseen asti, jonka yhteydessä kokoonnuttiin jälleen yhteen tarkastelemaan omia teemaan liittyviä asenteita nuorisotyöntekijöiden vetämien harjoitusten parissa. Työpajatyöskentely jatkui jälleen päivälliseen asti, jonka yhteydessä nuorisotyöntekijät jälleen vetivät yhteisesti kaikille osallistujille lyhyitä leikkejä ja harjoituksia. Päivällisen jälkeen työpajat jatkuivat aina

iltapalaan klo 20 asti, jonka jälkeen iltaa vietettiin vapaasti muun muassa lautapelejä pelaten ja teemaan liittyvää Neil Hardwicken (2010) ohjaamaa Jos rakastat -elokuvaa katsoen. Jo työpajaa suunniteltaessa todettiin, että työpajatyöskentelyn lisäksi on tärkeää antaa aikaa myös yhteiselle vapaalle ja muulle järjestetyille toiminnalle. Nuorisotyöntekijöiden vetämät harjoitukset sekä ryhmien ja yksilöiden välistä vuorovaikutusta edellyttäneet tarpeeksi pitkät tauot loivat työpajaviikonlopuksi avointa ja turvallista ilmapiiriä.

Sunnuntaiamu käynnistyi samoin kuin edellinenkin aamu. Työpajatyöskentely jatkui lounaaseen klo 12 asti. Lauantai-illan ja sunnuntaiamun aikana työpajojen välillä oli käyty poikkitaiteellista teosvaihtoa kunkin nuoren ajankäytön mukaan. Teosvaihdon ajatuksena oli työstää toisen nuoren teosta edelleen omasta näkökulmasta ottamalla valokuva tai tuottamalla sarjakuva tai kirjallinen tuotos toisen työpajaryhmäläisen tuotoksen pohjalta. Aamun ja lounastauon aikana nuorisotalon saliin koottiin näyttely nuorten viikonlopun aikana tuottamista töistä, jota kaikki mukana olleet kiersivät katsomassa.

Lounaan jälkeen kokoontuimme saliin loppukeskustelua, viikonlopun purkua ja palautetta varten. Loppukeskustelussa tarkasteltiin työpajojen taiteilijoiden johdolla osaa nuorten teoksista, erityisesti poikkitaiteellisen teosvaihdon tuotoksia. Näkökulmina loppukeskustelussa olivat esimerkiksi rasismien ilmeneminen nuorten töissä sekä tulkitseminen, joka tarkoittaa sitä, erosivatko teosvaihdossa toisen nuoren työstä tehdyt tulkinnat tekijän tulkinnasta tai sanomasta sekä kuinka esimerkiksi kuvaa voi lukea monella tavalla. Havaintomme perusteella loppukeskustelua olisi voitu käydä paljon pitempäänkin, mutta viikonloppu alkoi olla loppuillaan. Ennen jäähyväiskahveja nuorisotyöntekijät keräsivät nuorilta palautetta fläppitauluille liimattavin post-it -lapuin, jonka jälkeen keräännymme vielä istumaan rinkiin, kertomaan viimeisiä tunteja ja ajatuksia viikonlopusta. Nuorten palautteen mukaan viikonloppu oli onnistunut, ja se olisi vielä saanut jatkua. Päällimmäisinä ajatuksina nuorilla oli muun muassa tutustuminen uusiin ihmisiin sekä kokemus kuulluksi tulemisesta.

3.4 Työpajoja, toimintaa ja turinaa

Jokaista työpajaa ohjasi yksi taiteilija ja yksi nuorisotyöntekijä. Taiteilijat olivat suunnitelleet työpajan sisällön suunnittelutapaamisissa käymiemme keskustelujen pohjalta sekä olleet yhteydessä oman ryhmänsä nuorisotyöntekijään. Työpajojen aikana seurassimme nuorten ja ohjaajien työskentelyä osallistuen itsekin välillä keskusteluun. Työpajojen sisällöt poikkesivat toisistaan käytettyjen menetelmien ja ohjaajien näkemysten mukaan. Yhteistä kaikkien ryhmien toiminnalle oli kuitenkin työskentelyn ja yhteisten purkukeskustelujen vuorottelu.

3.4.1 Sarjakuvatyöpaja

Sarjakuvatyöpajaan osallistui 6 nuorta, joista 5 oli tyttöjä. Ennen varsinaista työhön ryhtymistä työpajaa ohjaava taiteilija herätteli nuoria sarjakuvan ja rasisminvastaisen ilmaisun teemaan. Ryhmässä määriteltiin rasismia ja keskusteltiin yhdessä siitä, millaista sarjakuvaa nuoret tuntevat ja missä voi törmätä mielipidesarjakuvaan. Lisäksi tutustuttiin ohjaajan mukanaan tuomiin esimerkkeihin rasisminvastaisesta sarjakuvasta. Tämän jälkeen ohjaaja esitteli erilaisia sarjakuvan tekoon käytettäviä välineitä, joita osallistujat saivat kokeilla lämmittelytehtävässä. Tehtävässä oli kiertäviä papereja, joihin jokainen vuorollaan piirsi yhden kuvan aiheesta ”Miten heräsin aamulla?”. Nuorten työskentely oli innostunutta mutta keskittyntä.

Lämmittelytehtävän jälkeen työpajassa käytiin läpi jokaisen nuoren Art Against Racism -kilpailuun osallistunut työ. Jokaisen työn kohdalla keskusteltiin aiheesta ja ilmaisusta. Havaintomme mukaan näiden keskustelujen aikana rasismi alkoi konkretisoitua nuorten ajatuksissa. Konkretisoitumiseen vaikuttivat sarjakuvissa ja keskusteluissa esiintyneet tilanteet ja nuorten sekä ohjaajien aikaisemmat kokemukset. Keskustelun jälkeen oli aika lähteä työstämään itse pääteosta.

Ohjeistus sarjakuvatyöpajan päätehtävään oli seuraavanlainen: Kenelle haluat tehdä sarjakuvan? Esiinnytkö itse sarjakuvassa? Suosituksena on kaksisivuinen sarjakuva.

Vinkkeinä sarjakuvan tekemiseen kerrottiin, että sarjakuvaa voi käyttää viestintänä, sarjakuvassa voi olla liioittelua ja epäkonkreettisia asioita ja erilaisia merkityksiä voi korostaa. Kiroilun käyttö riippuu sarjakuvan kohteesta, ja se voi toimia keskustelun herättäjänä.

Nuoret työskentelivät omassa tahdissaan taiteilijan ja nuorisotyöntekijän kommentoimissa ja antaessa palautetta sopivissa väleissä sekä auttaessa tarpeen mukaan. Pitkin työpajan kulkua ohjaajat herättelivät nuoria rasismien teemoihin ja nuorilla ja ohjaajilla näytti olevan hyvä ja avoin vuorovaikutussuhde. Sarjakuvatyöpajan kohdalla aika meinasi monelta loppua kesken ja muutama ottikin työnsä vielä kotiin viimeisteltäväksi.

3.4.2 Kirjallisen ilmaisun työpaja

Kirjallisen ilmaisun työpajaan osallistui kuusi tyttöä. Työpajassa lähdettiin liikkeelle tutustumis- ja jäänsärkemistehtävästä. Tämän jälkeen työpajaan tuli vierailemaan Adina Mahuta, 18-vuotias rasisminvastaisuuden puolestapuhuja, joka kertoi koulussa kohtaamastaan rasismista sekä kokemuksistaan kirjoittamisesta. Lisäksi työpajan osallistujat esittivät kysymyksiä Adinalle. Vierailun jälkeen työpajassa lähdettiin käsittelemään rasismia tunteiden kautta erilaisin harjoituksin (liite 2). Työpajan ohjaaja oli päättänyt käyttämään kaunokirjallista ilmaisua työpajassa. Ajatuksena oli rasisminvastaisuuden ilmaiseminen rivien välissä, muttei niinkään alleviivaavasti tai julistavasti.

Työpajan aikana ohjaaja kävi jokaisen nuoren kanssa kahdenkeskeisiä purkukeskusteluja paitsi työpajan tuotoksista myös Art Against Racism -kilpailutöistä. Tämän lisäksi jokainen harjoitus purettiin ryhmässä lukien ääneen tuotokset, pohtien ja palautetta antaen. Yhteisissä purkukeskusteluissa nousi esille erilaisia kokemuksia, ajatuksia ja tunteita. Yhdessä pohdittiin myös sitä, välittyikö kirjoittajan sanoma lukijalle samanlaisena kuin lukija sen oli kokenut. Työpaja erosi valokuva- ja sarjakuvatyöpajasta siinä, että lyhyessä ajassa pystyttiin käsittelemään monia vahvoja ajatuksia ja tunteita kirjallisen ilmaisun lyhyiden harjoitusten keinoin. Kuvallisessa ilmaisussa pro-

sessi on usein hitaampi. Tämän vuoksi kirjallisen ilmaisun taidetyöpajassa nousi erityisen tärkeäksi käydä purkukeskusteluja jokaisen harjoituksen jälkeen ja toisaalta myös antaa tilaa tunteiden ja ajatusten käsittelyyn. Ikävä kyllä työpajaa ohjannut taiteilija estyi tulemasta sunnuntaina työpajaan. Nuoret kuitenkin jatkoivat työskentelyä nuorisotyöntekijöiden ohjauksella työstäen tekstejä esimerkiksi poikkitaiteellisella teosvaihdolla.

3.4.3 Valokuvatyöpaja

Valokuvatyöpajaan osallistui neljä tyttöä ja yksi poika. Työpaja ei keskittynyt valokuvauksen tekniseen puoleen, vaan luovaan tekemiseen ja omien tuntemusten herättämiseen ja tiedostamiseen. Työpaja käynnistyi taidetyöpajaan osallistuneiden nuorten kilpailutöiden käsittelyllä. Töiden läpikäyminen herätteli nuoria rasismiin aiheisiin. Oli mielenkiintoista nähdä, kuinka erilaisin valokuvallisoin keinoin kukin nuori oli ilmaissut rasismia ja rasisminvastaisuutta. Kilpailutöitä puidessa nuoret pääsivät kommentoimaan myös muiden töitä. Vaikka työt eivät kaiken kaikkiaan herättäneet nuorissa kovin paljon keskustelua, lähti ajatusprosessi kuitenkin liikkeelle.

Valokuvatyöpajaa ohjaavan taiteilijan tarkoituksena oli johdatella nuoria kuvallisen ilmaisun monimuotoisuuteen ja sen tarjoamiin mahdollisuuksiin. Ohjaaja halusi nuorten miettivän, minkälaisen prosessin kautta he olivat päätyneet kilpailutöissään lopulliseen ratkaisuun. Taideohjaaja painotti, että luova toiminta on yksilöllistä ja henkilökohtaista. Hän halusi rohkaista nuoria tuomaan valokuvallaan esiin sen, mitä he tuntevat sisällään. Ohjaaja painotti myös kuvan tulkinnan vapautta ja kuvataiteilijan tärkeyttä.

Kilpailutöiden läpikäymisen jälkeen oli vuorossa tunteiden tarkastelua kuvien avulla. Ohjaaja laittoi pöydälle valokuvia, joita katsoessaan nuoret saivat kertoa, mitä he tunsivat kuvan nähdessään. Ohjaaja halusi havainnollistaa, kuinka väreillä, rajauksella, materiaalilla ja kuvauksen kohteella voi ohjailla tunteita, kuinka jokainen tuntee eri

tavalla kuvan nähdessään ja miten erilaisia tarinoita jokainen kuvasta luo. Taiteilija ohjaili nuoria katsomaan kuvia rasismiin ja rasisminvastaisuuden silmin.

Seuraavaksi nuoret kirjoittivat paperille rasismiin ja rasisminvastaisuuteen liittyviä sanoja. Niiden avulla ohjaaja innosti nuoria kehittelemään mielessään ajatuksia ja tarinoita rasismista. Ohjaaja halusi rohkaista nuoria lähtemään ensin liikkeelle tunteesta, jonka jälkeen syntyisi valokuva ja vasta viimeiseksi ymmärrys siitä, mitä kuvalla halutaan ilmaista. Rikkomalla valokuvauksen perinteistä kronologista tyyliä ohjaaja kertoi nuorille, että valokuvauksessa järjestys voi olla minkäläinen tahansa. Herättelyharjoitusten tavoitteena oli, että nuoret tutustuisivat itseensä ja valokuvalliseen ilmaisuun saaden omat ajatusprosessinsa kunnolla liikkeelle.

Ensimmäiseksi kuvaustehtäväksi tuli ottaa tunnelatautunut valokuva aiheesta rasismi. Toinen tehtävä liittyi poikkitaiteellisuuteen. Nuorten tuli ottaa kirjoitustyöpajassa tuotettujen tarinoiden innoittamina valokuvia. Niissä näkyikin jo luovempi ote ja tunteen sisäistäminen. Valokuvaajat olivatkin ottaneet kuvan tunteesta, jonka kirjoitus herätti.

Ohjaaja kävi jokaisen kanssa henkilökohtaisesti läpi valokuvat, niihin johtaneet prosessit ja tunteet sekä ajatukset, joita nuorena oli herännyt valokuvatessa. Ohjaaja kertoi myös omista, nuorten valokuvien herättämistä tuntemuksistaan ja ajatuksistaan, tarkoituksenaan esitellä myös valokuvaamisen teknisen puolen tarjoamia mahdollisuuksia. Samalla hän kertoi esimerkein kuvallisen kerronnan muista näkökulmista ja tavoista. Yhteisesti käydyssä purkukeskustelussa yritettiin löytää nuorten kuvista rasismiin liittyviä sanoja ja tunteita. Nuoret olivat aidosti miettineet omia tuntemuksiaan ja ilmaisivat niitä hyvin kuvissaan. Taideohjaajalla oli valokuvaustyöpajassa huomattavasti suurempi rooli kuin mukana olleella nuorisotyöntekijällä, joka otti roolikseen olla yksi nuorista. Nuorisotyöntekijä osallistui mielikuvaharjoituksiin kertomalla oman näkemyksensä yrittämättä kuitenkaan ohjata nuoria haluamaansa suuntaan. Hän rohkaisi nuoria esimerkillään sekä tarkkaili samalla työpajan toimintaa.

3.4.4 Poikkitaiteellinen teosvaihto

Lauantai-iltana ja sunnuntaiaamuna työpajoissa toteutettiin poikkitaiteellista teosvaihtoa. Vaihdon ajatuksena oli ensin tarkastella toiseen työpajaan osallistuneen nuoren tuotosta, tulkita sitä ja työstää sen pohjalta oma tuotos omalla välineellä. Vaihdon kautta nuoret saivat töistään palautetta, keskustelivat taiteen eri menetelmin sekä saivat kokemuksia tulkitsemisesta ja siitä, kuinka omaa työtä voidaan tulkita eri tavoin. Valokuvaustyöpajalaiset ottivat valokuvia sarjakuvien ja tekstien innoittamina ja kirjallisen ilmaisun työpajaan osallistuneet tuottivat tekstejä sarjakuvien ja valokuvien inspiroimina. Sarjakuvatyöpajan nuoret olisivat voineet työstää sarjakuvia valokuvien ja tekstien pohjalta, mutta työpajaviikonlopun kesto oli liian lyhyt siihen.

4 TEEMOISTA TIEDONLÄHTEILLE

Opinnäytetyömme koostuu sekä toiminnallisista että tutkimuksellisista aineksista. Toiminnalliset ainekset näkyvät erityisesti osallistumisessamme taidetyöpajan suunnitteluprosessiin ja opinnäytetyömme tavoitteeseen pohjustaa uutta tuotetta, opasta. Tutkimuksellisuus on läsnä opinnäytetyössämme laadullisen tutkimuksen aineistonkeruu- ja analyysimenetelmien hyödyntämisessä uuden tiedon tuottamiseksi ammattialalle. Tietoperustan kokoamisen, kirjoitustyön sekä taidetyöpajaviikonlopun suunnittelun lomassa pohdimme opinnäytetyöhömme parhaiten sopivia aineistonkeruu- ja analyysimenetelmiä. Jo opinnäytetyösuunnitelmaa kirjoittaessa tiesimme, että käytämme laadullisen tutkimuksen menetelmiä. Lopulta päädyimme käyttämään tiedonhankintamenetelminä havainnointia sekä teemahaastattelua ja analyysin välineenä teemoittelua.

Opinnäytetyömme tavoitteena on tarjota uutta tietoa ammattialalle. Haluamme työmme olevan varteenotettava ja uskottava materiaali uuden kehittämiseen. Olemme käyttäneet aineistonkeruussa eri menetelmiä saadaksemme opinnäytetyöllemme luotettavuutta: tutkimusmetodeja yhdistelemällä voidaan tarkastella tutkimuksen vali-

diutta (Eskola & Suoranta 2001, 69; Hirsjärvi & Hurme 2001, 38–40.) Lisäksi kahden tutkijan erilaiset näkökannat rikastavat, täydentävät ja tuovat uusia näkökulmia tutkittavaan kohteeseen. Eri menetelmien yhdistäminen on mahdollistunut juuri yhteistyöllämme – käytössämme on ollut enemmän paitsi aikaa myös voimia. Vaikka opinnäytetöissä ei triangulaatiota vaadita, soveltuu tutkijatriangulaatio mielestämme mainiosti opinnäytetöihinkin. Tutkijatriangulaation harjoittaminen voidaankin nähdä yhteistyön harjoittamisena ja parhaimmillaan se edistää tutkimusta ja rikastuttaa sitä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006c.) Tutkimusprosessissa riittää haastetta kahdelle tutkijalle: mihin suuntaan tutkimusta viedään, kun molemmilla on lähtökohtaisesti omat näkökulmansa tutkimusongelmaan? Mitä tehdään tai jätetään tekemättä? Tutkijatriangulaatio lisää myös tutkimuksen luotettavuutta ja samalla painoarvoa. Opinnäytetyössämme on nähtävissä seuraavia triangulaatioita:

- Tutkijatriangulaatio: Jenni Koskensuu tutkii aihetta rasismien ja nuorisotyön näkökulmasta, Ksenia Peltovuori taiteen ja yhteisöllisen taidekasvatuksen näkökulmasta
- Aineistotriangulaatio: Havainnoinnin ja haastattelujen tuottama materiaali sekä eri haastatteluryhmiltä koottu aineisto (nuoret, ohjaajat ja taiteilijat)
- Teoriatriangulaatio: Kaksi teoreettista lähtökohtaa - rasisminvastainen nuorisotyö ja taidekasvatus

4.1 Havainnoiden hajulle

Valitsimme laadullisen tutkimuksen tiedonhankintamenetelmistä havainnoinnin sen tarjoaman osallistumisen mahdollisuuden vuoksi. Osallistuva havainnoiminen mahdollistaa vuorovaikutussuhteen tutkittavan kanssa ja tarjoaa täten syvällisempää tietoa tutkittavasta kohteesta. Vuorovaikutussuhde on kaksisuuntaista dialogia, jonka avulla tutkija oppii tuntemaan tutkittavansa ja tutkittava taas tottuu tutkijaan (Eskola & Suoranta 1998, 102; Grönfors 2001, 125; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2010a). Haasteita havainnoinnissa olivat persoonamme sekä ikäeromme tutkittaviin. Kuten tutkija Grönfors esittää, uskomme, että tutkijan mielistely tutkittavia kohtaan

näkyä ulospäin, kun taas luonteva esiintyminen tuo varmuutta sekä tutkijan että tutkittavien käyttöön (Grönfors 2001, 126). Tästä syystä emme muuttaneet omaa persoonaamme tutkittavien suuntaan.

Havainnoinnissa on vaarana, että tutkittavien käyttäytyminen muuttuu tutkijan astuessa mukaan tutkittavaan tilanteeseen (Grönfors 2001, 125; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 213; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2010a). Tätä pyrimme välttämään osallistamalla mukaan toimintaan ja olemalla luontevalla tavalla mahdollisimman paljon tilanteissa läsnä, jonka seurauksena havainnointimme kohteet tottuivat läsnäoloomme. Yhdessä tekeminen edesauttoi meitä saamaan nuorten hyväksynnän tutkimukselle, mikä helpotti haastattelujen onnistumista (Hirsjärvi & Hurme 2001, 132).

Havainnointi tiedonhankintamenetelmänä on oivallinen, kun tutkittavista ja tutkittavasta ilmiöstä tiedetään vähän, tai tutkittava kohde on uusi (mt., 127). Opinnäytetyösämme arvioimme täysin uutta toimintaa: voiko rasisminvastaista nuorisotyötä tehdä taiteen avulla? Havainnointia tehdään kaikilla aisteilla ja se mahdollistaa myös tunteiden hyödyntämisen asian tarkastelussa. Havainnoimalla pyrimme saamaan monipuolista ja yksityiskohtaista tietoa, joka tukee ja syventää haastatteluista saamaamme aineistoa (mt., 129–131). Havainnoimalla voimme saada kerättyä myös sellaista aineistoa, joka ei käy haastatteluissa ilmi. Haastattelutilanteet ovat kuitenkin keinotekoisia ja vaarana on, että tutkittava vastaa kysymyksiin toivotulla normien mukaisella tavalla eikä spontaanisti omia tunteitaan ja ajatuksiaan ilmentäen.

Havainnointi antaa mahdollisuuden tarkkailla myös yksilön reaktioita suhteessa ryhmään. Taidetyöpajassa tähän tarjoutui mahdollisuus, kun nuoret ja ohjaajat antoivat palautetta tuotoksista. Myös ryhmäytymisen ja osallisuuden näkökulmista havainnointi aineistonkeruumenetelmänä tukee opinnäytetyötämme.

Olemme huomanneet opinnäytetyöprosessimme aikana, että pelkkään muistiin ei kannata luottaa ja havainnoidessa mukana tulee kantaa aina kynää ja paperia. Muistiinpanot ovatkin havainnoinnin olennaisin aineistonkeräysmuoto. Sitä, mitä havain-

noidaan ja kirjataan ylös, tulee pohtia tutkimuksen tarkoituksenmukaisuuden pohjalta (mt., 135). Valmistauduimme tulevaan havainnointiin kirjaamalla ylös havainnoinnin teemoja ja kohteita (liite 3). Näin pystyimme myös varautumaan mahdolliseen kriisitilanteeseen. Olisi voinut sattua esimerkiksi niin, että toinen meistä ei olisikaan päässyt paikalle. Tarkkaan fokusoiduissa kohteissa on kyse myös resurssikysymyksistä. Ajansäästämisen vuoksi on ollut olennaista, että valmistauduimme etukäteen huolellisesti havainnointiin, jotta aineistonkeruun jälkeiseen aineiston purussa ei kulu aikaa turhan materiaalin karsintaan. AAR -taidetyöpajaviikonloppu järjestettiin 5.–7.11.2010 ja opinnäytetyömme piti valmistua 29.11.2010 mennessä – meille jäi siis työpajan jälkeen aikaa noin kolme viikkoa empiirisen aineiston analysointiin ja opinnäytetyön loppuun saattamiseen.

4.2 Teemahaastattelulla tietäjiksi

Haastattelun muotoa pohtiessamme tulimme siihen tulokseen, että haluamme pitää haastattelutyylin enemmän keskustelevana kuin tarkkaan harkittuna haastattelutilanteena. Yksi keskeinen syy tähän oli se, että suurin osa haastateltavista oli lapsia ja nuoria. Suorat kysymykset voivat jäädä nuoremmilla epäselviksi ja niitä täytyy voida avata tilanteesta riippuen. Koimme, että on tärkeää antaa nuorelle tilaa, jotta hän saa kokemuksen siitä, että häntä todella kuunnellaan ja hän on tärkeä osa tutkimustamme (Hirsjärvi & Hurme 2001, 132). Itse haastattelun halusimme pitää avoimena, mutta kuitenkin tiettyjä teemoja seuraten, jotta keskustelu ei lähtisi liikaa rönsyilemään. Tavoitteena keskustelussa oli antaa riittävästi tilaa haastateltavalle. Luontevimmaksi haastattelumenetelmäksi valikoitui teemahaastattelu.

Kuten havainnointi, on teemahaastattelukin hyvä tapa saada tietoa vähemmän tunnetusta ilmiöstä tai asiasta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2010b). Teemahaastattelulla halusimme syventää havainnoinnissa keräämäämme tietoa. Pyysimme haastateltavia perustelemaan mielipiteensä ja pystyimme lisäkysymysten avulla selvittämään vastauksia (Hirsjärvi & Hurme 2001, 35).

Tietoperustaamme nojaten asetimme teemoja ja rakensimme haastattelun rungon. Tutkimuskirjallisuus painottaa, että teemahaastatteluun valmistautuminen vaatii huolellista aihepiiriin perehtymistä ja haastateltavien tilanteen tuntemista olennaisten teemojen valitsemiseksi (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2010b). Osallistuvan havainnoinnin seurauksena olimme tutustuneet haastateltaviin, joka helpotti osaltaan haastattelujen kulkua ja teemojen käsittelyä. Havaitimme haastateltavien edustavan varsin homogeenistä ryhmää asenteidensa osalta, mikä helpotti haastattelun lopullisten teemojen syntyä (liitteet 4 & 5). Haastateltavat valikoituivat sen mukaan, keneltä arvelimme parhaiten saavamme aineistoa opinnäytetyötämme varten (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2010b). Taidetyöpajaan osallistui 17 nuorta sekä ohjaajina kaksi nuorisotyöntekijää ja kolme taiteilijaa. Päätimme etukäteen, että haastatteleamme kuutta nuorta sekä kahta nuorisotyöntekijää ja kahta taiteilijaa. Koska meille jäi aikaa, päätimme haastatella vielä yhtä nuorta. Haastattelun myötä huomasimme aineistomme yltävän saturaatiopisteeseen: haastattelussa ei tullut esiin enää uusia asioita (Eskola & Suoranta 1998, 63; Hirsjärvi & Hurme 2001, 60).

Haastateltaessa tulee miettiä seuraavia tutkimuseettisiä näkökulmia: luottamuksellisuus, informointi, seuraukset ja yksityisyys (Hirsjärvi & Hurme 2001, 20). Opinnäytetyömme analyysiosiossa emme yksilöi haastateltavia esimerkiksi haastatteluihin perustuvissa sitaateissa nuoren tunnistamisen välttämiseksi. Käytäntö perustuu eettisten valintojen lisäksi henkilötietolakiin, jossa säädetään yksityiselämän suojasta (Henkilötietolaki, 1999). Tutkimuseettiseen näkökulmaan törmäsimme erityisesti haastatteluvaiheessa, koska suurin osa haastateltavistamme oli nuoria. Lasten ja nuorten kohdalla eettisyyden merkitys korostuu erityisesti ja pyrimmekin kysymysten asettelulla sekä alaikäisten vanhemmilta kysytyin haastatteluluvun (liite 1) varmentamaan toimintamme eettisyyttä. Luonnollisesti kysyimme lupaa haastatteluun myös nuorelta itseltään.

Pohtimalla ja valitsemalla huolellisesti valmiit teemat teimme tietynlaista analysoinnin esivaihetta. Aineiston purkamisessa ja erityisesti analysoinnin teemoitteluvaiheessa harkinnanvaraisesti valitut teemat olivatkin huomattava apu. Teemojen valinta onkin

sisältö- ja tilanneanalyysia (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47), eikä teemahaastattelussa siirtyminen aineistosta itse analyysiin ole niin vaativa (Eskola & Vastamäki 2001, 41; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2010b). Teemahaastattelun eduksi voi nähdä myös sen, että johtopäätöksiä ja analysointia on mahdollista tehdä jo haastattelutilanteessa valittuihin teemoihin ja tietoperustaan nojaten.

Hirsjärvi ja Hurme puhuvat haastattelupaikan merkityksestä. Lämpötilan tulisi olla sopiva ja valoa tarpeeksi, jotta haastattelija näkee haastateltavan ilmeet ja eleet. Haastattelupaikaksi valitsimme rauhallisen huoneen, jossa haastateltava sai istua mukavalla sohvalla. Halusimme luoda tilanteeseen rennon ilmapiirin ja pyrimme lieventämään jännitystä myös ulkoisilla puitteilla. Lapsia ja nuoria haastateltaessa on vaarana, että haastattelija siirtää omat arvonsa ja toimintatapansa haastateltavaan (Hirsjärvi & Hurme 2001, 128). Yritimmekin tietoisesti pitää tiettyä etäisyyttä haastateltaviin, vaikka se oli osittain haasteellista yhdessä vietetyn intensiivisen viikonlopun aikana. Teemahaastattelu on usein syvälle menevää ja henkilökohtaista eikä sille voi etukäteen rajata tarkkaa kestoa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 74–75). Haastatteluihin keskimääräisesti käytetty aika tarkentui kuitenkin ensimmäisten haastattelujen aikana. Halusimme pitää haastattelun keston suunnilleen samana jokaisen haastateltavan kohdalla, koska meillä oli aikataulu, jonka puitteissa kaikki tarvittavat haastattelut oli tehtävä.

Tallennustapaa valittaessa on mietittävä, miten kerätty aineisto käsitellään (Hirsjärvi & Hurme 2001, 75). Haastattelujen aikana toinen meistä keskittyi pääasiallisesti haastattelemiseen ja toinen muistiinpanojen kirjaamiseen. Vaikka toinen kirjoitti jatkuvasti tietokoneelle muistiinpanoja, halusimme varmistaa, että tarvittaessa meidän oli mahdollista palauttaa mieliimme alkuperäinen haastattelutilanne. Niinpä käytimme haastattelutilanteissa tallennusvälineenä myös nauhuria. Analysointivaiheessa pääasiallisena aineistona käytimme haastattelujen aikana tehtyjä muistiinpanoja, mutta myös nauhurilla tallennettu materiaali helpotti analysointivaihetta ja antoi meille mahdollisuuden siteerata haastateltuja suoraan.

4.3 Teemoitellen tuloksiin

Jo teemahaastattelussa olimme nostaneet opinnäytetyömme tavoitteet ja kysymyksenasettelun teemojen valinnan kriteereiksi. Analyysimenetelmänä teemoittelu oli yksinkertaisin ja työhömme parhaiten soveltuva tapa lähteä purkamaan materiaalia (Eskola & Suoranta 1998, 175). Pääaiheiden tai -teemojen jäsentely jo teemahaastattelun runkoa tehdessä helpottaa teemoitteluun alkuun pääsystä. Valikoimme tietoperustamme sekä empiirisen aineistomme perusteella kuusi teemaa: 1) yhteisöllisyys ja osallisuus, 2) rasismi, 3) ennaltaehkäisevyys, 4) ohjaajuus, 5) taide menetelmänä sekä 6) taidetyöpaja. Lähdimme analysoimaan empiiristä aineistoamme jaottelemaan havainnointimme kohteet sekä teemahaastattelussa käyttämämme apukysymykset ja saamamme vastaukset ennalta asettamiimme teemoihin.

5 EVÄITÄ RASISMINVASTAISEEN NUORISOTYÖHÖN

Seuraavissa kappaleissa analysoimme kokemaamme ja havainnoimaamme arvioiden sekä esittäen kehittämisajatuksia tulevaa nuorisotyöntekijöille suunnattua opasta varten. Lähestymme aihetta ennaltaehkäisevyyden, taiteen käyttökelpoisuuden, ohjaajuuden sekä monikulttuurisuuden näkökulmista. Käsittelemme myös nuorten taidetyöpajassa syntyneitä ajatuksia sekä osallisuutta. Arvioimme myös Art Against Racism –taidetyöpajaa esittäen kehittämisideoita käytettyihin menetelmiin liittyen. Tarkastelemme rasisminvastaista nuorisotyötä yhteiskunnallisesta näkökulmasta ja listamme lopuksi syntyneistä kehittämisideoista tiivistetysti.

5.1 Ennaltaehkäisten sanansaattajiksi

Art Against Racism -taidetyöpajan rasisminvastainen sanoma ei jäänyt sanahelinäksi vaan työpajaan osallistuneet nuoret todella kokivat, että aiheesta puhuttiin ja työpaja herätti uusia ajatuksia. Monen nuoren kohdalla ajatusprosessi lähti liikkeelle jo työpaja-

jan alustusten aikana. Taidetyöpajaviikonloppuna taide toimi välineenä rasismien ja rasisminvastaisuuden käsittelyssä. Suurin osa työpajaviikonloppuun osallistuneista nuorista ei ollut juurikaan kohdannut elämässään rasismia, ja koko käsite oli melko vieras. Nuoret osasivat toki yhdistää rasismien monikulttuurisuuteen, kiusaamiseen ja syrjintään, mutta eivät määritellä rasismia tai erottaa sitä esimerkiksi syrjinnästä. Viikonlopun aikana taiteen merkitys korostuikin rasismien käsitteen avaamisen ja konkretisoimisen välineenä. Samalla nuoret saivat informaatiota sekä käsittelivät omia ajatuksiaan, kokemuksiaan ja tunteitaan. Suuri osa nuorista ei ollut taiteellisesti orientoitunutta esimerkiksi harrastusten kautta, vaan osallistuminen Art Against Racism -kilpailuun oli lähtenyt monen kohdalla opettajan aloitteesta. Usealle nuorelle työpajassa käytetyt menetelmät olivat melko vieraita, millä myös oli vaikutusta aiheen käsittelyyn. Työpajoissa tarjottiin välineitä taiteen tuottamiseen, mutta pääpaino oli teosten ilmaisulla, tunteella, sanomalla ja tarinalla. (Esimerkkejä Art Against Racism -taidetyöpajateoksista liite 5).

Vuoden 2009 Nuorisobarometrin pääteemana oli taide. Siitä käy ilmi, että yli kaksi kolmasosaa suomalaisista nuorista kokee taiteen avaavan uusia näkökulmia maailmaan ja toimivan kriittisten näkökulmien ilmaisukanavana. Lähes yhtä suuri osa nuorista kokee taiteen mahdollisuudeksi yhteiskunnallisiin asioihin vaikuttamisen sekä erikansojen tai etnisten ryhmien lähentämisen. (Myllyniemi 2009, 65–66.) Koska taidetyöpajoissa taide oli rasisminvastaisen nuorisotyön väline, korostui työpajoissa käytyjen purkukeskustelujen merkitys rasismien käsittelyssä. Viikonlopun aikana syntyneet tuotokset herättivät keskustelua, ajatuksia ja tunteita, jotka eivät välttämättä liittyneet itse teoksiin vaan saivat alkunsa niistä. Onkin vaikeaa erottaa, mikä oli taiteen, mikä ryhmäytymisen ja mikä alustusten aikaansaama. Taidetyöpajaviikonloppu tuntui toimivan hyvin kokonaisuutena ja toiminnan eri muodot tukivat toisiaan. Taidekasvatuksen hitaitten prosessien vuoksi (Hiltunen 2006, 34–35) on mahdotonta vielä tässä vaiheessa todeta, mitä työpajaviikonloppu todella sai aikaan. Nuorissa käynnistyi kuitenkin prosesseja, jotka haastattelun perusteella jatkuvat työpajan jälkeenkin – kenties pohtimisena, muuttuneena toimintana tai vahvempana ilmaisuna. Perustamme tekemämme johtopäätökset viikonloppuna tekemiimme havaintoihin sekä nuorten ja ohjaajien haastatteluihin.

Kyl mä luulen niinku, et nuoret kuitenkin niin tän viikonlopun jälkeen, niin niil on joku viesti tai joku tunne siitä, että ihmisiä kohdellaan niinku tääl maapallolla ja Suomessakin niinku eriarvosesti ihan vaan sen perusteella, et niil on eri kieli tai kulttuuri tausta.

(Nuorisotyöntekijä)

Rasisminvastaisessa nuorisotyössä ja -toiminnassa on kyse asenteisiin vaikuttamisesta ennaltaehkäisevästi. On tärkeää onnistua varhaisessa vaiheessa estämään rassististen asenteiden leviäminen nuoriin, joilla ei ole vielä vankkaa mielipidettä suuntaan tai toiseen (Liebkind 2001, 179; Rastas 2007, 15). Suuri osa taidetyöpajaan osallistuneista nuorista oli paikkakunnilta, joilla ei asu juuri maahanmuuttajataustaisia nuoria eikä nuorilla ollut henkilökohtaista kokemusta rasismista tai rasisminvastaisesta toiminnasta. Nuorilla oli mielikuva rasismista vääränä ja ei-hyväksyttävänä toimintana, mutta aihe ymmärrettiin pintapuolisesti juuri omakohtaisten kokemusten vähäisyyden vuoksi. Taidetyöpajaan osallistuneet nuoret olivat otollinen ryhmä ennaltaehkäisevään rasisminvastaiseen nuorisotyöhön: heidän mielipiteisiinsä pystyttiin vaikuttamaan positiivisella tavalla, koska heillä ei ollut aikaisempia negatiivisia kokemuksia tai asenteiltaan rassistisilta nuorilta saatuja vaikutteita. Taidetyöpajassa nuoret prosessoivat rasismia niin, että kohdatessaan tulevaisuudessa taustaltaan monikulttuurisia ihmisiä, heidän ennako-oletuksensa eivät ole asenteellisia.

Mä uskon vahvasti, et ne nuoret sit ku ne siinä tilanteessa kohtaa niitä monikulttuurisia ihmisiä, et niil on joku kokemus jo siitä, et miten, mitä se vuorovaikutus vois olla, ettei sitä rassistista asetelmaa synny. Et tavallaan tää on ehkä sitä niinku myös ehkäisevää työtä, siltä osin, et noi nuoret voi toimia niinku sanansaattajinakin.

(Nuorisotyöntekijä)

5.2 Taide herättelee ja välittää

Nuorisotyöntekijöiden mielestä taide toimi hyvin välineenä nuorten ajatusten herättelyyn. Heidän näkemyksensä mukaan nuoret saivat viikonlopun aikana käsitellä rasismia ja rasisminvastaisuutta omista lähtökohdistaan. Nuoret työstivät taiteen keinoin kuulemiaan tapauksia sekä tarkastelivat rasismia heissä herättämiä tunteita ja

ajatuksia. Vaikka suurella osalla nuorista ei ollut omakohtaista kokemusta rasismista, yrittivät he asettua rasismia kohdanneen asemaan. Moni nuori peilasi teoksissaan ja keskusteluissa omia kokemuksiaan esimerkiksi koulukiusaamisesta ja muusta syrjinnästä rasismia kohdanneen kokemuksiin. Nuoret kokivat hyväksi menetelmäksi tunteesta lähtevän prosessin ja toisen ihmisen rooliin asettuminen helpotti asian käsitteilyä. Työpajassa taide toimi tiedonvälittäjänä tehden ”toisten” kokemuksista ”minun kokemuksia” (von Bonsdorff 2006, 158–159).

Kylhän se tavallaan vaatii -- et se ei niinkun se ajatteleminen se prosessi, ei niinku periaatteessa sais loppua nyt tähän viikonloppuun, et kyl mä uskosin et niinku pitemmällä aikavälillä, ainakin jos ei muuten niin ainakin siihen vaikuttaa, et ite oppii huomaamaan niitä tilanteita.

(Työpajanuori)

Taidetyöpajaan osallistuneet nuoret kokivat, että taide on hyvä väline rasismien käsitteelyyn. Vaikka osallistujien joukossa oli myös taiteen näkökulmasta hyvin erilaisista lähtökohdista tulevia nuoria, ei taiteen keinoin työstämisestä tullut kellekään liian suurta ongelmaa. Nuoret tekivät töitään omien kykyjensä mukaan, eikä hyytymisistä tai osaamattomuuden tunnetta syntynyt. Nuoret ilmaisivat välillä epävarmuutta omasta taiteellisesta ilmaisustaan ja vertasivat töitään toisten töihin, mutta ohjaajat reagoivat näihin tilanteisiin korostamalla pohdinnan ja sanoman tärkeyttä. Taidetta harrastaneista nuorista osa koki, että muulla kuin omalla taidevälineellä, esimerkiksi valokuvauksella, olisi vaikeaa ilmaista itseään ja erityisesti työn alkuun saaminen olisi haastavaa. Osa oli sitä mieltä, että taide soveltuu rasisminvastaisuuden ilmaisuun kenelle tahansa, myös sellaiselle, joka ei ole taiteellisesti suuntautunut. Nuorten mukaan aiheen tulee kuitenkin puhutella, jotta sitä voisi käsitellä taiteen keinoin.

Kun nuoret olivat purkaneet ajatuksiaan teoksiinsa, olivat purkukeskustelut yllättävän avoimia. Nuorilla oli tila ja lupa puhua vaikeistakin asioista taideteosten toimiessa keskustelun avaajina. Myös haastatteluissa kävi ilmi, että nuoret olivat yllättyneitä puhumisen helppoudesta. Koska nuoria, ja näin ollen myös teoksia, oli joka ryhmässä vähintään viisi, virittivät teokset keskustelua useista näkökulmista laajentaen nuorten käsitystä rasismista. Haastattelemamme nuoret ilmaisivat tyytyväisyyttään siitä, kuinka purkukeskustelujen aikana syntyi tunne oman ilmaisunsa ja sanottavansa

merkityksestä. Nuoret kokivat tärkeäksi ja antoisaksi töistään saamansa palautteen ja olivat tyytyväisiä viikonlopun palautekeskustelujen määrään sekä laatuun. Yksi haastatelluista jopa kertoi tärkeimmäksi syyksi Art Against Racism -kilpailuun osallistumiselle juuri palautteen saamisen.

Nuorten mielestä omien tuotosten jakaminen tuntui luontevalta. Erityisesti nuoremmat haastateltavista kertoivat jakamisen myös jännittäneen, koska he kokivat vanhempien osallistujien töiden olleen hienompia. Jakamisen ja palautekeskustelujen käymiseen vaikutti nuorten mukaan positiivisesti ymmärrys siitä, että kaikilla on oma käsitys ja näkemys taiteesta, eikä taiteella ole väärää vastausta. Nuorten mielestä oli mielenkiintoista nähdä, kuinka eritavoin ihmiset käsittelevät samaa asiaa. Nuoret kertoivat toivovansa, että he ovat onnistuneet ilmaisemaan taiteen avulla rasisminvastaisuutta.

Saa näyttää että minäki oon oppinu jotain tällä reissulla. – Se on mun oma niinku mielipide ja kaikilla on vapaus olla niinku eri mieltä... -- Kaikki omalla tavallaan tuo niitä (omia ajatuksia).

(Työpajanuori)

Ainakin itestä tuntuu sillee, että, tai niinku ohjaaja on sanonut... nii että katsoja voi kattoo sitä erillä tavalla, mitä sä haluisit viestittää... -- Ainaki täällä, jos kaikki on kattonu kuvia, että ne on ymmärtänyt vähän sitä välitystä.

(Työpajanuori)

Keskustelimme nuorisotyöntekijöiden kanssa viikonlopun menetelmien käyttökelpoisuudesta nuorisotyössä, erityisesti nuorisotyöntekijöiden, joilla ei ole taiteellista taustaa, välineenä. Molemmat nuorisotyöntekijät suhtautuivat ajatukseen positiivisesti. Toinen ohjaajista ehdotti menetelmien ja rasismien käsittelyn kehittämistä konkreettisemmiksi. Toinen ohjaajista uskoi nuorisotyöntekijän oman kiinnostuksen ja innostuksen taiteen keinoin työskentelyyn olevan tärkeintä: yhden täytyy käydä koulutus voidakseen käyttää taiteen menetelmiä nuorisotyössä, toiselle voi riittää itsenäinen perehtyminen menetelmiin. Esiin nousi myös haaste saada rasisminvastaiseen nuorisotyöhön erityisesti ne nuorisotyöntekijät, joilla rasisminvastaisuus ei vielä ole osa työtettä.

Nuorisotyöntekijän käyttäessä taidekasvatuksen menetelmiä rasminvastaisen nuorisotyön välineenä tulee ottaa huomioon muutamia tärkeitä seikkoja. Nuorisotyöntekijän täytyy käsitellä omia ajatuksiaan ja asenteitaan pystyäkseen käsittelemään niitä selkeästi ja johdonmukaisesti nuorten kanssa. Havaitimme, että myös aikuisille rasmin käsite oli vaikea määritellä tiivistetysti. Tyhjentävää määritystä on mahdotonta antaa, mutta selkeä tiivistys vakuuttaa myös nuoria ja helpottaa työskentelyä. Viikonlopun aikana niin ohjaajat, nuoret kuin mekin heräsimme ajattelemaan rasismia uusista näkökulmista. Arja Huotarin kanssa käymässämme keskustelussa (2010) nousi esiin ohjaajan oman prosessin läpikäymisen tärkeys. Jotta nuorisotyöntekijä voisi ohjata nuoria taidekasvatuksellisessa prosessissa, täytyy hänen ensin itse kokea vastaavanlainen prosessi. Tästä syntyi ajatus nuorisotyöntekijöille järjestettävästä taidetyöpajakoulutuksesta, jossa he käsitelisivät rasismia taiteen keinoin. Työpajan aikana läpikäymässään prosessissa nuorisotyöntekijät selkiyttäisivät omia käsityksiään rasismista ja sen ilmenemisestä sekä omaksuisivat taidekasvatuksellisia menetelmiä työhönsä.

Taiteen toimiessa rasminvastaisen työn välineenä huomiota tulisi suunnata myös symboliarvoihin ja perinteiseen monikulttuurisuuden kuvastoon. Kun tavoitteena on yhdenvertaisuuteen perustuva yhteiskunta, jossa kaikki ihmiset ovat yksilöitä, täytyy tiedostaa, että käyttämällä taiteellisessa ilmaisussa esimerkiksi jonkin etnisen ryhmän ulkonäköön liitettäviä stereotyyppioita, toisinnetaan tätä kuvastoa stereotyyppioita ja ennakkoluuloja edelleen vahvistaen. Taiteellisessa ilmaisussa nuorta tuleekin rohkaista avaamaan omat silmänsä ja kiinnittämään huomiota ihmisten yksilöllisyyteen perinteisten ryhmästereotyyppioiden käyttämisen ja vahvistamisen sijaan. Eihän suomalaisiakaan kuvata tietynnäköisiksi.

Taidekasvatuksellista toimintaa ohjaavan on pohdittava huolellisesti käyttämiään menetelmiä ja harjoituksia sekä niiden soveltuvuutta kohderyhmälle, tilanteeseen ja tavoitteisiin. Työpajaviikonloppuna harjoitukset olivat lähinnä yksilötehtäviä ja tehtävänannoltaan rajattuja ja tehtävät toivat esiin yksilön tunteita. Tuotoksissa näkyi selvästi nuorten asettuminen rasmin uhrin asemaan osittain keinotekoisestikin. Harjoi-

tusten ja purkukeskustelujen kautta päästiin käsittelemään rasismia monipuolisemmin, joten menetelmät toimivat kuitenkin työpajan tavoitteiden näkökulmasta.

5.3 Mahdollistaja, innostaja, tukija ja palautteenantaja

Nuoret olivat erittäin tyytyväisiä ohjaajiin, eikä haastatteluissa ilmennyt asioita, joihin nuoret olisivat toivoneet muutosta. Tyytyväisyyttä herätti ohjaajien pohjustus aiheeseen, heidän asiantuntijuutensa sekä työpajoissa annettu vapaus omalle tulkinlalle ja tilalle. Ohjaajien ja heidän toimintansa merkitys taidetyöpajassa oli suuri. Taidetyöpajaviikonlopun aikana havaitsimme heidän toiminnassaan neljä erilaista tehtävää ja roolia: mahdollistaja, innostaja, tukija ja palautteenantaja. Taiteilijat ja nuorisotyöntekijät yhdistivät osaamisensa taidetyöpajoissa luontevasti. Sekä nuorisotyöntekijöiden että taiteilijoiden työskentelyssä näkyi havaitsemamme neljä roolia, tosin eri painotuksin. Mahdollistajan rooliin kuului avoimen ilmapiirin luominen ja työvälineiden tarjoaminen. Innostajina ohjaajat johdattelivat nuoria rasismiin käsittelyyn toiminnallisten harjoitusten avulla, virittämällä keskustelua, kertomalla omia kokemuksiaan rasismista sekä näyttämällä esimerkkejä rasisminvastaisesta ja vaikuttavasta taiteesta. Tukijan rooli korostui taidetyöpajaviikonloppuna, erityisesti vaikean ja rankakin aiheen vuoksi. Tukijoina ohjaajat olivat jatkuvasti vuorovaikutuksessa nuorten kanssa kysellen, keskustellen, vastaillen kysymyksiin ja tarkkaillen nuorten työskentelyä, ilmaisua ja mielialoja. Palautteenantajan rooliin kuului tilanteeseen sopivien purkumenetelmien valitseminen, purkukeskustelujen ohjaaminen ja rakentavan palautteen antaminen. Jälkimmäinen erityisesti, koska nuoret selkeästi kaipasivat palautetta.

Palautteen saaminen on tosi tärkeää, että voi kehittyä.
(Työpajanuori)

Ohjaajien mukaan moniammatillinen yhteistyö toimi hyvin, mutta tilanteen mukaan improvisoiden, koska kyseessä oli ensimmäistä kertaa järjestetty rasisminvastainen taidetyöpaja ja työskentely oli uutta myös ohjaajille. Taiteilijat kertoivat saaneensa työpajasta uusia ajatuksia työhönsä sekä tapoja käsitellä esimerkiksi rasismia: nuor-

ten kypsä ja kirjava ajattelu ja ilmaisu haastoivat myös taiteilijat tarkastelemaan aihetta uusista näkökulmista. Yksi taiteilijoista kertoi oppineensa myös nuorisotyöntekijöiltä paljon: esimerkiksi nuorisotyöntekijöiden työotteessa näkynyt konkreettisuus oli vaikuttavaa ja antoi ajatuksia ja ideoita tulevaisuuden työhön. Nuorisotyöntekijät taas oppivat taiteilijoilta uusia menetelmiä taiteen keinoin työskentelemiseen ja kertoivat aikovansa käyttää niitä omassa työssään.

Jälkeenpäin sekä nuorisotyöntekijät että taiteilijat olivat sitä mieltä, että työpajojen sisällöstä, työnjaosta ja tehtävistä olisi pitänyt käydä enemmän keskustelua kunkin työpajan taiteilijan ja nuorisotyöntekijän välillä. Erityisesti nuorisotyöntekijän rooliin ja tehtäviin työpajoissa sekä aikataulutukseen olisi voinut kiinnittää enemmän huomiota suunnitteluvaiheessa. Suunnitteluvaiheessa nuorisotyöntekijöiden vastuulle tuli ryhmäyttämistilanteiden suunnittelu ja toteutus, mutta heidän roolinsa työpajoissa jäi epäselväksi. Vaikka toinen nuorisotyöntekijöistä kokikin oman roolinsa olleen työpajojen aikana pieni, nuorisotyöntekijöiden osallistuminen ja rooli työpajoissa oli havaintojemme mukaan kuitenkin tärkeä. Nuorisotyöntekijät pitivät huolta nuorista taiteilijoiden keskittyessä ohjaamaan taiteellista työskentelyä ja antaessa konkreettisia välineitä ja ohjeistuksia aiheen työstämiseen. He käyttivät herkkyyttään huomatakseen nuorten mahdolliset tuen tarpeet eri tilanteissa ja reagoivat siihen. Nuorisotyöntekijät olivat itsekin tyytyväisiä työhönsä: ryhmäyttämiseen, läsnäoloon nuoria varten sekä aika ajoin tunnelman keventämiseen viikonlopun aikana.

Menetelmää valitessa ohjaajan on pohdittava myös menetelmän syvyyttä ja sen mahdollisesti nuorissa aikaan saamaa prosessia. Vaikka taiteesta on apua esimerkiksi yksilön ja yhteisön eheyttämisessä, ei taidekasvatus ole taideterapiaa eikä taidekasvattajalla tai nuorisotyöntekijällä ole valmiuksia tai velvollisuuttakaan terapeutina toimimiseen (Timonen & Törmi 2009, 137). Taide on kuitenkin turvallinen tapa käsitellä tunteita ja ajatuksia, jotka kuitenkin ovat nuoren sisällä, joten taidemenetelmien käyttöä ei kannata pelätä (Rossi-Horto 2009, 85). Nuorisotyöntekijän on oltava valmis auttamaan nuorta heränneiden ja esiin nousseiden tunteiden kohtaamisessa. Kolumnissaan Taiteesta nuorten itsetuntemuksen lisääjänä ja yhteiskunnan voimavarana (2009) teatteritaiteen maisterit Tuomas Timonen ja Hekki Törmi muistuttavat

taiteellista prosessia ohjaavan aikuisen vastuusta: prosessin on lähdettävä nuoresta itsestään ja hänen on saatava itse määritellä valmiuksiensa mukaisesti prosessin koko ja syvyys (Timonen & Törmi 2009, 134). Ohjaajan on pohdittava paitsi tilanteeseen soveltuvia menetelmiä myös purkukäytäntöjä. Nuorille tulee antaa mahdollisuus ja tila käsitellä prosessin aikana syntyneitä ajatuksia ja tunteita myös jälkeenkäynnin. Nuorista ja menetelmistä riippuen purkua voidaan käydä esimerkiksi ryhmässä tai kahden kesken ohjaajan kanssa, kuten taidetyöpajaviikonloppuna tehtiin.

5.4 Kohtaamisen jälkiä

Nuorisotyön kentällä ei puhuta tarpeeksi rasismista (Honkasalo & Souto 2007, 128), koska nuorisotyöntekijät haluavat välttää aiheesta puhumisen sanan kielteisen merkityksen vuoksi (Kivijärvi 2010). Lisäksi rasismilta suljetaan silmät, koska sen kuvitellaan olevan vain näkyviä symboleja. Samalla koetaan, ettei rasismista tarvitse puhua lainkaan, jos omalla paikkakunnalla ei ole maahanmuuttajia. (Honkasalo & Souto 2007, 128; Kivijärvi 2010). Honkasalo ja Souto toteavatkin, että nuorisotoiminnassa, jossa rasismi otetaan vakavasti ja siitä puhutaan rohkeasti, luodaan myös taustaltaan monikulttuurisille nuorille turvallinen ilmapiiri rasismien käsittelyyn. Yksi taidetyöpajaan osallistuneista taustaltaan monikulttuurisista nuorista kertoi omakohtaisista rasismikokemuksistaan, jotka hän oli torjunut välinpitämättömyydellä. Rasismista puhumisen pelko voi nuorten ympäristöissä aiheuttaa sen, että taustaltaan monikulttuurinen nuori ajattelee, että rasismien kanssa on vain opittava elämään (Honkasalo & Souto 2007, 129). Taidetyöpajaan osallistuneen nuoren asenteissa tämä näkyikin. Taidetyöpajassa avoin keskustelu sai kuitenkin aikaan sen, että haastattellessamme kyseistä nuorta hän kertoi saaneensa välineitä rasismien käsittelyyn ja kokevansa olemaan valmis puuttumaan myös rasistisiin tilanteisiin.

Rasismi on usein pelkoa erilaisuutta kohtaan (Nuorisotutkimus1/2001 2002, 183). Pelko kohdistuu siihen, että ulkoiselta olemukseltaan tai kulttuurisilta tavoiltaan erilainen ihminen tulee horjuttamaan omaa tuttua ja turvallista elinpiiriä. Kyse on silloin muutoksen ja eri kulttuurien kohtaamisen pelosta. Rasistisilla nuorilla avoin rasismi

toimii kilpenä, joka suojaa heitä kohtaamasta muutosta (Keskisalo 2003, 130–132; Nuorisotutkimus1/2001 2002, 183). Taidetyöpajan nuoret halusivat murtaa ymmärtämättömyyden ilmapiiriä hälventääkseen turhaa pelkoa korostamalla ihmisten välistä samankaltaisuutta taustasta riippumatta. He ymmärsivät rasismia kiusaamisena ja syrjimisena ulkoisilta ominaisuuksiltaan kantasuomalaisesta nuoresta poikkeavia lapsia tai nuoria kohtaan. Honkasalo havaitsi tutkimuksessaan, että sekä nuorisotyöntekijät että nuoret toivovat maahanmuuttajanuorten ja kantasuomalaisten samankaltaisuuksien tarkastelemista erilaisuuksien sijaan (Honkasalo 2007, 61). Myös osassa työpajatuotoksista korostettiin samankaltaisuuksia.

Mä en ymmärrä, et missä se raja niin sanotusti menee, et okei, sä nyt oot niin erilainen, et nyt me voidaan kohdella sua huonosti.

(Työpajajuoni)

Taidetyöpajaan osallistuneiden nuorten kertomasta käy ilmi, että rasismista puhuttaessa vuorovaikutus rasismia kohdanneiden kanssa auttaa konkretisoimaan aiheen ja tuomaan sen lähemmäksi nuorta, jolla ei ole henkilökohtaista kokemusta rasismista. Taidetyöpajoja ohjanneista taiteilijoista kaksi oli taustaltaan monikulttuurisia. Nuoret kokivat kohtaamisen erittäin positiiviseksi. Kohtaamisen myötä viikonlopun teema konkretisoitui, ohjaaminen tuntui uskottavammalta ja taiteilijoiden kertomat kokemukset auttoivat aiheen ymmärtämisessä sekä työstämisessä. Samalla nuoret pääsivät prosessoimaan myös omia sisäisiä ennakkoluulojaan. Veronika Honkasalon tutkimuksessa monikulttuurisuudesta helsinkiläisillä nuorisotaloilla (2007) käy ilmi, että juuri maahanmuuttajataustaisten ja kantasuomalaisten nuorten yhteinen tekeminen on paras tapa lisätä ymmärrystä monikulttuurisuutta kohtaan. Ympäri Suomea on saatu kulttuurisista kohtaamisista hyviä kokemuksia, jotka ovat osaltaan auttaneet hälventämään ennakkoluuloja puolin ja toisin (Honkasalo & Souto 2007, 128). Vaikka ohjaajan taustan merkitystä ei tutkimuksissa ole käsitelty, voi kuitenkin olettaa Art Against Racism -taidetyöpajan kokemusten perusteella, että monikulttuurisesta kohtaamisesta syntyy jälki, joka edesauttaa monikulttuurista ymmärtämystä.

Opinnäytetyöprosessin loppupuolella kävimme keskustelemassa tutkija Leena Suurpään kanssa Suomen ja Ranskan rasisminvastaisen työn eroista. Suurpää vietti Pa-

riisissa kymmenen kuukautta tarkastellen kenttätutkijan roolissa ranskalaisten rasismivastaisten kansalaisjärjestöjen toimintaa. Hänen mukaan Pariisissa maahanmuuttajat ovat itse aktiivinen ryhmä rasisminvastaisessa toiminnassa (Suurpää 2010a). Voisiko olla, että Suomessa maahanmuuttajien täytyisi itse ottaa vahvemmin kantaa rasismiin ja pyrkiä pois alistetusta uhriasemasta? Ranskassakin uhriasemaan asettamista ja joutumista vieroksutaan ja kritisoidaan, koska se on syrjäyttävää (Suurpää 2010a). Olemme Suurpään kanssa samaa mieltä siitä, että kantaväestön ja maahanmuuttajien tulisi toimia yhdessä rasismia vastaan. Silloin se olisi todellista monikulttuurista toimintaa, eikä vain kantasuomalaisten pyörittämää hyväntekeväisyysyötä. Näemme kantasuomalaisten tehtäväksi erityisesti helpottaa taustaltaan monikulttuuristen ihmisten osallistumista ja aktivoitumista, myös nuorisotyössä.

Taide on kieli- ja kulttuurimuurit ylittävää toimintaa, jossa kieltä tärkeämpää on yhdessä olo ja konkreettinen tekeminen. Taide on luovaa ja taiteen avulla itseään voi ilmaista ilman sanallisia merkityksiä. Taidetyöpajatyypisistä toimintamuodoista voidaan rakentaa matalan kynnyksen toimintaa maahanmuuttajataustaisten nuorten mukaan saamiseksi, koska kielitaito ei ole kriteeri taiteen tuottamisessa. Tavoitteena tulisi pitää maahanmuuttajataustaisten ja kantasuomalaisten kohtaamisen mahdollistamista ja yhteistoimintaa. Taustoiltaan monikulttuuristen nuorten ääni tulisi saada kuuluville rasisminvastaisessa nuorisotyössä. Se rohkaisisi muita maahanmuuttajataustaisia ottamaan kantaa rasismiin ja poistamaan uhrinäkökulman – kyse on kaikkia koskettavasta asiasta. Kuinka saada maahanmuuttajanuoret mukaan rasisminvastaiseen toimintaan? Auttaisiko tiedotus nuorten vanhemmille tai toiminnan markkinoiminen eri kielillä? Nähdäksemme ainakin yhteiskunnallisemman näkökulman valitseminen uhriasetelman sijaan voisi helpottaa rasismien käsittelyä. Silloin omat mahdollisesti kipeätkin kokemukset voi asettaa itsensä ulkopuolelle. Monikulttuurista toimintaa toteutettaessa on otettava huomioon myös kulttuurisensitiivisyys valitsemalla tilanteeseen sopivat menetelmät ja toimintamuodot.

5.5 ”Ihan vapaasti on voinut sanoo kaikki...”

Nuorisotyön yhtenä tavoitteena on nuorten identiteetin kasvun tukeminen, tarkoituksena saada nuoret toimimaan yhteiskunnassa täysivaltaisina jäseninä (Höylä 2007, 18). Nuoria ei kasvateta osalliseksi yksittäisen projektin tai menetelmän kautta. Osallisuuden kasvattaminen on halua antaa nuorille mahdollisuus ilmaista mielipiteensä ja toimia. Positiivisia kokemuksia ja vaikuttamisen mahdollisuuksia tarjoamalla nuoria edesautetaan kasvamaan aktiiviseen kansalaisuuteen. Varhaisessa vaiheessa syntyneet kokemukset luovat nuorille pohjaa myöhemmälle vaikuttamiselle. (Kiilakoski 2007, 18.)

Antti Kivijärvi (2010) puhuu nuorten tahdosta keskustella ja puhua rasismista. Mutta mikä on se oikea foorumi keskustelulle ja millaisia tiloja tulisi luoda keskustelun alkuun saattamiseksi? Art Against Racism -taidetyöpaja toimi areenana, jossa omalle ilmaisulle luotiin tila ja mahdollisuus ja ajatuksia pystyttiin vaihtamaan vapaasti. Nuoret kokivat, että heitä todella kuunneltiin ja ilmapiiri oli avoin ja vapaa kyseenalaistavillekin keskusteluille. Siitosen mukaan ihminen arvioi koko ajan ympäristöään ja turvallisen ilmapiirin luomiselle olennaista on, että ihminen kokee saavansa arvostusta, kunnioitusta ja tukea ympäristöstään (Siitonen 1999, 144–145).

Opinnäytetyömme yhtenä lähtökohtana oli oletus siitä, että työstettäessä rasismiteemaa taiteen keinoin syntyy yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Art Against Racism -taidetyöpajaviikonlopun voikin nähdä myös nuorten voimaantumiseen johtaneena prosessina. Turvallisen ja avoimen ilmapiirin saavuttamisessa oli nuorisotyöntekijöiden vetämillä ryhmäytämisleikeillä tärkeä merkitys. Leikit ja harjoitukset saivat nuoret rentoutumaan toistensa seurassa ja loivat yhteenkuuluvuuden tunnetta. Ohjaajien toiminnan merkitys korostui myös nuorten haastatteluissa. Kaikki kertoivat saaneensa tarvittavaa tukea ja ohjausta sekä nuorisotyöntekijöiltä että taideohjaajilta. Toinen nuorisotyöntekijöistä koki, että taidetyöpajassa onnistuttiin voimaannuttamaan nuoria. Juha Siitonen, jonka mukaan tarkastelemme voimaantumisen käsitettä, toteaa voimaantumiseen johtavan prosessin vaativan juuri ilmapiirin turvallisuutta, ennakkoluottomuutta, avoimuutta, rohkaisemista ja tukemista (Siitonen 1999, 145).

Joo niin, aluks ku mä tulin, mä olin sitte, et joo mä en tunne täältä ke-tään, että mitäköhän täällä mahdetaan tehdä. Mut sit ku jo vähässäki ajassa ehti niinku tutustua, niin nää on kaikki tosi kivoja, et tosi hyvä il-mapiiri on. - - Aina niinku kysytään, että nyt kaikkia ajatuksia ja mitäs si-nä ajattelet tästä ja tällasta. Ihan vapaasti on voinut sanoo kaikki, mitä ajattelee.

(Työpajanuori)

Voimaantumisessa liikutaan tunnetasolla. Nuori tuntee pätevyyttä ja kokee oman roo-linsa merkittäväksi. (Gretschel 2002, 90–91.) Taide on luovaa tekemistä ja vaatii si-säistä tutkiskelua. Nuoret tarkastelivat rasismia yksin ja yhdessä, saivat hyväksynnän kokemuksiä toisiltaan sekä ohjaajilta ja solmivat uusia ihmissuhteita. Nuoret kertoivat saaneensa tietoa ja itsevarmuutta ja pystyvänsä käyttämään niitä tulevaisuudessa esimerkiksi puuttamalla kohtaamiinsa rasistisiin tilanteisiin. Mielestämme tässä on kyse juuri nuoressa tapahtuvasta muutoksesta, josta Huotarikin puhuu (ks. 2.2.2). Nuoret olivat haastattelujen perusteella pelänneet murskakritiikkiä, mutta yllättyivät iloisesti taidetyöpajoissa ohjaajilta ja muilta nuorilta saamastaan positiivisesta ja ra-kentavasta palautteesta. On kyse sisäisestä voimantunteesta, joka syntyy nuoren kokiessa saavansa arvostusta. Nuoren tuntiessa yhteisön ilmapiiiriin turvalliseksi hän voi ennakkoluulottomasti ja luottavaisin mielin käyttää toimintavapauttaan. Samalla nuori saa uskallusta ottaa vastuuta myös yhteisön muiden jäsenten hyvinvoinnista. (Siitonen 1999, 61.)

On sillee, että pittää vaan rohkeasti niinku yrittää tehdä asialle ja siihen ois aihetta.

(Työpajanuori)

Voimaantuminen liittyy osallisuuden tunteeseen. Taidetyöpajassa nuorille haluttiin luoda uskoa, että taiteen avulla pystyy itse vaikuttamaan asioihin. Osallisuus onkin olennainen osa nuorisotyötä, jonka päämääränä on saada nuori tuntemaan itsensä arvostetuksi yhteisössään ja kokemaan oman sanomansa merkitykselliseksi. Kiila-koski määrittelee osallisuuden olevan vaikuttamista yhteiskunnassa ja yhteisössä sekä todellisen vastuun kantamista ja saamista oman, toisten ja koko yhteisön toi-mintakyvystä. Se on myös sitoutumista yhteisten asioiden parantamiseksi. (Kiilakoski 2007, 14.) Taidetyöpajaan osallistuneille nuorille osallisuus ilmentyi tunteena ja tie-

toisuutena siitä, että he kuuluvat yhteisöön eivätkä ole yksin irrallisena yksilönä syn-
tyneiden ja vahvistuneiden rasisminvastaisten ajatustensa kanssa.

Ku tääl on niinku saanu sellaista vertaistukee, että on muitakin, jotka on mun kanssa samaa mieltä mun kanssa tästä asiasta. Ja on ihmisiä, jotka on samaa mieltä, et se on väärin, mutta on myöskin ihmisiä, jotka osaa silti kattoo sitä useammalta kantilta ja on edelleenkin sitä mieltä, et se on väärin. Niin se ehkä toivon mukaan antaa vähän voimia, et uskaltaa ite sitte oikeessa elämässä sanoa, että hei toi ei oo nyt hyvä juttu, mielummin kuin ajattelee ittekseensä, et toi on kyl ihan hirveetä, mut sitte ei meekään siihen tilanteeseen, eikä teekään sit kuitenkaan mitään.

(Työpajanuori)

Art Against Racism –työpajaprosessia voi peilata Mirja Hiltusen yhteisöllisen taidekasvatuksen performatiivisuusperiaatteeseen (ks. Kuvio 1, 2.2.3). Työpajassa nuoret käsittelivät omia rasismiin liittyviä tuntemuksiaan vuorovaikutuksessa toistensa ja ohjaajien kanssa. Työstämisen aikana nuoret saivat uusia kokemuksia ja heidän tietonsa karttuivat refleksiivisen ja dialogisen toiminnan, oman pohdinnan, keskustelujen ja ryhmäyttämisharjoitusten, tuloksena. Vaikka työskentely oli pääosin yksilötyötä, viikonlopun aikana syntynyt toiminnallinen yhteisöllisyys oli silmännähtävää ja tuli esille myös nuorten haastatteluissa. Nuorten tuotoksia tarkasteltiin yhdessä erityisesti viimeisen työpajapäivän loppupurkukeskustelussa ja tilanteessa oli nähtävissä myös symbolista yhteisyyttä – nuoret olivat työstäneet viikonlopun aikana taidetta yhteisestä aiheesta ja kokivat toimineensa yhteisen asian, rasisminvastaisuuden, puolesta. Vaikka nuoret työpajan jälkeen lähtivät kukin koteihinsa eripuolille Suomea, jäi heille tunne yhteenkuuluvuudesta, jonka symbolina toimii nuorten teoksista koottu näyttely.

Syksyn aikana Art Against Racism -näyttely tulee olemaan esillä Helsingin Sarjakuvakeskuksen tiloissa, jonka jälkeen se kiertää eri puolilla Suomea. Nuoret pääsevät teostensa kautta dialogiin myös yleisön kanssa, vaikuttavat yhteiskunnallisesti, ehkä aktivistisestikin, luoden uusia merkityksiä sosiokulttuuriseen ympäristöönsä. Kuten Hiltunen myös Timonen ja Törmä painottavat nuorten tuottamien taideteosten julkaisemisen merkitystä. Vaikka taiteella ei saataisikaan aikaan nopeita muutoksia, on teosten esille asettamisella suuri merkitys erityisesti niitä tuottaneille nuorille ja heidän lähimmälle yleisölleen. Nuoret saavat kokemuksen oikeasta ja onnistuneesta

toiminnasta ja voimaantuvat. (Hiltunen 2009, 260–262; Timonen & Törmä 2009, 136.) Toivommeikin, että näyttely kiertää myös taidetyöpajaan osallistuneiden nuorten kotipaikkakunnilla, esimerkiksi kouluissa, jotta prosessin seuraukset olisivat mahdollisimman positiiviset ja voimaannuttavat.

Pariisissa rasisminvastainen toiminta on paitsi radikaalimpaa myös yhteisöllisempää kuin Suomessa. Ranskalaiset nuoret kokevat aikuisten tai yhteiskunnallisten instituutioiden toiminnassa mukanaolon holhoamisena. Nuoret haluavat tehdä yhdessä ja olla toiminnassa aktiivisina toimijoina. (Suurpää 2010a.) Art Against Racism -taidetyöpajassa toiminta oli suureksi osaksi vahvasti ohjattua yksilötyöskentelyä ja aikuisen rooli oli merkittävä. Yhteisöllisen taidekasvatuksen näkökulmasta työpajan toiminnassa ja sen aikaansaannoksissa on nähtävissä paljon yhtymäkohtia yhteisöllisen taidekasvatuksen teoriaan ja käytäntöön, esimerkiksi sen performatiivisuusperiaatetta (ks. 2.2.3) tarkasteltaessa. Yhteisöllisessä taidekasvatuksessa on keskeistä sekä yksilön että yhteisön voimaantuminen ja kasvaminen (Hiltunen 2007, 1), jota nähtiin myös Art Against Racism -työpajassa.

Olisi mielenkiintoista kokeilla myös yhteisöllisempää, vuorovaikutuksellisempaa ja vahvemmin nuorista lähtevää työskentelyä: olisivatko nuorten teokset kenties vähemmän yksilökeskeisiä, rasismia yhteiskunnallisena ilmiönä käsitteleviä tai käsittelisivätkö ne kenties vahvemmin nuorten omia ennakkoluuloja ja negatiivisia tunteita uhrin asemaan asettumisen sijaan? Tällainen prosessi voisi mahdollisesti tuottaa monipuolisempaa keskustelua. Ohjaajan rooli voisi olla enemmän sosiokulttuurisen innostamisen (esim. Kurki 2008, 23-26) periaatteiden mukainen, mahdollistava ja innostava, tiukasti ohjaavan tai sanelevan sijaan. Myös valitut menetelmät voisivat olla vahvemmin lähtöisin nuorista.

5.6 Valmiuksia ja rohkeutta

Taiteellinen prosessi ei saanut havaintojemme perusteella aikaan suuria muutoksia nuorten asenteissa, vaan heidän jo olemassa olevat rasisminvastaiset asenteensa

vahvistuivat. Työpajaan osallistuneet nuoret olivat murrosikäisiä, juuri murrosiän kynnyksellä olevia ja sen juuri ohittaneita. Tässä iässä kasvetaan lapsuudesta aikuisuuteen, siirrytään tutusta tuntemattomaan. Murrosiässä haetaan omaa roolia suhteessa kaveripiiriin ja yhteiskuntaan sekä puututaan herkästi yhteiskunnan ongelmiin. Kriittisyys kasvaa ja omalla käytöksellä ja mielipiteillä kerrotaan yhteiskunnan epäkohdista (Aalberg & Siimes 1999, 60–61). Taidetyöpajan nuoret olivat rohkeita ilmaisemaan mielipiteensä ja kertomaan avoimesti tunteistaan. Karmela Liebkind toteaa, että nuoret ovat hyvin riippuvaisia siitä, mitä muut ikäisensä ajattelevat ja tekevät. Puhutaan ryhmänormista, jonka mukaan on toimittava. Se muodostuu usein kaveripiiriin sisällä vahvan mielipidejohtajan aloitteesta. Riippuen nuoresta ja hänen ominaisuuksistaan, taidetyöpajaan osallistuneilla nuorilla on omasta persoonasta lähtevä mahdollisuus toimia mielipidevaikuttajana omassa kaveripiirissään ja luoda normi rasisminvastaiselle käyttäytymiselle. (Liebkind 2001, 179.) Taidetyöpajan positiiviset kokemukset edesauttavat nuorta sisäistämään rasisminvastaisuuden osaksi omaa identiteettiään.

Anne-Mari Keskisalo on vuosituhaten vaihteessa tutkinut joensuulaisessa koulussa rassististen nuorten ja maahanmuuttajanuorten välisiä yhteenottoja, keskinäistä jännitettä ja vuorovaikutussuhteita. Rassististen- ja maahanmuuttajanuorten väliin jäävää ryhmää hän kutsuu tavalliseksi nuoriksi, jotka eivät halua leimautua kumpaakaan edellä mainituista ryhmistä. Yhteistä kyseisille tavallisille nuorille ja taidetyöpajaan osallistuneille nuorille on passiivinen asennoituminen rasismiin (Keskisalo 2003, 139). Rassistisiin ilmaisuihin ja tilanteisiin puuttuminen vaatii rohkeutta. Nuoria haastatellessamme saimme kuulla, että työpajan seurauksena heillä on enemmän valmiuksia ja rohkeutta puuttua tilanteisiin, joissa rasismia esiintyy. Haastattelemamme nuori ehdottaa, kuinka taiteella voisi vaikuttaa myös rassististen nuorten asenteisiin.

Vois kysyä niinku (koululta), että pietäänkö niinku semmonen taidenäytely, että sieltä sitte sais niinku niitä ideoita. Esimerkiks koulussahan puhutaan aika paljon kiusaamisesta. Niinku se sais sitte siitä -- se kuka käyttäytyy rassistisesti se ymmärtäis ehkä paremmin miltä se tuntuu.

(Työpajanuori)

5.7 Tulevaisuuden työpajoihin

Taidetyöpajaviikonloppu oli tärkeä kokemus kehitettäessä uudenlaisia menetelmiä ja työvälineitä rasisminvastaiseen nuorisotyöhön. Kehittämisideoita ja -tarpeita syntyi paljon, eikä niitä olisi syntynyt ilman tätä kokemusta ja kokeilua. Osaa taidetyöpajassa käytetyistä menetelmistä on mahdollista käyttää myös sellaisinaan, osaa taas kannattaa kehittää edelleen tavoitteita ja kohderyhmän tarpeita vastaavammiksi. Taidetyöpajaviikonloppuna korostui taiteen menetelmien käyttökelpoisuus ennaltaehkäisevän rasisminvastaisen nuorisotyön välineenä. Aikaisemmin rasismia kohtaamattomakin kantasuomalaiset nuoret kokivat aiheen käsittelyn merkitykselliseksi. Yhteinen kokemus oli myös se, että taiteen menetelmät sopivat työstämisen välineiksi, vaikka ne eivät olisikaan nuorille tuttuja entuudestaan. Art Against Racism -taidetyöpajaviikonloppu oli toimiva kokonaisuus niin järjestäjien, ohjaajien, nuorten kuin meidänkin mielestämme. Viikonlopulle asetetut tavoitteet toteutuivat pääosin: osa vahvemmin, osa hieman heikommin. Koska kyseessä oli ensi kertaa järjestetty rasisminvastainen taidetyöpajaviikonloppu, oli suunnitteluvaiheessa mahdotonta ennakoida kaikkea, mutta toimivilla ja joustavilla järjestelyillä, improvisoinnilla sekä järjestäjien ja ohjaajien keskinäisellä yhteistyöllä viikonlopusta onnistuttiin rakentamaan eheä kokonaisuus. Ohjaajat olivat erityisen yllättyneitä siitä, kuinka hyvin työskentely onnistui osallistujien suuresta ikäjakaumasta huolimatta.

Haastattelujen, havaintojen, keskustelujen ja palautteen perusteella nuoret kokivat saaneensa informaatiota rasismista ja käsitelleensä aihetta onnistuneesti. Tätä todisti jo työpajaviikonlopun lauantai-ilta, jolloin järjestetyn ohjelman jälkeen suurin osa nuorista kerääntyi nuorisotalon juhlasalin sohville ja keskusteli pitkään oma-aloitteisesti erilaisuudesta ilman ohjaajien aloitetta ja läsnäoloa. Monen nuoren palautteessa lauantai-ilta oli mainittu viikonlopun kohokohdaksi.

Taidetyöpajalle asetetuista tavoitteista heikommin toteutui kanta-aottavan ja vaikuttavan ilmaisun välineiden tarjoaminen nuorille sekä heidän aktivoiminen oman äänensä esille tuomisessa. Haastattelujen perusteella nuorilta jäi kuitenkin puuttumaan välineet yhteiskunnallisempaan ilmaisuun. Jälkeenpäin työpajaviikonloppua ana-

lysoidessamme sekä ohjaajien ja järjestäjien kanssa käydyssä purkukeskustelussa nousikin esille ajatuksia ja kehittämideoita rasismin käsittelemiseen yhteiskunnallisemmasta näkökulmasta yksilön tunteesta lähtevän sijaan.

Työpajan toteutukseen liittyen havaitsimme muutamia edelleen kehitettäviä käytännönasioita, joihin kiinnitettiin huomiota myös ohjaajien ja järjestäjien kanssa käydyssä purkukeskustelussa. Koska työpajaan osallistuvien ryhmä oli etukäteen tuntematon ja työskentelytapakin uusi, mainitsivat taiteilijat haasteekseen aikataulutuksen ja suuren ikäjakauman. Työpajaviikonloppuna ohjaajat joutuivat osin improvisoimaan erityisesti aikataulutuksen kanssa. Tärkeä tehtävä toiminnan suunnitteluvaiheessa onkin nähdäksemme ajankäytön huolellinen suunnittelu. Yhden työpajan aikana ei ole mahdollista toteuttaa kaikkea, mutta Art Against Racism -taidetyöpajaviikonlopun kokemusten pohjalta on helpompi suunnitella tulevaisuuden tarpeisiin soveltuva kokonaisuus.

Tulevien työpajojen suunnittelijoille ja toteuttajille listaamme seuraavaksi kehittämisajatuksemme. (1) Ryhmäyttämisharjoituksiin voisi kuulua leikkisempien harjoitusten rinnalla vahvemmin omia asenteita tarkastelevia harjoituksia, vaikka niihin pitäisi-kin varata enemmän aikaa. Hyviä harjoituksia löytyy esimerkiksi Kaikki erilaisia, kaikki samanarvoisia -kampanjan nettisivuilta (KEKS 2010). (2) Sarjakuvatyöpajassa voisi olla hedelmällisempää työstää useita lyhyitä teoksia yhden pitkän sijaan, jolloin prosessinomainen kehittyvä toiminta ja ilmaisu mahdollistuisivat vahvemmin. (3) Valokuvatyöpajassa ajankäyttö voisi olla suunnitelmallisempaa, tehtävät kenties rajattomia ja helpommin lähestyttävissä, koska nuoret tuntuivat pääsevän vauhtiin vasta ajan loppuessa. (4) Kirjallisen ilmaisun työpajan harjoituksissa ei aina korostettu rasisminäkökulmaa, joka kuitenkin oli viikonlopun teema. Jos aikaa on rajoitetusti, on mielekäästä rajata harjoitukset melko tiukasti ja konkreettisesti aiheeseen, koska nuorilla ei ole aikaa itse prosessoida harjoituksen liittymäkohtia teemaan.

(5) Poikkitaiteelliselle teosvaihdolle voisi varata enemmän aikaa, sillä työtapo innosti sekä nuoria että ohjaajia, mutta ajan puutteen vuoksi kokemukset vaihdosta jäivät melko vähäisiksi ja osittain pintapuolisiksi. Ohjaajia jäi ylipäätään harmittamaan ryh-

mien työpajatyöskentelyn aikana vähäiseksi jäänyt keskinäinen vuorovaikutus. (6) Tulevaisuutta silmälläpitäen nousi myös ajatus siitä, että nuoret saisivat kokeilla eri taiteenlajeja työpajan aikana. (7) Ajanpuutteen vuoksi myös kaikkien yhteinen loppupurkukeskustelu jäi lyhyeksi. Koska teema on vaikea ja tunteita herättävä, olivat purku- ja palautekeskustelut nuorille tärkeitä. Yhteiseen loppupurkuun kannattaa varata reilusti aikaa. Tällöin tärkeät asiat eivät jää käsittelemättä ja nuoret voivat jatkaa hyvillä mielin eteenpäin.

Art Against Racism -taidetyöpajan jatkoksi on tarkoitus luoda siihen osallistuneille nuorille blogi tai vastaava areena, jossa aiheen työstämistä voidaan jatkaa keskustelemalla ja jakamalla omia tuotoksiaan. Työpajan järjestäjät ovat myös olleet sähköpostiyhteydessä nuoriin kysellen heidän tunnelmiaan ja rohkaissen heitä kertomaan, mikäli jokin ajatus jäi mietityttämään työpajaviikonlopun jälkeen. Nuorisotyöntekijän ja ohjaajan onkin hyvä varmistaa, että nuoret eivät jää yksin vaikeita aiheita työstäessä syntyneiden ajatusten kanssa.

5.8 Henkilökohtaisesta yhteiskunnalliseen

Taidetyöpajassa vierailnut toimittaja ja aktivisti Akuliina Saarikoski kertoi nuorille alustuksessaan omista rasismikokemuksistaan haastaen samalla heidät miettimään, millaisia tunteita rasismi heissä herättää. Rasismiin liittyviä tunteita voidaan jakaa kollektiivisesti vaikka itse ei olisikaan kokenut rasismia. Tunteen kautta konkretisoituu myös ymmärrys vastuun ottamisesta muista yhteisön jäsenistä. Art Against Racism -taidetyöpajassa käsiteltiinkin rasismia lähinnä yhdestä näkökulmasta eli yksilön tunteen kautta. Rasismin käsittely yhteiskunnallisena ilmiönä jäi vähälle huomiolle. Nuorisotyöntekijöille suunnattua opasta tuotettaessa olisikin hyvä asettaa näkökulma yhteiskunnallisemmalle tasolle omien henkilökohtaisten kokemusten käsittelyn ohella.

Useissa nuorten töissä käsiteltiin rasismia koulukiusaamisen kautta. Rasismia käsiteltäessä tulisi painottaa, että vaikka sitä ilmenee myös koulukiusaamisena, on se itsessään kuitenkin laajempi käsite – rasismi on jotain pysyvää, joka lepää yhteis-

kunnan rakenteissa ja jota toisinnetaan joko tietoisesti tai tiedostamatta. Koulu-kiusaaminen on paikkasidonnaista, koulussa tapahtuvaa kiusaamista, jossa yhtenä osapuolena ei ole yhteiskunnan normit. Se on henkilöön kohdistuva kiusaamismuoto, jonka osallisina ovat uhri ja kiusaaja. Erona koulukiusaamiseen rasismi jatkuu koulun ulkopuolella arjen rasismina: katseina, eleinä, sanomisina tai sanomatta jättämisinä. Nuoret karttavat uhriasemaan joutumista ja vieroksuvat toisten asettamista uhriksi, myös rasismia käsiteltäessä. Silti taidetyöpajaan osallistuneiden nuorten töissä näkyi juuri henkilökohtainen asettuminen kiusaamisen uhriksi.

Niil nuorilla ei välttämättä ole niin paljon sanottavaa siihen rasismiin, koska se ei tunnu niin omalta, ku sitä omaa kokemusta tai läheisen kokemusta tai sitä, että ois ollu todistamassa (ei ole). Et sit me ollaan käyty ehkä niinku vaik koulukiusaamisen kautta tai jonkun muun kiusaamisen kautta sitä läpi niinku, et mitä tunteita siihen voi liittyä tai miten siihen rasismiin voi sit puuttua.

(Nuorisotyöntekijä)

Rasisminvastaisessa nuorisotyössä yhteiskunnallisempi näkökulma vaatii suunnitelluvaiheessa sekä tavoitteiden että ohjaajien omien näkökulmien tarkastelemista. Nuoria voisi rohkaista pohtimaan yhteiskunnan rakenteita ja vallalla olevia ennakkoluuloja. Kun nuorten kanssa käsitellään rasismia yhteiskunnallisella tasolla, tulisi heille kertoa syitä rasismiin myös historian valossa. Tieto rasismin syistä ja yhteiskunnan tilanteeseen, esimerkiksi maahanmuuttoon, johtaneista tapahtumista lisää ymmärtämystä ja järkeistää usein tunteisiin perustuvia rassistisia asenteita.

Yhteiskunnallisella tasolla rasismin tutkiskelu, rasisminvastainen toiminta ja -taide voisi olla myös kantaaottavampaa, julistuksellisempaa ja radikaalimpaa. Keskustelussamme Leena Suurpää painotti, että rasismia käsitellään Ranskassa vahvasti koko yhteiskunnan ongelmana (Suurpää 2010a). Ranskassa maahanmuuton juuret ovat lähtöisin siirtomaavallan ajoista. Yhteiskunnan monikulttuurisuus on näkynyt vahvana jo pitkään. Suomessa maahanmuutto on nuorempi ilmiö ja varsinainen maahanmuutto Suomeen onkin alkanut vasta 1970-luvun lopulla vietnamilaisten pakolaisten myötä. Toisaalta Ranskan yhteiskunnallinen ilmapiiri on kantaaottavampi suomalaisen kansalaisyhteiskunnan toimintakulttuuriin verrattuna. Kannanotto ei ole kuitenkaan itseisarvo vaan kerronnan metodi eikä kantaaottavan taiteen tarvitse olla

teemaa alleviivaavaa. Tähän Suurpää antaa esimerkin Pariisissa näkemistään kantaaottavista lyhytelokuvista, joissa ei osoitella ongelmia, syyllistetä tai uhriuteta, vaan sanoma näkyy arjen tapahtumien läpi. (Suurpää 2010a ja 2010b).

Timonen ja Törmi puhuvat taiteen ja yhteiskunnan suhteesta. He kannattavat Juha-Pekka Hotisen ajatusta siitä, että taiteen tekijät voisivat esittää taiteellaan naiivejakin utopioita, kuten maapallon pelastaminen tai ihmisen vapauttaminen. Heidän mielestään taiteen ei pidä vastata ajankohtaisiin poliittisiin kysymyksiin tai tyytyä kritisoidaan vallitsevaa yhteiskunnallista tilaa. Sen sijaan taide voi esittää yksilöä ja yhteiskuntaa koskevia asioita ja ehdottaa mahdollisia ratkaisuja, vaikka utopistisiakin, antaakseen vaikutteita vallanpitäjille sekä ehdotuksia paremmasta elämästä. (Timonen & Törmi 2009, 136.) Mielestämme tämä ajatus on innostava sekä käyttökelpoinen ja helposti lähestyttävä menetelmä myös rasisminvastaiseen nuorisotyöhön.

5.9 Tiiviisti tulevaisuuteen

Prosessin aikana olemme todenneet, että rasisminvastainen nuorisotyö on Suomessa vielä lapsen kengissä ja tarvetta kehittämistyölle löytyy. Art Against Racism -taidetyöpajan menetelmät osoittautuivat käyttökelpoisiksi erityisesti ennaltaehkäisevässä rasisminvastaisessa nuorisotyössä. Menetelmät kaipaavat kuitenkin osin jatkopalostusta. Vaikka opinnäytetyössämme esimerkkinä on toiminut intensiivinen työpajaviikonloppu, voi taidekasvatuksellista rasisminvastaista nuorisotyötä toteuttaa monin eri tavoin, esimerkiksi pitkäkestoisena työpajasarjana tai lyhyin täsmäiskuin erilaisissa tapahtumissa. Tärkeintä on nuorten ajatusten herättely ja ajatusprosessin käynnistäminen luomalla sille tiloja. Tämän kokemuksen perusteella voimme ylipäättäen antaa kehittämisajatuksia myös rasisminvastaiseen nuorisotyöhön. Seuraavassa on tiivistetysti koottuna keskeisimmät kehittämisajatukset.

1. **Toiminnan tarkoitus.** Toiminnan tarkoitusta tulee pohtia huolellisesti jo suunnitteluvaiheessa. Onko kyse ennaltaehkäisevästä työstä, rassististen kokemusten jakamisesta ja tunteiden työstämisestä vai rassististen nuorten keskuuteen suunnatusta väliintulosta?
2. **Toiminnan suunnittelu.** Suunnitteluun täytyy varata tarpeeksi aikaa, jotta kaikki osapuolet ovat selvillä aikataulusta, tehtävistään ja oman toimintansa tarkoituksesta.
3. **Ohjaajien koulutus.** Taidetyöpajaprosessin aikana heräsi ajatus nuorisotyöntekijöille järjestettävästä koulutuksesta. Taidetyöpajamuotoisessa koulutuksessa nuorisotyöntekijä saisi välineitä ja menetelmiä rasismien käsittelyyn sekä oman kokemuksen taideprosessista ja tarkastelisi omia käsityksiään rasismiin liittyen.
4. **Rasismien avaaminen.** Toiminnan suunnitteluvaiheessa tulee miettiä, kuinka rasismiteemaa voidaan käsitellä kohderyhmän valmiuksien ja tarpeiden mukaisesti sopivin menetelmin. Aihe on haastava myös aikuisille, joten sen käsittelyyn nuorten kanssa tarvitaan erityistä paneutumista.
5. **Omien asenteiden tarkastelu.** Ohjaajien tulee jo suunnitteluvaiheessa purkaa omia asenteitaan ja tutkiskella niitä. Samoin nuoria tulee rohkaista pohtimaan omia ennako-oletuksiaan ja mahdollisesti tuomaan ne julki tuotoksissaan.
6. **Yhteiskunnallisuus.** Rasismien käsittelyn näkökulman valitseminen on tärkeää. Halutaanko lähtökohtana pitää yksilön kokemuksia ja tunteita vai rasismia yhteiskunnallisena ilmiönä?
7. **Yhteisöllinen työskentely.** Mahdollisuuksien mukaan nuoret tulee ottaa osallisiksi jo toiminnan suunnitteluvaiheessa nuorisotyöntekijän roolin ollessa enemmän mahdollistaja ja tukija.

8. **Maahanmuuttajataustaisten nuorten mukaan saaminen.** Ennakkoluuloja hälvennetään kohtaamisilla ja yhteistoiminnalla. Taustoiltaan monikulttuuriset nuoret tuovat toimintaan oman tärkeän näkökulmansa, eikä toiminta jää kantasuomalaisienkaan nuorten silmissä keinotekoiseksi.
9. **Purkukeskustelun tärkeys.** Taideprosessin aikana voi herätä tai nousta esiin vahvoja tunteita. Ohjaajan tulee varautua tunnelatauksiin ja niiden käsittelyyn esimerkiksi purkukeskusteluihin ja mahdollisiin jatkotoimenpitein. Ohjaajan tulee varmistaa, ettei nuori jää taideprosessin jälkeenkään yksin ajatustensa kanssa.

6 YHTEISTÄ TAHTOA JA TOIMINTAA

Ryhtyessämme opinnäytetyöprosessiin, oli henkilökohtaisena ajatuksenamme ja tavoitteenamme näyttää osaamisemme opinnäytetyön muodossa. Vaikka tartuimme aiheeseen rivakasti ja innostuneina, emme osanneet odottaa kuinka syvälle käsittelemme teemoihin tulisimme imaistuksi. Prosessin edetessä huomasimme yhä voimakkaammin työstävämme taidekasvatuksellisen rasisminvastaisen nuorisotyön teemoja itse aiheen vuoksi – työmme merkitys koulutyönä ja osaamisemme näyttönä unohtui. Opinnäytetyöprosessin aikana olemme saaneet ajatuksia, vaikutteita ja rohkeisuutta monilta eri tahoilta ja motivaatiomme ja tunne työn merkityksellisyydestä on vahvistunut innostuneen vastaanoton myötä. Tunne mekin onnistuneemme tavoitteissamme ja tehneemme tärkeää työtä.

Opinnäytetyöprosessin alussa asetimme seuraavat kysymykset ohjaamaan työtämme: Voidaanko Art Against Racism -taidetyöpajassa käytettyjä menetelmiä käyttää tulevaisuudessa rasisminvastaisessa nuorisotyössä ja kuinka niitä voidaan tarvittaessa kehittää? Miten ja millä ehdoin taidekasvatuksen keinoja voidaan hyödyntää rasisminvastaisessa nuorisotyössä? Kuten olemme todenneet, taidetyöpajan menetelmät ovat käyttökelpoisia rasisminvastaisessa nuorisotyössä ja edellä (ks. 5.7)

olemme esittäneet kehittämisajatuksia menetelmiin liittyen. Art Against Racism -taidetyöpajassa taiteellinen prosessi ei havaintojemme perustella saanut aikaan suuria muutoksia nuorten asenteissa, vaan vahvistivat jo olemassa olevaa rasisminvastaisuutta. Voimmekin todeta kokemuksemme perusteella, että taiteen keinot soveltuvat ainakin ennaltaehkäisevään rasisminvastaiseen nuorisotyöhön. Edeltävässä tiivistelmässä (ks. 5.9) listaamme kehittämisajatuksia taiteen keinoihin liittyen.

Nuorisotyön keskeinen toimintaympäristö on vapaa-aika ja toimintaan osallistumisen perustana on vapaaehtoisuus. Vapaa-aika on nuorelle lähtökohtaisesti positiivista ja onnistuneella nuorisotyöllä voidaan vaikuttaa nuoreen ja hänen maailmankuvaansa rakentavasti ja koko elämänkaaren kattavasti. Taidetyöpajaan saapuneista nuorista suurin osa oli osallistunut Art Against Racism -kilpailuun opettajan ohjauksesta, ja siksi nuoren oma päätöksenteko rajoittui vain siihen, lähetetäänkö työ kilpailuun vai ei. Nuorissa havaitsemamme rohkeus, into ja uskallus antaa kuitenkin toivoa rasisminvastaiseen työhön. Rasisminvastaisesta nuorisotyöstä tulisikin kehittää tarpeeksi houkuttelevaa, jotta se olisi mielekäästä ja saavuttaisi tavoitteensa. Hyvä lähtökohta olisi nuorten osallistaminen jo toiminnan suunnitteluvaiheessa.

Rasisminvastaisuus on kaikkien yhteinen asia. Se on totuttujen toimintamallien kyseenalaistamista ja yhteen hiileen puhaltamista. Jos todellisen monikulttuurisen toiminnan lähtökohtana on kantasuomalaisten ja maahanmuuttajataustaisten ihmisten yhteen saattaminen, ylittää rasisminvastainen toiminta myös sukupolvirajat. Rasismi ei ole yksin nuorten tai aikuisten käsiteltävä asia vaan kaikkien yhteinen. Yhdenvertaisuus ei toteudu niin kauan kuin valtasuhteet yhteiskunnassa ovat eriarvoisia. Yhdenvertaisuuden toteutumiseen tarvitaan yhteistä tahtoa, toimintaa ja rohkeutta. Haastammekin alan toimijat mukaan rasisminvastaiseen työhön ja toivomme, että opinnäytetyötämme hyödynnetään idealippaana tulevaisuuden toiminnassa!

LÄHTEET

- Aalberg, Veikko & Siimes, Martti 1999. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi ja mieheksi. 1. painos. Helsinki: Nemo.
- Aden, Said 2009. Ikuisesti pakolaisina? Maahanmuuttokeskustelu Suomen somalia-laisten näkökulmasta. Teoksessa Keskinen, Suvi, Rastas, Anna & Tuori, Salla (toim.) En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. 1.painos. Tampere: Vastapaino/Nuorisotutkimusverkosto, 25–32.
- Allianssi 2010. Allianssin strategia. Viitattu 3.11.2010
http://www.alli.fi/sivu.php?artikkeli_id=2940
- Allianssi 2010. Mikä Allianssi? Viitattu 3.11.2010
http://www.alli.fi/index.php?lk_id=16
- Bardy, Marjatta 2002. Syrjäytymisestä, taiteesta ja kehityksestä. Teoksessa Sava, Inkeri & Bardy, Marjatta (toim.). Taiteellinen toiminta, elämäntarinat ja syrjäytyminen. SYREENIn Taimi-projekti 2001–2003. Helsinki: Työpaperit. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja F 21, 8–15. Viitattu 9.11.2010.
<http://www.taik.fi/images/stories/Tutkimusinstituutti/WorkingPapers/21.pdf>
- Borg, Sami 2010. Sami Borgin kolumni: Vaaligallupit varastavat show'n. YLE:n internetsivut. Viitattu 28.10.2010
http://yle.fi/uutiset/teemat/vaalit_2011/2010/10/sami_borgin_kolumni_vaaligallupit_varastavat_shown_2088005.html
- Efland, Arthur D. & Freedman, Kerry & Stuhr, Patricia 1998. Postmoderni taidekasvatus. Eräs lähestymistapa opetussuunnitelmaan. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu. Taidekasvatuksen osasto.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. 1. painos. Jyväskylä: PS-kustannus. 24–42.
- Finlex 2010. Lainsäädäntö. Nuorisolaki 27.1.2006/72. Viitattu 3.11.2010
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>
- Gretschel, Anu 2002. Kunta nuorten osallisuusympäristönä. Nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektin laadunarvioinnin keinoin. 1.painos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Grönfors, Martti 2001. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. 1. painos. Jyväskylä: PS-kustannus. 124–141.
- Haikkola, Lotta 2010. Etnisyys, suomalaisuus ja ulkomaalaisuus toisen sukupolven luokittelussa. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Haikkola, Lotta (toim.) Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 219–238.

- Harinen, Päivi & Suurpää, Leena 2003. Johdanto. Nuoret kulttuurisessa välimaastossa. Teoksessa Harinen, Päivi (toim.) Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. 1. painos. Helsinki: Hakapaino Oy, 5–14.
- Helsingin Taidemuseo 2010. Peekaboo – Uusi Etelä-Afrikka 20.8.2010–16.1.2011. Viitattu 15.11.2010.
http://www.hel.fi/wps/portal/Taidemuseo/Artikkeli?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/tamu/fi/Tennispalatsi/TP_nayttely_01
- Hiltunen, Mirja 2006. Elettyä taidetta – yhteistä toimimista. Teoksessa Kettunen, Kaisa & Hiltunen, Mirja & Laitinen, Sirkka & Rastas, Marja (toim.) 2006. Kuvien keskellä. Kuvataideopettajaliitto 100 vuotta. Helsinki: LIKE. 25–37.
- Hiltunen, Mirja 2009. Yhteisöllinen taidekasvatus. Performatiivisesti pohjoisen sosio-kulttuurisissa ympäristöissä. Akateeminen väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopisto-kustannus.
- Hiltunen, Mirja 2007. Yhteisöllinen taidekasvatus toimintana ja toiminnan tilana. Synnyt. Taiteen tiedonala -verkkolehti (4) 2/2007. 1–22. Viitattu 14.11.2010.
http://arted.uiah.fi/synnyt/2_2007/hiltunen.pdf
- Hirsjärvi Sirkka & Hurme Helena 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. 1. painos. Helsinki: Yliopiston paino.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Helsinki: Tammi.
- Honkasalo, Veronika & Souto Anne-Mari, 2007. Monikulttuurinen nuorisotyö. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. 1.painos. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 115–138.
- Honkasalo, Veronika 2007. Monikulttuurinen nuorisotyö helsinkiläisillä nuorisotaloilla. 1. painos. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Honkasalo, Veronika, Souto, Anne-Mari, Suurpää, Leena 2007. Mikä tekee nuorisotyöstä monikulttuurisen? Kokemuksia, käytäntöjä ja haasteita 10 suurimmassa kunnassa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisu 16.
- Huotari, Arja. Keskustelu. 22.10.2010. Helsinki: Helsingin Nuorisoasiainkeskus, Toimintakeskus Happi.
- Huhtanen, Päivi 1984. Mitä on taidekasvatus? Taidekasvatuksen esteettis-käsitteelliset perusteet. Jyväskylän yliopisto. Taidekasvatuksen laitos. Julkaisu 7.
- Höylä, Sari 2007. Ihmisoikeuskasvatus suomalaisessa nuorisotyössä. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikanlaitos. Kuopion yliopisto. Pro gradu -tutkielma.
- Jaakkola, Magdalena 2001. Asenneilmasto Suomessa vuosina 1987-1999. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus, 28–55.
- Kanttonen, Lea 2005. Telтта. Kohtaamisia nuorten taidetyöpajoissa. Taideteollisen korkeakoulun julkaisu A 54. Helsinki: LIKE.

- Karppinen, Seija & Ruokonen, Inkeri & Uusikylä, Kari 2005. Taidon ja taiteen luova voima. Kirjoituksia 9-12-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatuksesta. Helsinki: FINN LECTURA.
- KEKS 2010. Ideoita ja harjoitteita. Kaikki erilaisia, kaikki samanarvoisia –kampanjan kotisivu. Viitattu 17.11.2010. <http://www.keks.fi/ideoitajaharjoitteita>
- Keskisalo, Anne-Mari 2003. Suomalais- ja maahanmuuttajanuorten vuorovaikutusta joensuulaisen koulun arjessa. Teoksessa Harinen, Päivi (toim.) Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. 1. painos. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 122–157.
- Kettunen, Kaisa & Hiltunen, Mirja & Laitinen, Sirkka & Rastas, Marja (toim.) 2006. Kuvien keskellä. Kuvataideopettajaliitto 100 vuotta. Helsinki: LIKE.
- Kiilakoski, Tomi 2007. Johdanto: Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (toim.) Lasten ja nuorten kunta. 1.painos. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 8–24.
- Kivijärvi, Antti & Honkasalo, Veronika 2010. Monikulttuuristen nuorten ja nuorisotyöntekijöiden tulkintoja rasismista. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Haikkola, Lotta (toim.) Maahanmuutto ja sukupolvet. 1. painos Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 257–272.
- Kivijärvi, Antti. Keskustelu 22.10.2010. Helsinki: Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry.
- Kurki, Leena 2008. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino.
- Känkänen, Päivi 2006. Taidelähtöiset työmenetelmät lastensuojelussa. Teoksessa Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.). Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: PS-kustannus, 129–148.
- Liebkind, Karmela 2001. Monikulttuurisuus on tulevaisuutta. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus, 171-182.
- Muistio Art Against Racism -työpajan suunnittelutapaamisesta 13.10.2010. Helsinki: Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry.
- Myllyniemi, Sami (toim.) 2010. Puolustus kannalla. Nuorisobarometri 2010. Helsinki: Yliopistopaino. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotytkimusseura, julkaisuja 107. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 43.
- Myllyniemi, Sami (toim.) 2009. Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009. Helsinki: Yliopistopaino. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotytkimusseura, julkaisuja 97. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 41.
- Nuorikulttuuri 2010. Tausta. Viitattu 3.11.2010 <http://nuorikulttuuri.fi/tausta/>
- Nuorisotutkimus 1/2001. Rasismi tarinoina – Kertojina helsinkiläiset nuoret. Teoksessa Suurpää, Leena (toim.) Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista. 2. painos. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 163–192.
- Oikarinen-Jabai, Helena 2001. Monikulttuurista taidekasvatusta etsimässä. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja A8:2001. Helsinki.

- OKM, Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010. Taiteen perusopetus on tavoitteellisesti etenevää taidekasvatusta. Viitattu 9.11.2010.
http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/yleissivistavae_koulutus/taiteen_perusopetus/?lang=fi
- Pelastakaa lapset ry 2010. Nuorisotoiminta. NoRa - No Racism. Viitattu 3.11.2010
<http://www.pelastakaa lapset.fi/toiminta/nuorisotoiminta/nora-no-racism/>
- Perho, Sini 2010. Rasistisuus nuorten yhteisöissä. Tutkimus vuosituhaten vaihteen Joensuusta. 1. painos. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Pääjoki, Tarja 2004. Taide kulttuurisena kohtamispaikkana taidekasvatuksessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Rastas, Anna 2005. Rasismi. Teoksessa Rastas, Anna, Huttunen, Laura & Löytty, Olli (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsistellä monikulttuurisuutta. 1. painos. Tampere: Vastapaino, 69–116.
- Rastas, Anna 2007. Rasismi lasten ja nuorten arjessa. 1.painos. Tampere: Tampere University Press.
- Rastas, Anna 2009. Rasismien kiistäminen suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa. Teoksessa Keskinen, Suvi, Rastas, Anna & Tuori, Salla (toim.) En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. 1. painos. Tampere: Vastapaino/Nuorisotutkimusverkosto, 47–64.
- Rentola, Asta 2010a. Keskustelu 8.10.2010. Helsinki: Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry.
- Rentola, Asta 2010b. Havainnointi. E-mail jenni_koskensuu@hotmail.com 4.11.2010.
- Rossi-Horto, Anne 2009. Kulttuurista nuorille – millä ehdoilla, kenen toimesta? Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.) 2009. Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009. Helsinki: Yliopistopaino. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 97. Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 41. 83–87.
- Ruotsalainen, Leena 2007. Kulttuurinen nuorisotyö on kamppailulaji. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. 1.painos. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 168–184.
- Räsänen, Marjo 2006. Väline vai itseisarvo? Taiteen avulla, taidetta varten ja taiteeseen. Teoksessa Kettunen, Kaisa & Hiltunen, Mirja & Laitinen, Sirkka & Rastas, Marja (toim.) 2006. Kuvien keskellä. Kuvataideopettajaliitto 100 vuotta. Helsinki: LIKE, 11–24.
- Saaranen-Kauppinen Anita & Puusniekka Anna. 2006a. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 5.11.2010 http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_4_2.html
- Saaranen-Kauppinen Anita & Puusniekka Anna. 2006b. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Viitattu 8.11.2010
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html
- Saaranen-Kauppinen&Puusniekka, 2006c. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampereen yliopisto. Viitattu 23.11.2010.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_4.html

- Salovaara, Reija 2010. Tutkimus rasistisesta nuorten miljööstä: ”Tavallisten yhteisöllisyyttä”. Nuorisotyölehti (64) 4/2010, 24–26.
- Sava, Inkeri 2007. Katsomme – näemmekö? Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta kulttuurista. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja B 81. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Siitonen, Juha 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulu: Oulun opettajankoulutuslaitos. Viitattu 19.11.2010.
<http://herkules oulu.fi/isbn951425340X/isbn951425340X.pdf>
- STT-TT 2010. Helsingin Sanomat, Ulkomaat. Malmön epäilty ampuja saattoi surmata jo 2003. Viitattu 10.11.2010.
<http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/Malmön+epäilty+ampuja+saattoi+surmata+jo+2003/1135261531852>
- Suhonen, Heikki 2010. Yhteisöllinen vanhustyö. Yhteisö ja yhteisöllisyys. Sosnet: Valtakunnallisen sosiaalityön yliopistoverkoston virtuaaliyliopistohanke. Viitattu 9.11.2010.
http://vanha.soc.utu.fi/sospol/sosger/sosiaaligerontologia/alue4/yhteisollinen_vanhustyö.html
- Suurpää Leena 2002. Erilaisuuden hierarkioiden teoreettinen ja yhteiskunnallinen mieli. Teoksessa Suurpää, Leena (toim.) Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsitteitä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista. 2. painos. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 38–62.
- Suurpää, Leena 2005. Suvaitsevaisuus. Teoksessa Rastas, Anna, Huttunen, Laura & Löytty, Olli (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsistellä monikulttuurisuutta. 1. painos. Tampere: Vastapaino, 41–68.
- Suurpää, Leena 2010a. Keskustelu. 17.11.2010. Nuorisotutkimusseura ry.
- Suurpää, Leena 2010b. Julkinen kaupunkitila käyttöön - kasvatuksessakin. Kommentti. Nuorisotutkimuksen verkkokanava/Kolumnit. Viitattu 19.11.2010.
http://www.kommentti.fi/sivu.php?artikkeli_id=711
- Timonen, Tuomas & Törmi, Heikki 2009. Taiteesta nuorten itsetuntemuksen lisääjänä ja yhteiskunnan voimavarana. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.) 2009. Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009. Helsinki: Yliopistopaino, 133-137. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotytkimusseura, julkaisuja 97. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 41.
- Vilkka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Vilkka, Hanna 2007. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.
- von Bonsdorff, Pauline 2006. Taide, tieto ja kauneuden haaste. Teoksessa Kettunen, Kaisa & Hiltunen, Mirja & Laitinen, Sirkka & Rastas, Marja (toim.) 2006. Kuvien keskellä. Kuvataideopettajaliitto 100 vuotta. Helsinki: LIKE, 158–168.
- YLE 2010. YLE uutiset. Malmön epäilty ampuja vangittiin. Viitattu 9.11.2010.
http://yle.fi/uutiset/ulkomaat/2010/11/malmon_epailty_ampuja_vangittiin_2125819.html

LIITTEET

Liite 1. Nuorille lähetetty kutsukirje, aikataulu ja lupalomake

Hyvä vastaanottaja,

Nimi on osallistunut valtakunnalliseen Art Against Racism -taidekilpailuun ansiokkaalla tekstillä, ja sijoittunut kuuden parhaan joukkoon omassa sarjassaan (kirjallinen ilmaisu). Art Against Racism on Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry:n, Pelastakaa Lapset ry:n, Nuori Kulttuurin ja Helsingin nuorisoasiainkeskuksen yhteinen taidekilpailu ja -työpaja nuorille (www.keks.fi/aar).

Kisassa parhaiten sijoittuneet kutsutaan kolmipäiväiseen Art Against Racism -työpajaan, jossa voittajat pääsevät työstämään harrastamaansa taidemuotoa ammattilaisten ohjauksessa, yhdessä muiden nuorten kanssa. **Työpaja järjestetään Helsingissä, Kallahden nuorisotalolla (Pohjavedenkatu 5, Helsinki) pe 5.11. - su 7.11.2010.**

Työpajaan kutsutaan yhteensä 18 nuorta. Ohjaajina työpajassa toimivat nuorisotyöntekijät *****, ***** ja ***** sekä taideohjaajat ***** (sarjakuva), ***** (valokuva) ja ***** (kirjallinen ilmaisu). Läsä ovat myös Satu Kanninen ja Heli Markkula Pelastakaa Lapsista sekä allekirjoittanut, Asta Rentola Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssista.

Korvaamme kaikille osallistujille matkakulut työpajaan ja takaisin kotiin julkisen kulkuneuvon mukaan. Muista säästää matkastasi lippu ja kuitti. Omalla autolla tulijoille korvaamme matkakulut julkisen kulkuneuvon lipun hinnan mukaan. **Yövyimme työpajan aikana Kallahden nuorisotalolla Vuosaarella, Helsingissä.** Yövalvojina toimivat Asta Rentola, ***** ja *****. **Työpajan aikana nuorille on tarjolla maukasta ruokaa allergiat ja erityisruokavaliot huomioiden.** Työpajaan osallistumisesta ei synny osallistujille kuluja.

Työpajaviikonlopun aikana osallistumme Taidemuseo Tennispalatsin Peekaboo - Uusi Etelä-Afrikka -näyttelyyn, sekä kuulemme eri alustajia rasisminvastaisen taiteen ja mediatekstin tuottamisesta. Nuoret pääsevät itse työstämään harrastamaansa taidemuotoa, ja saavat ammattilaisilta ohjausta ja palautetta työstään.

Aloitamme työpajan pe 5.11. klo 16.00 Taidemuseo Tennispalatsissa (os. Salomonkatu 15, Helsinki). Työpaja päättyy su 7.11. klo 14 Kallahden nuorisotalolla, josta nuoret saatetaan julkiseen kulkuneuvoonsa Helsingin keskustaan. Työpajan ohjelman löydät kirjeen lopusta.

Viikonlopun aikana Yleisradion ja Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen internetissä toimiva nuorten televisio Netari-tv tulee tekemään taltiointia työpajasta. Pyydämme alla olevassa lupalapussa suostumustanne nuoren osallistumiseen työpajaan ja kuvauslupaa. Viikonlopun aikana Humanistisen ammattikorkeakoulun kaksi opiskelijaa tulevat tekemään arviointia työpajan onnistumisesta rasisminvastaisen nuorisotyön muotona osana opinnäytetyötään.

Art Against Racism -työpaja on pähitteetön ja savuton tapahtuma. Myös energiajuomat on viikonlopun aikana kielletty. Alaikäiset eivät saa lähteä Kallahden nuorisotalolta ulos klo 21 jälkeen. Työpajassa on hiljaisuus klo 24.00, mutta nukkumaan päästetään (ja kehoitetaan) jo klo 21.30 alkaen. Illalla on mahdollisuus osallistua yhteiseen oleiluun, jos uni ei tule. Läsnä ovat ohjaajat ja yhteistä iltatouhuilua, kuten lautapelejä, leffa, leikkejä ja jutustelua.

Osallistujia ei ole vakuutettu matkustaessaan työpajaan ja takaisin. Alaikäisen kohdalla saattajan matkat voidaan korvata (julkisen kulkuneuvon mukaan, edestakainen matka, lippua vastaan - omalla autolla tullessa julkisen kulkuneuvon lipun hinnan mukaan) toimitettua matkalaskua vastaan. Järjestäjillä on tilaisuuden järjestäjän vastuuvakuutus. Osallistujille on hankittu tapahtuman ajaksi (työpaja 5.11. klo 16.00 alkaen - 7.11. klo 14.00 asti) tapaturmavakuutus. Osallistujien edellytetään noudattavan tässä kirjeessä mainittuja yhteisiä sääntöjä. Huoltaja on vastuussa siitä, että alaikäinen osallistuja noudattaa yhteisesti sovittuja sääntöjä (eikä esim. poistu työpajatilasta luvatta).

Tämän kirjeen mukana on osallistumislupa huoltajalta ja palautuskuori. Täytä lupalappu, ja toimita se nuoren mukana työpajaan pe 5.11. tai 1.11. mennessä osoitteeseen

**Asta Rentola / Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry
Asemapäällikönkatu 1
00520 Helsinki**

Kaikissa kysymyksissä voitte olla yhteydessä allekirjoittaneisiin.

Ystävällisin terveisin, koko Art Against Racism -tiimin puolesta,

Asta Rentola

Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry

040 900 4894

asta.rentola@alli.fi

Heli Markkula

Pelastakaa Lapset ry

050 433 1407

heli.markkula@pelastakaalapset.fi

Satu Kanninen

Pelastakaa Lapset ry

050 433 1397

satu.kanninen@pelastakaalapset.fi

ART AGAINST RACISM -TYÖPAJAVIIKONLOPUN OHJELMARUNKO

Pe 5.11. klo 16.00 saapuminen ja ilmoittautuminen Taidemuseo Tennispalatsissa, os. Salomonkatu 15, Helsinki.

KLO	PERJANTAI 5.11.	MISSÄ?
16.00-17.00	Saapuminen, ilmoittautuminen. Tervetuloa ja yleisiä ohjeita. Tarjolla evästä.	Taidemuseo Tennispalatsin ryhmätyötila, Salomonkatu 15.
17.00-18.00	ALUSTUS: Mitä on vaikuttava ja kantaa ottava taide?	
18.00-19.00	Peekaboo-näyttely. ***** vetää opastetun kierroksen näyttelyssä.	
19.00-20.00	Yhteinen siirtyminen Kallahden nuorisotalolle.	
20.00-21.00	Säännöt, tila, ohjelma lyhyesti. Toisiin osallistujiin tutustumista ohjaajien kanssa.	Kallahden nuorisotalo, Pohjavedenkatu 5, Vuosaari, Helsinki.
21.00-21.30	Itapala	
21.30-22.00/24.00	Yhteistä iltatekemistä ja kohti omaa petiä. Mahdollisuus mennä nukkumaan, tai jos uni ei tule, katsoa yhdessä leffaa, pelata pelejä ja jutustella. Hiljaisuus klo 24.00.	Asta ja ***** yöpyvät osallistujien kanssa.

KLO	LAUANTAI 6.11.
8.30-9.00	Aamiainen. ALUSTUS: Mitä on rasismi? Satu ja Heli Pelastakaa Lapsilta alustavat aamiaisen yhteydessä.
9.00-9.15	Yhteinen aloitus päivään - lämmittely/tutustumisleikki.
9.15-12.00	<p>TYÖPAJAT alkavat. Pitkin päivää pidetään tarvittaessa taukoja ja happihyppyjä.</p> <p>Aamupäivällä työpajoissa tutustutaan omaan taidemuotoon.</p> <p>Anun työpajassa vierailee Adina Mahuta, 17-vuotias lukiolainen, joka kirjoittaa blogia.</p> <p>Yhteistä tutustumista ja lämmittelyä teemaan ja taidemuotoon sopivin harjoittein.</p>
12.00-12.45	Lounas
12.45-13.45	<p>TYÖPAJAT jatkuvat. Pitkin päivää pidetään tarvittaessa taukoja ja happihyppyjä.</p> <p>Iltapäivällä tuotetaan pieni teos omasta taidemuodosta. Kun työ on valmis, viedään se vaihtoon saliin ja otetaan toisesta taidetyöpajasta itselle inspiraatioksi toisen nuoren työ.</p>
13.45-14.00	Tarjolla tuoretta kahvia, mehua ja taukopullaa - tauon saa kuitenkin pitää koska lystää.
14.00-16.30	TYÖPAJAT jatkuvat. Pitkin päivää pidetään tarvittaessa taukoja ja happihyppyjä.
16.30-17.15	Päivällinen

17.15-20.00	TYÖPAJAT jatkuvat. Pitkin päivää pidetään tarvittaessa taukoja ja happihyppyjä.
20.00-20.30	Iltapala
20.30-22.00	Kamojen pakkaaminen huomista lähtöä varten. Yhteistä iltatekemistä ja kohti omaa petiä. Mahdollisuus mennä nukkumaan, tai jos uni ei tule, katsoa yhdessä leffaa, pelata pelejä ja jutustella. Hiljaisuus klo 24.00. Asta ja ***** yöpyvät osallistujien kanssa.

KLO	SUNNUNTAI 7.11.
8.30-9.00	Aamiainen
9.00-12.00	Jatketaan omaa työtä. Yhteinen töiden katseleminen. Töiden purku ja palautteet, kun valmista.
12.00-12.45	Lounas
12.45-13.45	Loppupurkukeskustelu ja palautteen anto.
13.45-14.00	Välipalaa, yhteinen lopetus ja kohti kotia.

14.00 Työpaja päättyy Kallahden nuorisotalolla (os. Pohjavedenkatu 5, Helsinki).

Tarvikelista osallistujalle:

- ✓ Makuupussi, tyyny, lakanat ja yöpaita
- ✓ Pesuvälineet
- ✓ Vaihtovaatteet
- ✓ Lämmintä ulkoiluvaatetta
- ✓ Mukavat ja lämpöiset sisävaatteet, kuten villasukat
- ✓ **Jos on: kannettava tietokone/digikamera.**

OSALLISTUMISLUPA

Nimi huoltajana annan suostumukseni **Nimi** osallistumiselle Art Against Racism - työpajaan 5.-7.11.2010. Olen tietoinen ja hyväksyn, että huollettavani osallistuu 5.-7.11.2010 Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry:n järjestämään rasisminvastaiseen taidetyöpajaan Helsinkiin.

Huollettavani saa osallistua Art Against Racism -työpajaan 5.-7.11.2010.

Huollettavani syntymäaika (PV.KK.VUOSI) _____

Huollettavastani saa näkyä videokuvassa, jota voidaan käyttää Netari-tv:ssä.

Huollettavaani saa haastatella Netari-tv:n taltiointia varten.

Huollettavastani saa ottaa valokuvia, jota voidaan käyttää Allianssin, Pelastakaa Lasten tai Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen viestinnässä.

Huollettavastani saa ottaa valokuvia, jotka voivat olla esillä työpajasta kertovassa näyttelyssä (esillä mm. Suomen Sarjakuvaseuran galleriassa Helsingissä loppuvuodesta 2010).

Huollettavaani saa haastatella Humanistisen ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä varten (nimettömästi).

Osallistujan erityisruokavalio/ruoka-aineallergiat: _____

Osallistujan puhelinnumero: _____

Onko huollettavallanne erityistarpeita, kuten lääkitystä tai hoitoa vaativaa sairautta, josta meidän ohjaajina tulisi tietää? _____

_____ Millä kulku-

välineellä osallistuja tulee pe 5.11. klo 16 Taidemuseo Tennispalatsiin?

Millä kulkuvälineellä osallistuja lähtee su 7.11. klo 14 kotiin?

Päiväys

Huoltajan allekirjoitus

Nimen

selvennös

Huoltajan puhelinnumero, josta viikonloppuna saa tarvittaessa kiinni: _____

Liite 2. Kirjallisen ilmaisun työpajassa käytetyt harjoitukset.

1. TUTUSTUMIS- JA JÄÄNSÄRKEMISTEHTÄVÄ: Valitse jokin eläin, jonka tunteet itsellesi läheiseksi. Kertomatta mikä eläin on, kuvaile itseäsi muutamalla lauseella sen kautta. Luetaan ääneen, muut arvaavat, mikä eläin on kyseessä. Jokainen saa myös perustella, miksi valitsi juuri tämän eläimen.
2. RUMA JA KAUNIS ("RAATO"): Kirjoitetaan otsikolla "Raato" mahdollisimman rumaa tekstiä, joko fyysisesti rumaa (esim. yksityiskohtainen kuvaus rotan raadon mätänemisestä tiellä) tai henkisesti rumaa (paha teko, ajatus, viha). Teksti kohdistetaan koulukiusaajalle/rasistille tms. kuvitellulle tai todelliselle. Sen jälkeen kirjoitetaan samalle henkilölle mahdollisimman kaunista tekstiä, löydetään tästä "raadosta" hyviä puolia ja keuhutaan niitä. VAROITUS: Voi laukaista voimakkaita tunteita, ehkä hyvä käsitellä kirjoittajien kanssa kahden kesken ensin. Silti tämä on hyvä harjoitus tunteiden tunnistamiseksi ja niiden sanoiksi pukemiseksi!
3. KOHTAUS TILASSA: Kirjoita teksti, jossa kaksi ihmistä kohtaa toisensa tilassa (määrittele, mikä tila kyseessä). Toinen heistä on tilassa ensimmäistä, toinen viimeistä kertaa. Toinen on rasisti jollain tasolla, toinen ei. Kirjoita, mitä heidän välillään tapahtuu. Voit myös yrittää kirjoittaa kohtaukseen jonkin muutoksen. Muuttuuko toinen heistä kohtaamisen aikana?
4. RUNO UHRIN NÄKÖKULMASTA: Kirjoita runo, joka alkaa maiseman kuvauksella. Runon "minä" katselee maisemaa, joka tuo hänen mieleensä jonkin muiston. Tuo muisto liittyy johonkin kiusaamistilanteeseen / rasistiseen tekoon. Kuvaa tuo muisto.
5. OHIPUHUMISDIALOGI: Kirjoita dialogi kahden henkilön välille, tilanne on vapaa. Toinen yrittää kertoa toiselle jotakin tärkeää, toinen ei kuuntele, vaan puhuu jostakin omasta asiastaan. Kumpikin siis puhuu jatkuvasti toisen ohi. Kirjoita pelkkää dialogia, siis puheenvuoroja, älä ollenkaan kuvausta! Anna näin

replikkien puhua puolestaan, ja huomaat, kuinka pelkät vuorosanat riittävät rakentamaan elävät henkilöhahmot.

6. ANNETUT SANAT (Tämä toimii käynnistäjänä, jos joku on mennyt lukkoon, ei saa tekstiä paperille): Kirjoita sivun ylälaitaan jonkin joen, värin, kaupungin, kadun, hedelmän, kuukauden, ammatin, laulaja, TV-ohjelman nimi. Kirjoita sitten 10 minuuttia tekstiä annetusta aiheesta (rakkaus, kuolema, rasismi tms.) niin, että kaikki em. sanat tulevat mukaan ja liittyvät aiheeseen jotenkin.

Liite 3. Havainnointi taidetyöpajaviikonloppuna 5.-7.11.2010

RASISMI:

- Minkälaisia asenteita nuorilla on rasismien suhteen ennen ja jälkeen työpajan?
- Miten nuoret puhuvat rasismista? Yhteiskunnallisena ilmiönä? Henkilökohtaisella tasolla?
- Uskaltaako nuoret puhua rasismista rasimina vs. suvaitsevaisuus?
- Miten ”tavallinen” nuori kokee, että rasismia voi käsitellä ilman, että on kokenut itse rasismia?
- Mitä rasismi on nuorten mielestä?
- Miten nuorisötyöntekijät tuovat rasisminvastaisuutta työhön mukaan?
- Tapahtuuko asennemuutosta, jos on edes tarpeen?
- Tuovatko monikulttuurisen taustan omaavat taiteilijat lisäarvoa taidetyöpajalle?
- Saadaanko luotua turvallinen ilmapiiri puhua vaikeasta aiheesta?
- Kokevatko nuoret saavansa tarpeeksi tilaa aiheen purkamiselle?
- Aiheen sisäänajo?

TAIDE:

- Pystyvätkö nuoret taiteen avulla ilmaisemaan tuntojaan?
- Minkälainen muutos tapahtuu nuoressa?
- Onnistuuko taideprosessi, jos aihe tulee ohjaajalta? Kokeeko taiteen tekijä saavansa tarpeeksi vapautta taiteen tekemiseen?
- Taidekasvatuksellisen prosessin epävarmuus? Onnistutaanko tavoitteissa?
- Uudet toimintamallit? Taiteenmuodot? Poikkitaiteellisuus?
- Miten toisen nuoren teos vaikuttaa toiseen nuoreen?
- Miten nuori kokee taiteen jakamisen muiden kanssa?
- Helpottaako konkreettinen yhdessä tekeminen kohtaamista ja vaikeiden teemojen käsittelyä?

OHJAAJUUDEN MERKITYS

- Ohjaajan merkitys lopputulokseen?
- Ohjaajan rooli?
- Ohjaajan ja muiden antama palaute?
- Ohjaajien toiminnan hyvät ja huonot puolet tulevaisuutta silmällä pitäen?
- Ryhmäytyminen?
- Onko nuorisotyöntekijöillä rasminvastainen työote?

OSALLISUUS:

- Kokevatko nuoret pääsevänsä osalliseksi porukassa?
- Saavatko he taidetyöpajasta kokemuksen, että ovat osa laajempaa yhteisöä? Voimaantuminen?
- Voivatko he käyttää taidetyöpajasta saamiaan välineitä työpajan ulkopuolella
- Toiminnallinen yhteisöllisyys ja symbolinen yhteisyys?
- Miten yhteisöllisyys kehittyy prosessin edetessä?

KÄYTÄNTÖJEN HAVAINNOINTI:

- Toimivatko käytännön järjestelyt?
- Taidetyömuodot?
- Toimiiko yhteistyö nuorisotyöntekijöiden ja taiteilijoiden kesken?

Liite 4. Teemahaastattelurunko - nuoret

TEEMAHAASTATTELU - NUORET

Rasismi ja monikulttuurisuus

- Millainen suhde sinulla on rasismiin?
- Onko sinulla herännyt uusia ajatuksia, ideoita, tunteita työpajan aikana? Millaisia?
- Miten monikulttuurisen taustan omaavien taiteilijoiden mukanaolo on vaikuttanut tilanteeseen?

Rasisminvastainen nuorisotyö ja taide

- Onko sinusta AAR-taidetyöpaja hyvä menetelmä rasismin käsittelyyn ja rasisminvastaiseen ilmaisuun?
- Muita tapoja ja ideoita?

Osallisuuden tunne

- Millainen ilmapiiri on ollut? Oletko voinut keskustella ja ilmaista itseäsi vapaasti?
- Miltä tuntuu jakaa tuotos muiden kanssa?
- Haluaisitko että muutkin näkisivät sen, miksi?
- Millaisia ajatuksia toisten teosten näkeminen herättää?
- Oletko saanut välineitä tulevaisuuteen?

Työpaja

- Onko työpajaviikonloppu mielestäsi onnistunut?
- Käytännönjärjestelyt?
- Mikä on ollut parasta viikonlopussa?

Ohjaajat ja heidän merkitys

- Ovatko ohjaajat antaneet tarvittavaa ohjausta, tukea ja palautetta?

Liite 5. Teemahaastattelurunko - ohjaajat

TEEMAHAASTATTELU - OHJAAJAT

Taide ja rasminvastainen nuorisotyö

- Onko taide toiminut mielestäsi menetelmänä rasminvastaisessa nuorisotyössä?
- Oletko saanut uusia ideoita työhösi?
- Voisiko taidetyöpaja-menetelmää käyttää tulevaisuudessa rasminvastaisessa nuorisotyössä?

Nuoret

- Mitä uskot nuorten saaneen työpajaviikonlopusta?
- Minkälainen ilmapiiri?

Oman työn merkitys

- Mitä koet saavuttaneesi työlläsi viikonlopun aikana?
- Onko moniammatillinen yhteistyö on toiminut?
- Mitä olet oppinut muilta ohjaajilta?

Työpaja

- Onnistuiko työpaja tavoitteissaan?
- Oliko työpajan toteutus hyvin suunniteltu?
- Mikä on ollut parasta viikonlopussa?
- Kehittämisideoita?

Liite 6. Esimerkkejä Art Against Racism -taidetyöpajateoksista

Valokuvaustyöpaja. Kuva Hanne Tuomilinna & Janika Kostilainen

Raato

Sä et koskaan ymmärtänyt, et halunnut. Katsoit, katsoit ja seivästit mut ja meidät sanoillas etkä välittänyt. Sun silmäs oli kiveä, rumaa harmaata graniittia. Sä pilasit mulle graniitin kauneuden, kosketuksellas sä mädätit kaiken, mikä tässä maailmassa olis voinu olla kaunista. Sä olisit voinu olla enkeli, sä olisit voinut olla kaikkea sitä, mitä ihminen haluaa. Sen sijaan sä annoit ittes kuolla, tapoit kaiken alkuunsa. Sä kuolit vuosia sitten, mutta vieläköön sä et oo tajunnu mennä maan alle, vieläköön sä et oo tajunnu omaa ontouttas. Sä oot kumiseva ontto tukki, hiirien nakertama ja suon sivelemä mätäpesäke. Sun askeleet tahrii maan, jolla sä kuljet, sun äänes suttaa meidän elävien korvat liallaan. Veri ei kierrä sun suonissa punasena, se kuohuu vihreenä. Sun iho on repaleista kaarnaa, eikä aurinko koskaan laske sun sielussa. Sai-raaloinen utu häilyy sun mielen ja maailman välillä, ja aurinko on limainen keltuainen sun aivoissa. Jos mä raapisin sun kaarnaihoa, alta paljastuis siirappinen, paksu mahla, joka tun-

keutuu äitelänä mässähtelevänä hajuna poskionteloihin, imeytyy ja pesiytyy, eikä koskaan enää lähde pois. Sä olet lammikoiden saastaa, joka tappaa sammakot kutuvaiheessa ja saa ulpukat voimaan pahoin. Sun olemus veistää maailmaan kulmikkaat reunat, joihin jokainen lyö polvensa, päänsä ja kätensä, sun ruumis ruhjoo terveen sairaaks ja kivulloseks. Kitulias sielu ei kasva, kuollut ruumis ei mätäne, sä olet vastoin kaikkia luonnon lakeja.

Nuppu

Etsit aina, etsit, vaikket löydä. Etsiminen, kysyminen, haluaminen piirtää maailmallesi katoavat rajat, joita kukaan ei ole vielä löytänyt. Hymysi on lyhyt pyrähdys, joka kuitenkin lämmitteää iholla kevätaurinkona. Silmäsi hamuavat kaikkea, hapuilevat ja koskettelevat. Naurusi piirtää maailmaan siltoja ihmisten välille, kaivertaa uusia polkuja. Kätesi ovat pienet ja nihkeät, ne kulkevat ihollani varovaisina hämähäkin jalkoina. Hiljaiset kysymyksesi saavat korvani kutiamaan, ne hiipivät korvakäytävissä ja puhaltelevat henkäyksiä aivoratoja pitkin. Lyhyet kyntesi rapsuttavat kaulani nukkaa, kun kurotat halaamaan minua. Tuiskuavat hiuksesi hyppiävät tuulessa, yrität ottaa Tuulentyttöä kiinni, sanot, ja naurat. Ei se löytäminen, vaan etsiminen. Silmäsi ovat kaksi lampea, joihin maailma katoaa yhdellä nielaisulla, maailma kipittää sanoina takaisin suusi sillalta, uutena ja erilaisena.

Kirjallisen ilmaisun työpaja. Kirjoittanut Emily Hallfast.

Ohipuhuttu dialogi

Äiti: Huomenna on taas palkkapäivä. Täytyy käydä kaupassa.

Tytär: Äiti, mulla on asiaa.

Äiti: Joo. Mitähän kaikkea pitäisi ostaa?

Tytär: Kukaan ei puhu mulle koulussa.

Äiti: Maito on ainakin loppu ja leipää pitäisi leipoa. Eli hiivaa ainakin tarvitaan.

Tytär: Ne kääntää selkensä, ku mä meen ohi käytävällä.

Äiti: Haluatko jauheliha- vai kalakeittoa?

Tytär: Jauheliha. Mut kukaan ei tahdo olla mun pari liikkatunnilla. Ne sanoo, et mä näytän –

Äiti: Tällä viikolla ei kyllä voida ostaa juustoa, kun on se mummin syntymäpäivä ja pitää ostaa lahjakin –

Tytär: Äh, antaa olla. Jotkut pojat kysyy, saaks ne multa kymppillä tunnin.

Äiti: Mitähän se mummi haluaisi? Jos leipoisi taatelikakun. Vai olisiko tiikerikakku parempi?

Tytär: Jos mä leikkaisin hiukseni tai värjäisän ne?

Äiti: Tiikerikakun saisi halvemmalla, kun sitä taloussuklaata on tuolla kaapissa vielä hiukan jäljellä.

Tytär: Saisinks mä rahaa parturiin?

Äiti: Mitä? Et todella, raha on muutenkin tiukalla. Niin, taidan leipoa mummille sen tiikerikakun. Pitäisikö taas ostaa jauhojakin?

Tytär: Jos mä värjäisin hiukset ite. Vaikka punasiks.

Äiti: Voi ei, meillä ei ole kananmuniakaan! Ja puurohiutaleita on pakko ostaa.

Tytär: Vai olisko ihan vaaleet paremmat? Väripurkki maksaa kymppin, taidan ostaa sellasen.

Äiti: Eli maitoa, hiivaa, jauhelihaa, jauhoja, kananmunia ja puurohiutaleita. Mutta pitäisikö mummille antaa vielä muutakin?

Tytär: Mutta ne keksii kuitenkin jotain muuta irvimistä. Ei kai mun kannata värjätä.

Äiti: Kukkakimppuja myydään kyllä tarjoushintaan. Jos ostaisi sellaisen?

Tytär: Arvaa millasta se on, ku on kaikki välkät yksin?

Äiti: Mummi kyllä pitää neilikoista. Taidan ostaa kimpun niitä hänelle sen kakun lisäksi.

Tytär: Tai arvaa, ku ne sanoo joka käänneessä ryssäks jos puhuu mulle –

Äiti: Kyllä mummi ilahtuu lahjastaan. Ja näkee, että yksinhuoltajanakin pärjää.

Tytär: Joskus pojat pakottaa mut vessaan ja tulee ihan lähelle. Kerran ne riisu mun paitani.

Äiti: Voi voi. Jos koittaisit olla heille ystävällinen, kyllä se mennee pian ohi. Mutta tarvittaisinkohan sieltä kaupasta jotakin muuta?

Tytär: Äiti, kuuletsä mitään?!

Äiti: Kuulen, kuulen, ei tarvi huutaa. Sitä jauhelihakeittoa voisi kyllä tehdä koko ensiviikkosikin –

Tytär: Mä tahdon vaihtaa koulua.

Äiti: Höpö höpö. Pitäisiköhän ostaa lisää porkkanoita?

Tytär: Ne olis varmaan raiskannu mut sinne vessaan, jossei kello ois soinu.

Äiti: Jaha. Porkkanat on kyllä aika vähissä. Ja perunat olis tarjouksessa, taidan ottaa niitäkin.

Tytär: Pahimpina päivinä mä suunnittelen, et mä hyppäisin voimalaitoksen penkalta alas, kuolisin –

Äiti: Kappas, jauhelihaakin saa huomenna tarjoushintaan!

Tytär: Kerran mä seisoin sielä, mut mä en uskaltanu hypätä.

Äiti: On rohkeaa voittaa pelkonsa, niinhän mä oon aina sanonut. Paljonkohan niitä perunoita tarvittaisiin?

Tytär: Sä et ees kuuntele mua! Tajuatsä etten mä jaksa enää?!

Äiti: Mitä sinä itket? Hyvänen aika, mikä sinulle tuli?!

Tytär: Ne tekee mun elämästä painajaista, mä en jaksa!

Äiti: Ketkä ne? Miten muka?

Tytär: Ryssittelee jatkuvasti ja –

Äiti: Ei sellasta enää nykyaikana ole. Älä hupsi. Kunhan kiusottelevat. Kelpaako sinulle ruisleipä?

Tytär: Sähän sen tiiätkin paremmin, mitä mulle koulussa tapahtuu, enkä mä ite.

Äiti: No hyvä, koska se on tarjouksessa. Menikö se biologian koe muuten hyvin?

Tytär: Ei meillä oo ollu bilsasta koetta. Mulla ei ees oo tässä jaksossa bilsaa.

